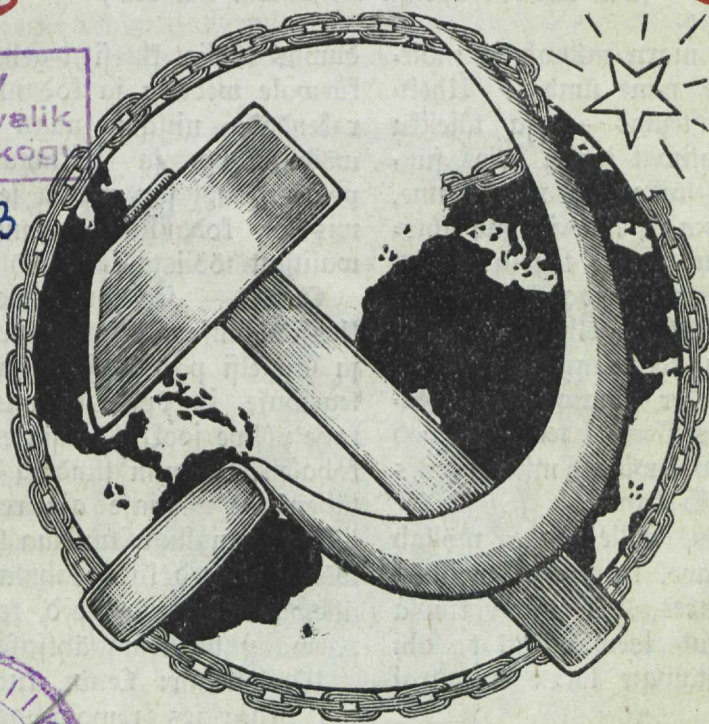

N. 1247

Kõigi maade töölised, ühinegem!

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu

PE 1473

„Klasifitseeritus“ nr 3-4-5 (15-16-17)

1. maiks 1920

Wladimir Iljitsch Iljanow (N. Lenin).

(Sai 22/10. aprillil 50 aastat wanaks.)

Misfugune maru mühab ja mõitgab selle mehe nime ümber! Ühelt-poolt nähakse temas — ja täieliku õigusega — juhtivat jõudu selles suures liikumises, mille ülesandeks uue, kõrgema, parema ja õnnerikkama ühiskonnakorra loomine on; teiselt poolt kutsutatakse teda inimesesoo kultuuraelu metifikatsiooniks. Ühed kuulawad ta sõnu nagu tõewangeeliumi, koguvad ta ümber sügawa lugupidamise ja armastusega; teised keewad ta wasta leelival wihal, mida iganes inimeserind võib kanda.

See on falsu, mille ümber mõllab kahe ilma wiha, leppimata wõitlus; see on tüürimees, kes juhib kindla käega määratud laewamürakat läbi wihaselt wahutawate laine eesmärgi poole.

Mis Lenin rewolutsioonile, niiaästi Wenemaal kui terwes ilmas, tähendab, seda ulatame waewalt indama. Waewalt leidub ilmateral nurgakest, kuhu wabadusewõitluse wägewad wood seda nime wiimase kolme aasta jooksul wõitlejateridadesse laiali ei oleks kannud. Ja kuigi wõrdlemisi wähe on neid, kes teda otseselt tundma õppinud, ingawad siiski miljonid ja miljonid seda õhku, mis wälja woolab üle terve ilma III Internatsionaalist, mille lipufandjaks kogu rewolutsioonilise proletariaadi filmis ikkagi Lenin on. Selles nimes on ühinenud proletariaadi rewolutsiooniliikumise wiimase ajajärgu teooria ja praktika. See nimi sisaldab wankumata kindlust seal, kus wäikekodanline paenduwus ja kal-

duwus töölisklassi õigelt teelt tahab kõrwale wedada ja kodanluse sabasse rakendada, niisama nagu ta kehastab wõidujulgust ja kõikumata usaldust proletariaadi jõu wasta seal, kus tarwis on kodanluse wõimu murda ja walitsust tööliste kätte wõtta.

Lenin — see on rewolutsioonilise klassiwõitluse suurte õpetajate Maryi ja Engelsi päranduse kehastus, nende tegewuse ja õpetuste uus kaswujatt kahe põlwe jooksul edasiarenenud olude kohaselt. Lenini tundma õppida, see tähendab wiimase aja rewolutsiooniliikumise ajalugu tundma õppida, sedawõrt on need kaks lahutamata ühes, ütlewad õigusega need, kes ta sünnipäewa puhul tema tähtsusest kirjutasid.

Weel enam: Lenin, kui isiklik nähtus praeguses rewolutsiooniliikumises on üks Maryi materialistilise ajaloo waate filmapaistwamatest tõendustest. Kaks inimesepõlwe on mööda läinud suurte rewolutsioonide wiimasest järgust, minewa aastajaja keskel, ajajärgust, mis niisugused üglakujud sünnitas nagu Mary ja Engels. Töölisteliikumine on waheajal mündagi läbi elanud, on raskeid katseaegu ja ülgawaid wõitlusi ning õitseagegu näinud; ta on aruldasi parlamendiwõitlejaid sünnitanud, nagu Bebel, Jaurès jt; ta on Maryi ja Engelsi õpetuste sügawmõttelisi seletajaid elusse kutsunud, nagu Kautsky, Plehanow, Hilferding, Cunow jt, aga kogu selle aja jooksul on kommunismuse teoorialiselt waewalt kaugeemale edasi läinud, kui ta Maryi ja Engelsi pärandusena jäi.

Alles Lenin täiendas teda sel sihil, kus rewolutsiooniliikumisel esimisel joo- nel kaugemale edasi tuli minna, kui kogu waheaegne „seaduslik“ tege- wus — parlamendiwõitlus — oli ula- tanud, nimelt proletariaadidiktatuura teostamise alal.

Sel mõttel ei tule Lenini peale mitte kui isiklise suurwaimu peale waadata,

waid kui suure aja, suure ja wõimsa liikumise sünnituse peale, nagu seda Marx ja Engels omal ajalgi olid. Kui Engels omal ajal väeti tähenda- das, et Lääne- Euroopas kodanlist

rewolutsiooni enam oodata ei ole, sest et seal enam rewolutsioonilist kodanlust ei ole, siis on see teatava muundatusega õige ka tööliselikumise kohta: see wõis ainult seal senistest raamidest teooria- liselt ja praktika- liselt kaugemale edasi areneda, kus liikumine senistest parlamentismuseraamidest üle, rewo- lutsiooniteele sammus. Rewolutsiooni- line oli aga see liikumine nimelt seal, kus talle oluford wõimalust ei annud lõpu- likult seaduslikkuse mädasse wajuda, eest- kätt Wenemaal. Sellepärast ei ole Lenin ei ea juhuse, ei ainult suur isik, waid liikumise ajaloolik saadus. Ja kui meie eespool tähendame, et Lenin re- wolutsioonile palju, wäga palju tä- hendab, siis tähendab, ümberpöördu- t, rewolutsioon Leninile, ta teoorialisele

ja praktilisele ulatusele weel enam. Rewolutsiooniline tööliselikumine on see alus, mis Lenini ta seisukohale tõstis ja teda seal kannab. Ja just sellepärast on arusaadaw see kõige ligem ingeline side rewolutsioonilise töörahwa ja Lenini wahel. Nagu omal ajal, kus parlamendiwõitlus Saksa- maal Bebeli liikumise tipule tõstis, iga

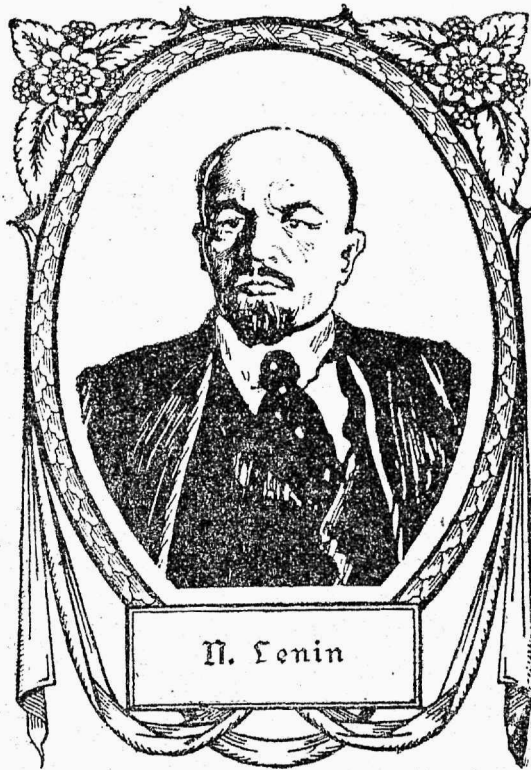
arusaaja Saksa töö- line B. belit „meie Augustiks“ nime- tas, nii tunneb ja ütleb nüüd Wene- maa ja kogu ilma wõitlew proleta- riaat Lenini kohta: see on meie Lenin, meie Iljitsch.

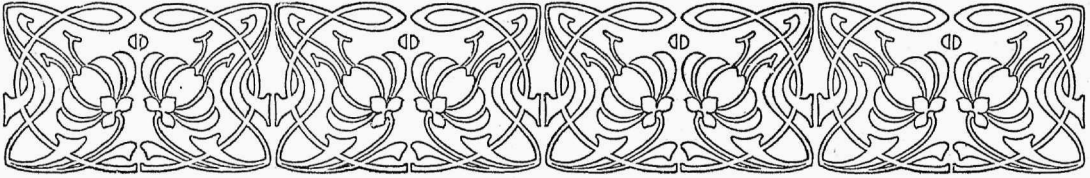
Kuna meie isi- kuid ja isiklised tee- nistused ajalooliste sündmuste tegurite ulgas ammugi enam esimesesse ritta ei sea, tuleb meil siiski tungi- walt soowida, et Eesti proletariaat Lenini elu ja tööd, ta elu tööd — mis ligi kolmkümmend aastat on olnud järjekindel klassi-

wõitlus — ligemalt tundma püüaks õppida, et selleks eeskätt kirjanduse kaudu awaramaid wõimalusi muretsetaks; sest just selle kaudu õpime tihhti kõige sel- gemine nägema liikumise ädaohtusi ja süweneme ta tõsisele arusaamisele, mis meid warustab uue jõuga jatkama seda tööd, mis meie teeme oma Il- jitschi järgil sammudes.

See oleks kõige paremaks anniks rewolutsioonile ta suure juhi 50. sünni- päewa puhul.

H. P.

Kõige ilma töörahwale.

1. mai püha 1920. a.

Kõige ilma proleteriaat võtab jälle vastu oma 1. mai püha, tööpüha, võitluspüha, kommunistlike jõudude ülelugemise püha.

Aasta rasket võitlust, aasta tõsisemaid lahinguid täis ajaloomõtet on meil seljataga.

Mitte vähe ei tulnud meil sel aastal raskeid erifaotusi kanda.

Ungria nõukogudewabariik sai otsa oma sotsiaaläraandjate tegewuse ja entente kapitalistide wägivalga läbi.

Baieri nõukogudewabariik, mis 1919. aasta mailkuul elas, kadus ja uputati Baieri töölise weresse.

Saksamaal äwitati möödaläinud aasta jooksul tuhandeid ja kümneid-tuhandeid meie paremaid wendi, kes kommunistlike eest võitluse lipu ülles tõstsid ja Wilhelm Hohenzollerni kindralitega ühtluses ja armastuses töötawate sotsiaaldemokraatia timukate läbi surma leidsid.

Kui rasked ka meie üksikud lüüasaamisid ei ole, kui kibe meile tuhandate paremate wendade kaotamine ei tundu, kommunistiline liikumine kasvab ja kõwenes läinud aastal terves ilmas.

Ungrias walitseb kõige jäledam walge terror. Sajad ja tuhanded Ungria töölisest langewad Ungria mõisnikkude ja kapitalistide käe all. Ja siiski walmib ka Ungrias jälle uus proletaarline revolutsioon. Siisew unistaw noorus, mis Ungria proletaarlike võitluse esimist ajajärku iseloomustas, on mööda. Ungria tööliseklass karastatakse võitluses. Raste innaga omandas ta määratu tähtsusega ajaloolise õpetuse, ja see oiab teda nüüd nende eksituste eest, mis esimise Ungria nõukogudewabariigi kadumisele wiisid. 1. mail tuletab Kommunistiline Internatsionaal kõigepealt neid meie wendi meele, kes Ungria wangimajades waewlewad, keda Ungria timukate kuul ehk wõllas ootab. Olge mehised, Ungria proletaarlased, kättemaksmine teie kannatuste eest on ligidal! Ungria nõukogudewabariik kadus. Elagu Ungria nõukogudewabariik! Esimine proletaarline revolutsioon Ungrias läks nurja. Elagu teine wõidurikas proletaarline revolutsioon Ungrias!

Saksamaal ei ole nüüfugust linna, kus uulitsafakivid sel aastal wõitlewa töörahwa werrega rohkestes kaitmata jäid. Kollaste sotsiaaldemokraatide äraandmise tagajärjel jõudis Saksa revolutsioon, igal sammul äraantud ja ristipoodud, oma kõige madalamale langemisele. Uga märtsikuu wasta-revolutsiooni awalik wäljaastumine jääb kahtlemata pöörefilmapiilguks. Ametlik Saksa sotsiaaldemokraatia elab wiimaseft töölise usalduse-natufeseft.

Töblisteulgad lahkusid äraandjatest. Saksa revolutsioon allab otsetohe ülespoole tõusma. Proletaarlise diktatuura võit Saksamaal on mööda-pääsemata.

Prantsusmaal, Inglismaal ja Itaalias tegi proletaarline liikumine läinud aastal uigla edukäiku. Viidumaade kodanlus, kes oma võistlejad mõitis, lootis revolutsiooniliikumise kasvamist oma maades veel kaua tagasi oida. Njalugu tegi armuta selle lootuse naeruks. Si läinud veel aastatgi alekuulst Versailles rahust, ja juba on pimedalegi selge, et mõrtsukaliku rahvasteliidu ninameestel korda ei läinud tamme ette teha sellele rahul-olematusemerele, mis kõik tõkkeid purustab ja peagi kapitalismusefindlused ära uhub.

Inglismaal mõtab streigiliikumine määratu loodusejõulise kaju. Sõige arusaajamad ametiühisused wabanewad kodanlise trade-unionismuse aate-wangist.

Prantsusmaal woolawad töblistemeeleawaldused üle kogu maa. Ametlise Prantsuse sotsialistlise partei wäljaastumine II Internatsionaalist on ainult kaudne wastaelk sellest revolutsioonilisest käärimisest, mis Prantsuse linna- ja maaproletaarlaste ulgas tähele võib panna.

Itaalias woogas kommunistiline liikumine laialdase laenena ja tegi uiglaedukäiku. Itaalia töblisteklask allas sel aastal Itaalia küla äratama, ja töbliste eelwäkke rohkearwulisi töbtajatekhtiisi ühendama.

Ameerikas on kodanlus püstitiku päewakorda seadnud. Töbliste kohta on selles alekuulstas „demokraatias“ konstitutsioonilised kindlustused ära kaotatud. Töblisi-kommunistisi mõetakse kümnetetuhandete kaupa kinni. Sunnitööle mõistmise otjuseid puistatakse nagu küllusefarwest. Ntende määruste abil loodab määratsew Ameerika kodanlus seda proletariaadi wõimsat revolutsioonilist liikumist seisma panna, mis Ameerikas filmanähtawalt kasvab.

Balkani poolsaarel on revolutsiooniliikumine möödaläinud aasta jooksul uiglasammudega edasi jõudnud. Bulgaaria kommunistid said seal kõige tugewamaks parteiks. Bulgaaria töbtawad talupojad liituwad iga päewaga järjest kindlamine Bulgaaria proletariaadi eelwäega ühte. Tõuna-Slaawias on kommunistiline liikumine suureks kasvunud ja kasvab iga päewaga. Väheeb veel mõni aeg mööda, ja Balkani poolsaar muutub nõufogude-poolsaareks.

Jaapanist weeres töbtörgetelaene üle. Nii mitugi korda löi kodanline Jaapan selle aasta jooksul wõimsa töblisteliikumise mõju ees wärisema.

Indias, Persias, Afganistaanis, Koreas, Sinamaal kasvab liikumine, millel terwel praegusel olukorral revolutsiooniline iseloom on ja kellelgi pole ofats antud seda liikumist sumbutada.

Skandinaawia maadel on kodanluse seisukord kahtlemata alwemaks läinud. Arwurikkad ministriumikriisid, ministrite-„sotsialistide“ esimise plaani peale nihutamine, kõmusünitawad töbtorked ja meeleawaldused, mis töblised toime panewad, kõnelewad sellest, et ka siin revolutsioon walmib.

Nõufogude-**Wenemaa**, see esimine sotsialistiline wabariik maailmas, löi möödaläinud aastal kõik oma waenlased puruks. Nõufogude-**Wenemaa**

püüib kõikumata kui kalju. Tema punane-sõjavägi sai suureks muinasloo jarnafeks wäeks, mille ümber terve maailma töölise armastus õljub. Kõik liitriitide walitjaste ja Wenemaa wastarewolutsiooniliste jõudude kurtkawalad püüded löödi Wenemaa proletaarlaste ja töötawate talupoegade rewolutsioonilise jõuga puruks. Wenemaa töölised kannatasid kõige suuremad näljapiinad nurinata wälja ja kaitsesid oma töölistewabariiki, oma proletaarlist walitjusewõimu. Nõukogude-Wenemaa läheb rahulikule majanduseelul korraldamisele, ja siin awaldab Wenemaa proletariaat jällegi eneseohwerdamise ja tahtejõu imetegusid. Inglise, Prantsuse, Itaalia ja teiste maade töölised ei aidanud möödalainud aastal mitte wähe Wene proletaarlastele seeläbi kaasa, et nad oma maadel wõimukat liikumist organiseerisid wäljamaa kodanluse wahelisegamise wasta Wenemaa nõukogudewabariigi asjadesse. See polnud juba enam paljas internatsionalismuse sõnades, waid ka tegudes. See oli päris wemalik abi ühede maade proletaarlaste poolt teise maa proletaarlastele. Wenemaa nõukogudewabariik wõitis kõlblikelt terve kodanluse ilma ära. Wenemaa nõukogudewabariik tõmbab kui juur magneet kõigi töötajate südamed, kõige maailma auwate inimeste südamed oma poole. Wõidurikas töölise- ja talupoegademaad, kus sotsialistiline ford on maksma pandud, mis ta poole maailma pealelangemiste eest kaitses, — see maa särab nagu täht terve ilmaruumi rõhutuile ja kurnatuile.

Jah, töölisteklass sai oma raskest, ofkalisel teekonnal läinud aasta jookjul nii mõndagi ränk kaotust tunda. Uga aasta jookjul ära käidud tee peale pilku tagasi eites ütleb iga teadmuslik tööline: mäherdune iiglasuur teekond on selja taga! Mäherdused päratu juured edusammud on tehtud — kõige peale waatamata!

Waadake meie waenlasi, waadeldge lähemalt asjaseisuforda ihegi liitriitides, j. o. neil mail kus kodanlus Saksa imperialistide üle wõidu sai. Kodanluseridades on lagunemine, tülid, kõdunemine, surm. Kodanlijed walitjused, kes neli aastat ühiselt Sakhamaa wasta wõitlesid, on kõigest ihe aasta jookjul juba niikaugele jõudnud, et nad wastamisi liiklema on läinud. Kodanlus kaotab pea, kodanlus jookseb sinna-tänna, täna töölisi tühiste ja wiletjate uuendustega püüdes ära osta, omme aga neile peale langedes oma skorpioonide ja piiramiseisufordade terve raskusega. Kodanlus on kadumisele pühendatud. Rahwaulgab ei jäta seda klassi wõimule püüma, kes 1914—1918. aastani kestnud imperialistlikes tapmises süüdi on. 30 miljonit surmuid ja wigastatud inimesi, kümmed laastatud maad, miljonid nälgiwaid inimesi, miljardid uusi sõjawõlgasi — kõike seda ei wõi rahwaulgab unustada.

Kodanlus paneb juba mitmel maal oma wiimased kaardid wälja: ta püüab feega walitjeda, et ministritekohtadele nõndanimetatud „sotsiaaldemokraata“ ja „sotsialista“ upitab. Uga see mäng ei õnnesta. Sellest poliitikaft jattub ainult niipalju, et kodanluse kokkuwarisemist kõigest iirikeseks ajaks edasi liikata. Kollane sotsiaaldemokraatia ja kollane II Internatsionaal on pankrotti langenud. II Internatsionaal, millepeale kodanlus niipalju lootust pani, on surmukehaks saanud. Kõik auwad töölised taganewad II Internatsionaalift nagu kakkutõbistemajast.

Kõigi maade töölise kommunistiline wendlus kasvab ja tugewneb, waatamata igasuguste tõkete peale, mis rahwuswaheline kodanlus kommunistlikule Internatsionaalile teeb. Nimult weidi rõhkem kui aasta on sellest mööda, kus kommunistiline Internatsionaal loodi, kuna ta juba suureks jõuks on paisunud, mis miljonid ja miljonid proletaarlast ühendab, kes kõigil mail eesrinnas sammuwad.

Kommunistiline Internatsionaal kutsub nende maade proletaarlast üles, kes veel kodanlike ikke all elavad, esimist maid kui võitlike mobilisatsioonipäeva pühitsema. Sel päeval jätavad tööliised kui üks mees nendes maades töö seisma. Sel päeval on tööliised nendes maades kuni viimaseeni usuljal. Ja meie ühishõnades on sel päeval:

Maha kapitalism! Glagu proletariaadidiktatuur kõigil maadel!

Glagu rahvusvaheline nõukogudevabariit!

Glagu kommunism!

Glagu III Internatsionaal!

Gelolew aasta awab me, wõib olla tähtsana peatiki meie võitluseajaloo inimesejo wabastamise eest kapitalismuseifkeest.

Tööliised sõjariistu panna, kodanlikest sõjariistad ära wõtta!
Seda tuleme meie igale töötawale talupojale esimesel mail meele.

Saagu siis 1920. aasta esimine mai Kommunistlike Internatsionaali wõidupäewaks, jõudude arwelewõtmisepäewaks, mobilisatsiooni proomipäewaks. Julgelt, rahulikult ja kindlalt läheme wiimastele otjustawatele lahingutele wasta, mis terwele reale maadele lähenevad. Meie wõit on kindlustatud. Proletariaat wõidab kodanlike ära. Proletariaat paneb kogu maailmas nõukogudevõimur maksma.

Glagu esimine mai!

Kommunistlike Internatsionaali
täidesaatekomitee.

Tööpüha — 1. mai.

„Tänase päewa waatemäng awab kõigi maade kapitalistide ja maaomanikkude silmad selle kohta, et kõigi maade tööliised tõelikult on ühinenud.“

1. 5. 18^{oo}.

F. Engels.

(„Kom. man.“ eessõna.)

Wõimsalt, kuigi nagu salawäel, tungiwad kullaste kiirtega imetegewad elujuad maapinda; panewad pragunema kütkestawa jääkaane, lõhuwad lobjakaks lume, wirgutawad wägewalt woolama weed, ajawad pakatama puud ja kutsuwad mustast maapõuest üles elurõem-salt aljendawa rohuliniku.

Ja selle nooruse wärskuses ja üle-meelikus julguses paisuwa ning puhkewa elutungu oowus lööb wärisema inimese rind, akkawad elisema kellukesed inges, tõusewad tundmata ihad ja paisuwad

pakitsewal tungil wägewaks wõimuks, mis kohinal üle keeb ja taltsutamata wälja tungib, et õiskel ühineda ümbritsewa ärganud loodusega, puistata maha maiset põrmu jalgelt ja tiiwustatud luulelennul tormata terwe waimustatud inimesesooaga wasta walgusele, wabadusele . . .

Inimestemillioonid, käed palmin kaela teil!

Seal seisis ühiskondlise jäälagunemise, wana, kõntsase kapitalistlike ilma mühawamas keerus, Londonis, wana, wõitluses alliks läinud rewolutsiooniweteraan Friedrich Engels, waatles uue elu lainete tõusu, kuulas inge kinni pidades ta wõimsat kohinat, ja surmani nooreks jäänud ingest tungis õiskaw üie:

„Täna piab Eroopa ja Ameerika proletariaat ülewaatust oma esimist korda

wäljakutsutud wägedele, mis sõjawalmis seisawad ühise wäna, ühe lipu all ja ühe ligema eesmärgiga. . . Ja tänase päewa waatemäng awab kõigi maade kapitalistide ja maaomanikkude silmad selle kohta, et täna kõigi maade töölised tõeliselt on ühinenud.“

Terwe inimese eluiga, 32 aastat, oli mööda läinud sellest ajast, kus need kaks rewolutsioonilise töölisteliikumise alussammast, Marx ja Engels, lehwima olid pannud tööliste wõitluse ja wendluse punase lipu üle ilma särawa tulekeelse pealkirjaga: Kõigi maade töölised, ühinege! Pool eluiga on mööda sellestgi, kui I Internatsionaal, töörahwaukade üleilmse ühendamise esimene katse, peale lühikest, kuid siiski wõimsalt keewat ja wõitluste pooldest rikast eluiga, auda oli warisenud; ajawana oli Marxi enesegi igawiku woodesse sängitanud, ja walus ohkê tõusis Engelse rinnust, nende ühise eluaate ja tulewiku-päikese tõusu silmates:

„Seisaks ometi Marx weel tänapäew minu kõrwal, et seda oma silmadega näha!“. . .

Ja, Marx oli kadunud, wõitlejate eesrinnast, wõitluselippu kandsid teised, nooremad käed, kuid Marxi ja Engelse ning I Internatsionaali waim ja eluõhk õõgus selles resolutsioonis, mis Teise Internatsionaali asutamise koosolek, uue rahwuswahelise töölisterühmisuse esimene kongress, mis Saksamaa sotsiaademo-kraatline partei, I Internatsionaali waimline pärija, suure Prantsuse rewolutsiooni tähtsa pöördepunkti, Bastille ärawõtmise 100-aastaseks mälestuspäewaks (14. juuliks 1889) Pariisi kokku oli kutsunud, wasta wõttis:

„Määratakse suur rahwuswaheline meeleawaldus kord jäädwalt kindlaks-seatud kuupäewa peale, nii et töörahwas korruga kõigil mail ja kõigis linnades ühel teatud päewal awalikkudele wõimudele ette seaksid oma nõudmised 8-tunnise tööpäewa maksmapanemise ja kõigi nende teiste otsuste täitmise kohta, mis rahwuswaheline kongress Pariisis teinud.“

Selleks „suure rahwuswahelise meeleawalduse“ päewaks määrati — 1. mai, rahwaste wanades traditsioonides pühendatud uue elu ärkamise püha, mis

juba töolistewõitluse ajaloosgi oma wereristimise oli saanud. Kaugel „wabas“ Ameerikas, Chicagos, olid kapitalistilise walitsuse timukad 1886. a. meeleawalduse kallal, mis seal anarhistide poolt 1. maiks Heinaturule (Haymarket) kokku kutsutud, kohutawa weretöö toime pannud, mille ohwriks koha peal 8 inimest langes, kuna meeleawalduse juhtidest iljem weel 5 inimest kohtu teel tapalawale tassiti ja kapitali meeleaaks ja wihakustutuseks ära ukati. Selle weretöö peale wastas Ameerika organiseeritud töölisteklass sellega, et ta oma kongressil St. Louis 1888. a. otsustas 1. mail 1890 ülemaalist töölisterühmisuse meeleawaldust toime panna.

Pariisi kongress ühines selle otsusega, teda kõigi maade kohta ja jäädwaks tööpühaks laiendades, mis ühtaegu pidi olema töörahwa üleilmse ühistunde ja wendluse awalduseks, kui ka protestiks wana kapitalistilise korra wasta.

Meeleawalduse wälise kuju kohta otsustas kongress:

„Iga maa töölised panewad selle meeleawalduse toime niisugusel kujul, kuidas seda selle maa tingimised ette kirjutawad.“

Juhtüdeks seati eestkätt üles 8-tunnise tööpäewa nõudmine, mis juba I Internatsionaali esimesel (Genfi) kongressil 1866. a. oli wasta wõetud. Pealeselle sisaldas aga maipüha meeleawalduse programm weel terwe ria teisi nõudmisi, mis järgnesid Pariisi kongressi otsustest. Ja neid tehti seal sõjapoliitika wasta wõitlemise ja üleilmse rahu nõudmise, töökaitse, koosolekute- ja ühisustewabaduse jm kohta.

Järgnewatel Internatsionaali kongressidel täiendati ja laiendati maipüha mõistet. Nii otsustas järgmine kongress Brüsselis 1891:

„1. mai rahwuswaheline pühitsemine peab pühendatud olema ühtaegu 8-tunnise tööpäewa põhjusemõttele, töökaitse korraldusele ja proletariaadi üleilmsele kinnitamisele ta püüdes, rahwaste wahel rahu kindlustada.“

Et 1. mai tõelist iseloomu alal oida, nimelt 8-tunnise tööpäewa nõuet ja klassiwõitluse kinnitamist, seab kongress kõigi maade töölisterühmisuse meeleawalduse kindlaks. See meeleawaldus mää-

ratakse 1. mai peale. Kus võimalik, soovitatakse sel päeval töö seisma jätta.“

Ja Zürichi kongress 1893. a. lisas veel juure:

„1. mai meeleavaldus 8-tunnise tööpäeva pärast peab samal ajal ka äratama tegewusele töolisteklassi wägewat tahtejõudu ja kinnitama ta lootust sotsialistilise ühiskonnapööre ja rahwuswahelise rahu lähenemise kohta.“

Ka sel kongressil peeti meeleavalduse kõige sündsamaks kujuks tööseismajätmist. —

Niisugune oli alus, niisugused olid püüded ja ülesanded, mis maipüha ta esimestel esinemistel kandsid: rahwuswaheliselt ühinenud töolistewägede ülewaatus, proletariaadi klassilise ühistunde awalduis, töolisteulcade esinemine ühiste nõudmistega, waimustuse äratamine wõitluse jätkamiseks ja lootuse kinnitamine lõpuliku wõidu kohta.

Wana, seesmiselt juba lagunew ja kõdunew kapitalistiline ilm nägi kohinal ja mürinal tõuswat seda uut jõudu, mida ta õigusega oma auakaewajaks pidas, ja puges irnuwäriinal peitu, walmis oides kõike oma sõjalist jõudu „igaks juhtumiseks“. Kurnajatel olid meeles Pariisi kommuuna päewad, ja etteaatlikul wõidinal rühkisid nad aegsaste eemale, võimalikult eemale meeleawalduste teedelt... et siis, kui ädaoht mööda, seda wihasemalt kätte tasuda oma silmapilksel alanduse ja wõdisemise eest.

Ja töolisteklass oli liig wõimetu mõjuwalt tagasi lööma neid oopisi, mis ta kurnajatelt oma wäljaastumise, oma irnutamise eest sai. Pealetungimise asemel akkas ta taganema. Ühine ja ühtlane maipüha üleüldise meeleawalduslise töö seismajätmisega, mis „kõik rattad ühe wägewa käeliigutusega seisma oleks pannud“ ja selkombel näidates, kes elu peremees on, kapitalistilise ilma suurt sisemist walet ja wastaolu paljastanud, see ühtlane meeleawaldus akkas algusest peale pragunema ja jaoti wõitluse teelt kõrwale kalduma.

Eesotsas sammub siin II Internatsionaali juhtiw erakond — Saksamaa sotsialdemokraatia, kes waheajal arwuliselt mõjuwalt paisudes ja 1890. a. „sotsialistideseaduse“ alt wabanedes täieste

„seadusepäraseks“, ühestküljest seaduslikult makswaks tunnistatud, teiselt poolt igapidi seaduseraamides töötawaks parteiks oli muutunud. Partei arwuline kaswamine oli sündinud siseamise lamemise ja nõrkemise arwel, iseäranis parteiliselt wäga wähe wäljaarenenud ametiühisustega lepingutegemisel, et walimistel rohkem ääli saada. Partei oli kujunenud — nagu II Internatsionaal üleüldiselt — awalikuks ja seaduslikuks parlamendiparteiks, mille ülem ool oli võimalikult palju ääli koguda. Sel põhjusel ei juletud parteiliikmete ulkadelt, nagu wähem wälistel toetajatelt, nagu ametiühisused jm, mingit sammu nõuda, mis mõnesuguste ohwritega ühendatud oleks olnud, nagu maipüha päewapalga kaotamine wõi üksikutel juhtumistel töölt lahtisaamine.

Ja nii akati mai „püha“ meeleawaldust — õhtuti toimetama, kus see osawõtjailt mingit ohwrit ei nõudnud ja kapitalistidele wähemalgi wiisil ädaohtlik ei olnud. Ka riigil ei olnud õhtustest miitingutest midagi karta. 1891. aastal „pühitseti“ 1. maid õhtul, 1892. a. oli 1. mai juhtumisi pühapäew, järgmisel aastal peeti meeleawaldusi jällegi õhtul, ja 1894. a. kongress Kölnis otsustas seda sisteemi jäädwustada, ainult neil töolistel ja organisatsioonidel tööd seisma jätta lubades, kus see „ilma majandusliste uwide kahjustamiseta võimalik on“.

Ka teistel maadel ei olnud lugu parem; paiguti seati ainult kohalikud päewaküsimused juhtüdena üles, paiguti jäeti töö ainult lõunast seisma, paiguti ei olnud üleüldse ningid meeleawaldusi. See segadus wälitas edasi aatast aastasse, ja weel 1904. a. tuli sotsialdemokraatia rahwuswahelisel kongressil Amsterdams „kõigi maade sots. dem. partei organisatsioonidele ja ametiühisustele kõige tungiwamalt ette panna, iga aasta 1. mail meeleawaldusi korraldada“.

Aga ka see jäi sisuliselt üüdjaks ääleks kõrbes. Lääne-Eroopas olid sotsialistilised parteid ikka enam ja enam rewolutsioonisel wõitluse teelt kõrwale kaldumas, sellepärast muutusid ka maipühad seal sisuliselt lihtsateks lõbustusteks, millel kõlawad sõnad klassiwõitlusest ja rewolutsioonist ainult wäliseks

ehteks olid. „Suure rahwuswahelise meeleawalduse“ teostamist üleüldise tööseismajäämise teel nimetasid Saksamaa ametiühisused awalikult „suureks meele-
tuseks“.

Iselugu oli seal, kus partei weel täieste pöranda all töötas ja selle tagajärjel rewolutsioonilisem oli, nagu näituseks Wenemaal. Siin peeti esimine 1. mai koosolek Peterburis pörandaaluste sots. töölisteringikeste poolt, ja wõttis sellest umbes 100 in. osa. Järgmistel aastatel laienes maipühitsemine, kuni see 90 date aastate lõpul ulgaliste koosolekuteni kaswas, mida muidugi salaja tuli toime panna. 1900. aastast peale algawad streigid ja meeleawaldused, mis 1902 a. mittel pool weriste ohwritega, wangistamisega ja raskete kohtuotustega lõppewad. Sestsaadik kestawad meeleawaldused aasta aastast edasi, ja ei kao isegi kõige mustematel reaktsioon aastatel 1909 ja 1910.

Esimine 1. mai lendleht ilmus Wenemaal 1896. a. Peterburis „töowabastamise“ grupe poolt ja sisaldas peasjalikult teiste maade maipüha pühitsemist üleüldistes joontes, omaltpoolt muu seas — 10-tunnise tööpäewa nõuet üles seades, mis arusaadaw on, kui meele tuletame et siin tööpäew sel ajal weel 11½ tundi wältras. 1898. a. annab ilmutasutatud Wenema sots.-dem. tööliste partei terve maa jaoks ühise lendlehe wälja, juba klassiwoitluse ja maipüha nõudmiste sügawama seletusega. Awalikku rewolutsiooniwõitlust ei kuulatanud mailendlehed aga isegi 1905. a. weel mitte, olgugi, et tõsisemad sündmused sel ajal juba õhus eljusid. Reaktsioon aastatel pärast 1905. a. jäid maimeeleawaldused arwuliselt küll vähemaks, aga 1912. a. peale wõtawad neist töölistel jällegi sadadetuhandete ja iljem isegi miljonite wiisi osa, ja nende iseloom muutub järjeste terawamaks, rewolutsioonilisemaks — wastaoksa Lääne-Euroopa maipidustustele.

Pikkamööda, ära nähes et maipidud ühiskonnale mingit tõsist ädaohtu ei sisalda, jäid kurnajatekihid üleüldiselt rahulikumaks. Igatahes peeti nende wasta woitlust igasuguste abinõudega edasi. Sest missugusele kalduwale teele parteide juhtiwad ringkonnad ka iganes

längesid, tööliste laiades kihtides õõgutas puudus ja wiltsus rewolutsiooniwaimu alaliselt edasi, ja sellele ei tahtnud kurnajad mingit wõimalust jätta oma ühistunde awaldamiseks, weel vähem üleilmiliste traditsioonidega pühitsetud meeleawalduste kaudu selle rewolutsiooniwaimu õhutamiseks. Niikaua kui see waim edasi elas ja õõgus, ei leidnud kodanlus unerahu 1. mai õõdel, niikaua oli see meeleawaldus talle irmutawaks tondiks, isegi oma piirita „seaduslikkuse“ ja taltsuse juures. Kodanlus audus ja kawatses sõjaplaanisi, ja mitte ainult kõigi rewolutsiooniliste organisatsioonide, waid rewolutsioonilise liikumise otsustawaks purustamiseks üleüldse.

See wõimalus näis talle tulewat kohutawas ilmasõjas, kus üheltpoolt isamaaullustusega, teiselt poolt sõjaseaduse werise wägiwallaga kõik töolisteliikumine loodeti ära purustada. Esimisel silmapilgul paistis, nagu lähekski see kawatus täide. II Internatsionaal purunes kohe ilmasõja esimiste oopide all, kuna üksikud tükid temast oma kodanlusega „kodurahu“ tegid ja isamaaullustuses teiste maade „seltsimehi“ maha tapma tõttasid.

Arusaadaw, et ka maipühast enam midagi järele ei wõinud jääda. Saksamaa sotsiaalpetiste partei kuulutas järgmisel aastal (1915) awalikult:

„Partei wolitatud keskasutused soowitawad organisatsioonidele sel aastal, iseäraliste olude pärast, et 1. mail tööd mitte seisma jätta. Ajalehed sellepärast 1. mail ei ilmu. Mai-maksusi ei wõeta. Kus wõimalik on saali saada, on soowitaw õhtul liikmete koosolekut pidada. Iseäralist maiwäljaannet sel aastal ei tule.“

Ja Prantsusmaal soowitas parteijuhatas — Marxi tütrepoja Longuet alikirjaga — sel aastal maipüha mitte pidada. Nii muutus proletariaadi ühistunde meeleawalduse püha sel (1915.) aastal — maipüha 25. aastapäewal — sotsiaaläraandjate armust kodanluse wõidupühaks. Ja kus iganes need töörahwa petjad pukile pääsewad, seal jääwad nad truuks sellele kodanluseteenimisele. Saksamaa ametiühisustest ja Prantsuse sindikaatidest peale kuni... Karl Asti ja Mihkel Martnani.

Wõi mis jääksgi neil muud üle? Rahwuswahelise ühistunde sidemed on need rahwuslise waenu õhutajad ise ära purustanud, rahwasterahu on nad oma sõjakihutusega jalge alla tallanud ja tallawad seda rööwimperialistide „rahwaste-liidu“ tallalakkumiseiga üleüldiselt ja kodu igäüks eraldi imperialistlist poliitikat ajades igapäew edasi. Kodanluse sabarakuna wilistawad nad 8-tunnise tööpäewa peale, ja ühisuste- ning koosolekutewabadust teostawad nad wangi-kodades, püssitikkude ja poomisenööri abil. (Waata: I-borski)

Sellepärast jääb neil maipüha „pühitsemiseks“ ainuke tee: «meeleawaldusi“ toimetada uulitsatel kuulipildujatega ja soomusautodega, töölistele „waba wõimalust“ jättes seda üksikult oma kodu teha . . .

Age niisama wähe kui kodanlistel kurnajatel ja wägistajatel korda läks ilmasõja wägiwallaga rewolutsiooni-liikumist purustada ja lämmatada, niisama wähe suutsid nad proletariaadi tõsist maipüha ja maitundeid äwitada. Neil läks korda tööliste organisatsioonides äwitada ainult seda, mis seal kõdunew, mädanew, lagunew oli, kõike seda nimelt, mis mitte töörahwa tõsiste uwidega kokku ei sündinud. See seletab, miks just need parteid ja organisatsioonid kõige põhjalikumalt purunesid, kus wäikekodanluse waim kõige sügawamale oli tunginud, kuna need parteid, kus rewolutsioonilise klassi-wõitlusewaim alale oli jäänud, nagu Wenemaa enamlaste organisatsioonid ja Itaalia sots. partei, kodanluse maru-tormist ainult kerge põrutusega pääsesid ja warsti koguni wõimsalt kaswama akkasid.

Ei läinud pikka aega, kui purunenud organisatsioonidest ja parteidest wälja selgima akkasid need rewolutsioonilised olused, mida rahwuse-ullustus ei olnud kaasa kiskunud. Kuna Saksamaa sots.-dem. partei 1915. a. maipüha meelegaalduse ametlikult ära keelab, ilmub juba järgmisel, 1916. a. Karl Liebknecht 1. mail Berliini uulitsatele meelegaalduse keskel, mille juhtüdeks on tõsise proletaarilise 1. mai rewolutsiooniline üie: „Maha sõda!“

Imperialismusetalwe jääkate oli murduma akanud, kohinal tungisid pragu-dest üles rahwuswahelise ühistunde juad; ja tungiwnd edasi, ikka wõim-samalt ja awaramalt. Meie oleme näinud ja näeme täide minewat seda suurt tõde, mis kodanluse üks suure-matest sõjakunstnikkudest, Napoleon, surma eel ütles: kus mõek ja aade wõitlewad, seal wõidab wiimane.

Imperialismus tahtis proletariaadi rahwuswahelise ühistunde aadet mõegaga äwitada, kuid mõek murdub ja sulab selle aate põletawas palawuses, kuni tast järele jääb puhas . . . sirbi ja aamri tarwis.

Esimine murre sündis tsarismuse wõllaste all. Tsaari timukawalitsus langes, ja 1917. a. pühitses Wenemaa esimeses rõemujoowastuses 1. maid peaaegu üleüldiselt punaste lippude all. Ainult klassiteadlik kodanlus waatas põlastuse ja ingematwa ahastusega selle „punase kaltsu“ peale, mille all miljonid töörahwapüha pühitsesid. Ja raskeid wõitlusi tuli proletariaadil veel enne pidada, weriseid lahinguid lüüa, enne kui ta kodanlusewõimu teelt kõrwaldas ja punase lipu üle waba töörahwariigi lehwima pani.

1918. a. pühitses Wenemaa proletariaat 1. maid, oma püha, esimest korda üleilmse töölisteliikumise ajaloos wabalt, kui walitsew klass, töörahwa riigis. 30 aastat peale selle, kui Ameerika organiseeritud töölistes St. Louis otsustasid 1. maid tööliste ühaks määrata, pühitsesid Wenemaa töölistes seda päewa wabalt lehwiwa punase lipu all. Põhja-Ameerika ühisriikidest — Wenemaani . . . missugune rahwuswaheluse sümbol! Missugune rahwuswahelise ühistunde meelegaaldus juba aates eneses!

Kõigist raskustest, kõigist tumeda-dest ja tumestawatest pilwerüngastest oolimata on see rahwuswahelise ühistunde aade, see proletariaadi wend-luse mõte, see rahwaste igawese rahu püie, mida 1. mai püha eneses sisaldab, samm-sammult maad wõites edasi tunginud, ikka uusi proletaar-laste miljonid selle punase lipu alla kogudes, mille peal särawad unustamata sõnad: Kõigi maade töölistes, ühinegem!

Lipukandjate eelwägi, Wenemaa proletariaat, on jõudnud mäearjakule, kust silm seletama ulatab juba uue, kommunistlise korra tõuswat päikest. Ja kiirelt sammuwad teised korraldatud wäed ta jälgil. Weel segab ulkade silmi kodanluse udu, weel langewad ööämaruses edasisammujate kallale imperialismuse rööwsalgad; kuid ikka edasi ja edasi tormawad ärganud ulgad. Kewade õues, kewade põues tungiwad nad püsimate püüdel ja wõitmata wäel kewade õnnestawa eluallika, walguse ja wabaduse poole.

Eesmärgile ligemale wiib iga samm, iga aste wõitluseteel. Kaks aastat ta-

gasi, esimise waba tööpüha päewal, piiras Wenemaa proletariaati seest ja wäljast ähwardaw wastaste jõud. Nüüd on need taganema ja Wenemaa töörahwawalitsuselt rahu otsima sunnitud, kuna neil kodu jalgealune ikka palawamaks läheb. Kõigil mail kaswab rewolutsioonileek, tõuseb kohinal uue kewade wärske, elujulgusel ülewoolaw waimustusetung. Kuni see murrab wiimase orjakütke ja ühendab wana ilma waremil kõigi maade rahwad ühisele suurele üleilmsele tööpühale III Internatsionaali lipu all.

H. P.

Mis need inimesed ei taha, kes punase lipuga käiwad.

1905. aastal sai wäike raamat „Mis need inimesed tahawad, kes punase lipuga käiwad“ laialt tuttawaks.

Mis nad tahawad, see on nüüd juba küllalt selgunud; mis nad tahtsid, seda nad ka said. Sellepärast loeme nüüd tarwilikuks seda ütelda, mis need inimesed ei taha, kes punase lipuga lähewad.

Nemad ei taha:

1) Et kes tööd ei tee see külluses ja töötegija wiletsuses on.

Seni oli see nimelt nii: üks tegi tööd ja teine elas tema kulul. Kes tööd tegi, see elas kongis, logeleja aga toredates ruumides. Kes ommikust õhtani ja sagedaste ka õhtast ommikuni töötades oma selga kõwerdas, see nälgis, kes ei kõwerdanud, see sõi ja jõi maitsewalt.

2) Et inimene kes kõnesid ja ettelugemisi peab, kirjatöösid teeb, joonistab, aigeid arstib wõi sildu ehitab, ennast ülemaks olewuseks peab.

Iga töö on ühe au wääriline. Osaw sepp on niisama suure lugupidamise wäärt kui ande-rikas luuletaja.

Kündja wõib luuletaja olla ja luuletaja künnimees.

Kes põllu ästi ära künnab ja kes ead kirjatükid kirjutab on ühewäärilised. Mõlema töö kannab ead wilja.

3) Et ühede lapsi nagu triipoonetaimi ästi kaswatatakse, teiste omad aga nagu mets-õunapuud kiratsewad ja kõweraks kaswawad.

Kõik lapsed on ühesugused. Kõigile puhast õhku. Kõigile puhtad riided selga. Kõigile teadust. Kunst kõigile.

Ei ole wäljawalituid. Poie saatuselapsi. Ei ole õnnelikkude ega õnnetute laste wahekorda.

Kõik lapsed peawad õnnelikud olema.

4) Et kuld, briljandid ja ülepea kallinnalised asjad ainult ühede käes oleksid.

Seni oli see nii et kes ästi petta oskas, see kulda palgaks sai.

See tükitas kelmuse wõistlust.

Üks warastas ja teine püüdis teda üle lüüa.

Üks wõttis alikäemaksu, teine katsus teda üle trumbata.

Pettuse, warguse ja maksuwõtmise wõistlus kadugu!

„Minu päralt on õbe ja kuld, sest minu päralt on maailm, ütleb issand.“

Minu päralt on õbe ja kuld, sest minu päralt on maailm, ütleb töörahwas.

5) Et inimesed mõne õnneküti tuju mõõda sõdiwad ja teisi endisuguseid tapawad. Ainult niisugustest werejanulistest õnneküttidest tarwis maailm puhtaks teha.

Need on asjad mida inimesed ei taha, kes punast lippu kannawad.

ESIMINE MAI.

Kurt Eisneri nowelladest.

Mai tulemine.

Aastasajad läksid mööda ja rahwa-põlwed kadusid maa pealt, aga inimesed ei saanud maid näha. Maapinnast tärkasid walged lilled, tuulelehk kandis imeigatsust ingedesse ja kewadepäikese paistel lõbutsewad linnud ei tüdinud oma rõemsa lauluga järeljätmatalt mai tulekut kuulutamast.

Inimestel oli aga uuud asja kui seda kuulata, tundmusi teritada ja rõemus-tada. Ainult ajuti, kui elaw noorsugu kokku tuli, kutsuti ka maid. Ja ka mõni laulik püüdis selle õndsuseüüde kinni ja awaldas seda omas maises keeles. Üleüldiselt olid aga inimesed mõistlikumate asjadega ametis. Nad püüdsid endi aknad kinni müürida, nagu nad nüüdgi teewad, kui nad wanu lossisi, mis mäe otsast alla orgu waatawad, wangimajadeks muudawad: kõigepealt on waja luugid kinni panna, kiwimüüridega ja wõredegaga augud kinni teha, et mai sisse ei tungiks ega meelitaw wabadus wangisi ei segaks.

Agaralt ehitati inimesesoole näljatorni. See peideti maa alla sadade süldade sügawusele. Mõned wahid olid wäljaspool ja walwasid wihasel; teised kõik olid sees kinni. Näljapiin tegi neid meeletuks; nad piinasid ise üksteist, kiskusid südameid rinnust wälja ja kustutasid jäleda toiduga endi koledat nälga. Nad nutsid ja ulusid, nad ullustasid ja peksid endi piinatud päid wasta müüri. Iseendi piinamises läks nende elu mööda. Maist ei teadnud nad midagi, sest nad polnud teda kordagi näinud. Looduse õilmitsemisest ei olnud neil midagi kasu. Ja seda nimetasid nad tööõnnistuseks!

Nad tõmmasid maapinnale waheraja. Ja sel joonel oli wägew wõim. Pahe-mal pool kaswasid oopis teised inimesed kui paremal pool. Nad kõnelesid kummalgi pool isekeelt ja neid õpetati

et nende kummagi tundmusedgi ise-sugused peawad olema. Ajuti tükkisid nad nagu pöörased sest pörgupiirist üle ja tapsiwad wastamisi teineteist. Maapind oli werega kastetud ja wäljad inimeste kehade tükkidega üle külwatud. Ja mai põgenes kibedaste nuttes. Nemad aga nimetasid seda isamaa armastuseks!

Ehk nad pidasid mõtete peale irmust jahti. Niipea kui mai mõnes eluwõimsas ajus kõrgeid ja julgeid mõtteid sünnitas, tulid tagaajajad jalamaid ja torikisid tuliste oradega julgeid wabaid mõtteid ja õigeksarwamisi. Siis needsid nad ajud kõwadesse ja pigistawatesse ahelatesse, kuni nad nõrkesid ja kõdunesid ning mõtlemisewõimu kaotasid. Ja seda nimetasid nad igawese jumaliku tõe tundmiseks!

Ent kõige ullem tegu oli see, et nad mai'd laimasid. Olewat patt ja jultunus tagasioidmata õilmitseda, magusas lõhnas ja wärwideilus lõbutseda. Nagu oleks see lihalik alb ja madal kirg, justnagu mesilaste sumisemine tulipunaste lilledele peal! Wisake naer kiwidega surnuks, kustutage päiksewalgus ja pooge mai risti. Ilu ja rõem on kurjawaimukiusatus. Keha wõib alles pärast surma mädanedes aukartlikult igawest maid igatseda. Eriti, kui teie waest ja madalat suhu olete, tuleb teil rõemu, jõudu ja ilu kotiriidega katta. Alles siis olete igawese õnnistuse wäärilised, kui te endis mai-patu surmate, mis teid tööd tegemast segab ja teis wihakihwti kaswatab nende wasta, kel kõik on ja kes midagi ei tee. Seda nimetasid nad: W a g a d u s.

Aastasajad läksid mööda, ja inimesed kõdunesid ja mai-riik oli kadunud. Ta oli kõigilt maakaartidelt kustunud. Temast kõneldi kui waimuderiigist, mis patuseid ja meeletuid mõtteid kaswatab

Aastaastalt aga kattis ometi maapind ennast rohelise ehtega, kirsipuud puis-
tasid õilmelund ja mustad-räästad pi-
dasid pulmapidu.

Neil öödel, kesk waljut tormide mõir-
gamist, kui pehmed, tasased, tundmata
imelikud kewadeõhud õljuma akkasid,
akkasid taewas eledad tähed särama,
nagu oleksid nad tahtnud uusi teesi
ununenud mai-riiki näidata. Ja inimesed
tõusid üles, ja akkasid arwama ja kat-
suma ja mõtlema, ja neile selgus peagi,
et seal, mitte kuigi kaugel siit, walitseb
mai.

Ja wõimsal äärel kostsid nende üüded,
nagu pasunaäl sõtta kutsus: „Pangem
walmis ja mingem maid otsima!“ Ja
kaugele kajas see kutse, ta kaswas ja
kõwenes ja awaldas ikka suuremat ja
suuremat mõju.

Teadagi et mai-riik jõudesõojatema
ei ole, kuhu linnutee läbi meerikaste
nurmede wiib.

Mai-maa on meist kaljumürakatega
lahutatud, ja sinna pääseb ainult süga-
wate ja pikkade tunnelite kaudu. Muudku
raskused ei tee meile midagi, sest me
teame et wiimse aambri löögi järele
mai wõimas walgus meie ämarusesse
tungib!

Nii töötame päewastpäewa selga siru-
tamata, ent uhke ja julge lootusega täi-
detud. Wahetpidamata langewad aambri-
löögid. Langewate kaljupankade mürin
kuulutab meie wabastusetundi.

Üks päew aastas aga seisawad meie
aambriid, sirguwad seljad, ilgawad tu-
menenud waated ja südamed tuksuwad
rõemsamine. Weel purustamata wahe-
kalju akkab läbi päistma nagu akna-
klaas. Awaneb kaugel waatepiir, ja
ainult õhuke salalik loor lahutab meid
mai-riigist. Suured walguselaened tun-
giwad sinna maaalusesse ilmasse ja

kiwid muutuwad õitsewaks aasaks.
Wäsinud käed akkawad kergelt liikuma,
kortsunud näod muutuwad rõemsaks
ja silmad särawad kui kuld. Mehed
ja naised, poisid ja tüdrukud akka-
wad tantsima, lapsed kilkawad rõemu
pärast ja laulawad laulu jälle tulnud
maist.

Korraga kõlab sügawast südamepõh-
jast sajatuhandaääliline wägew koori-
laul, läbitungiw kõlaw wiis, mis kal-
jusid lõhub.

Lauldakse sellest et kõike loowat tööd
edespidi enam sellega ei pea alanda-
tama, et ainult nalga kustutada ja keha
katta. Meie lõhume ja ehitame mai-
riigi eaks.

Meie ei lase endid edespidi enam
selle wärwilise pleki külge kõita, mis meie
orjastajad meile isamaaks on määranud,
kuna muu maaüla osa waenlasemaaks
on tembeldatud ja meie eest kinni pandud.
Uuendatud isamaal pole piirisid. Tema
lipp on rõem, tema wapp on jõud ja ta
wärw on wabadus; see on mai riik ja
isamaa.

Ja nagu imewäeline mai rändaja tõttab
wabastatud mõte tõuswa päikese poole.
Elutõde ei ole wäljakaewamisel leitud
külmi kiwitahwel, mis tundmata muinas-
aegaste kirjadega kadunud kultuurast
tunnistab. Mai tõde puhkeb ja õitseb
ja walmib ilmlõpmata, uueneb wahet-
pidamata, läheb eksitustest mööda ja
pimedusest üle sinna kus tähed pais-
tawad.

Meie usk ei tugine kõdunenud kirjade
peal, ta oowab kui allikas, ta uueneb
igal ommikul õnnetundest mai igawese
iluduse ees.

Kaljumüür laguneb,
Warsti, warsti langeb wiimne oop;
Pimedas kaewame, waewaga ehitame
Mai-riiki.

M a i w õ i t .

Jõulu, Lihawõte ja Nelipühi wõtsid
nõuks Keisri Sünnipäewa ja Sedani
Aastapäewa tähtsale arupidamisele kut-
suda. Asi seisis siin wanade, kalliste
ja wagade pühade kaitsmises uue ülbe
asuniku wasta, kes eneseõigust täis olles

politseiluba ja waimulikkudeõnnistust
küsimate ennast pühaks julgeks nime-
tada. Kaebealune toodi sandarmi saatel
raudus kätega ette. See oli ilus tugewa
kehaga noormees, kes püsti peaga, nae-
ratus uultel oma ahelaid kandis, ja

silmad iilgasid tal kui tuleleek. Ta nimetas ennast Esimiseks Maiks ja ei näinud sugugi kurjategija moodi wälja.

Jõulu akkas pühaliku ja madala äälega rääkima:

„Minu armas noor sõber! Miks tuled sa meie rahu rikkuma! Waata, ma olen juba ligi 2000 aastat wana, olen oma pikas eas palju läbi teinud ja mind austawad ristiuskurahwad. Minu ees põlwitawad kuningad ja paawstid, ma olen ühtewiisi armuline rikaste ja waeste wasta, ma liigutan wanade ja laste südant. Aga kes sinule, poisike, luba andis, et sa meiemoodi rahwast wõid käskida pidutseda ja rõemustada? Ja mis uut, kõrget ja ülemusepoolt lubatud sõnumit sa kuulutat, Esimine Mai?“

„Hurraa!“ üüdis Keisri Sünnipäew ja rüüpas klaasist õlut.

Aga Esimine Mai wastas rahulikult:

„Ma kuulutan rahwastele rahu!“

Jõulu puhkes sellepeale naerma ja ütles:

„See on tõeste uudis, mu lapsuke! Rahu kuulutan ma rahwastele juba aastasajad läbi. Kas sina, jumalakartmata, kas sa ilmasgi ei juhtunud kuulma: Rahu maa peal ja inimestest ea meel!“

„Selle õppisin ma koolipingil pähe,“ wastas Esimine Mai, „aga need on minu meelest paljad sõnad. Nimeta mulle üksainusgi aasta, kus sinu walitsuse all rahwad nagu kiskjad metsalised sinu nimel üksteist ei oleks närinud. Sinu armsamad mängiasjad on ju soldatid! Nimeta mulle sõda, mis sina oled lõpetanud, tapmist, mis sina oled takistanud, waenu, mis sina oled kustutanud, ja ma eidan ennast selle alla ja ütlen oma uuest walitsemisest lahti.“

„Ometigi. . . hm! . . . aga ma pean siisgi ütlemä, et. . .“ kogeles Jõulu, aga et ta midagi wastata ei osanud, siis jatkas ta mahedamal toonil: „Rahu ei ole sestsinatsest ilmast. Ma walmistan ingesi taewariigi wasta. Muu on aga rahwa au asi, mis Jumala, Keisri ja Isamaa eest surra käsib.“

„Hurraa!“ üüdis Keisri Sünnipäew wahel ja tühjendas jälle õlleklaasi.

Jõulu kõneles edasi:

„Näed nüüd, sina ei mõista minu olemisesügawust. Ka mina seisan rah-

wasterahu eest, aga sõjad peawad olema. „Igwene rahu on unistus ja pealegi weel inetu unistus“, nagu suur Moltke ütles, tema oli aga kahtlemata wäga waga ristiinimene.“

„Mina aga“, ütles Esimine Mai, „tahan tõepoolest rahwaid ühendada. Nad peawad ühiselt töötama, wabaduse ja teaduse kättesaamiseks wõitlema ja kultuurawarandusi suurendama.“

„See on jampsimine,“ wastas Jõulu wihaselt, „sa wead aga inimesi eksiteele. Kui sul muud midagi teha ei ole, siis wõtku sind kurat — ah, wabanda, ma tahtsin ütelda: siis olgu Issand sulle armuline. Kas on sul weel midagi asjalikumat enese wabanduseks ütelda?“

Esimine Mai wastas:

„Ma kuulutan kõigi töötegijate sarnadust.“

„Wana, ammu kuuludud“, ütles Jõulu. „See on ju minu pealesanne. Ma walgustan oma iilgega ühtewiisi urtsikuid ja lossisi. Jgale wiimasele wiletsale jagan ma oma õnnistust. Kui sa misgi muud ametit ei leia, siis oled sa ülearune, sest ühesarnaduse eest seisan mina alati.“

„Selle sarnaduse eest,“ kostis Esimine Mai, „kus kehwad ja nende lapsed wiletuses ja puuduses tuhandeid toredaid asju loowad, mille üle rikaste lapsed rõemu tunnewad!“

„Niisuguseks on ilm loodud!“ õpetas Jõulu. „Jumala ees on inimesed kõik ühewäärilised, aga maa peal peab nende wahel wahe olema. Kas sa sest aru ei saa?“

„Ei“, teatas Esimine Mai. „Mina püüan seda tõsiselt korda saata, mille üle teie ainult sõnu kulutate — see on minu ülesanne. Ma tahan inimesesoo uuenemist.“

„Inimesesoo uuenemist?“ üüdis Lihawõte. „Aga mistarwis siis sina ilmasse tulid! Selle eest oolitsen mina juba aastatuhanded!“

„Neid aga, kes seda uuendust püüawad korda saata, lööte te risti, nagu enne nii ka nüüd“, ütles Esimine Mai.

Lihawõte wastas: „Ja see on neile paras, sest seaduse wasta töötamine on nuhtluse wäärt. Walitsusewõimudele tuleb alla eita. Ent siisgi olen minagi

inimesesoo uuestsündimise poolt — *taewariigis*.“

„Mina aga *maa peal*. Minu uus ilm walmib kõues ja tormis,“ kõneles Esimine Mai, „wabanenud töö ja wabanenud *waimu* uus ilm.“

„Waim? Waim? See lubage minu asjaks jätta“, sõnas Nelipühi äritatult. „Sa oled lihtsalt meie aated ära warastanud ja loodad nüüd inimesi uskuma panna, et sa näpatud ehtes parem oled kui meie, keda sa riisunud oled. Mina olen Püha *Waimu* püha!“

„Mis sind ei takista *waimu* ahelas õnnistamast“, peatas teda Esimine Mai. „Kõigil aegadel olete teie *waimu* wawanud ja piinanud. Waba mõte on teie wihaalne. Mina aga olen maailmale suurema leiduse awanud, mis inimesesoo waim kunagi on suutnud sünnitada.“

„Oopleja!“ üüdsid wihased kohtunikud ühekorraga. „Kõik mis suur, on meie rajatud, sest kas mitte meie kõige suuremat ja kõrgemat — *taewariiki* — ei awanud.“

„Mina aga awasin *maailma*,“ kostis Esimise Mai ääl wõimsalt, „selle maailma, mis teie ädaoruks olete muutnud. Mina tõendan orjastatud inimesele, et maailm on õitsew rohuae, täis päiksepaistet ja lilledõhna, kes kõigile ühetasaselt oma andeid jagab, kes kätega wirgalt ja peaga wapralt töötab. Waeseid ja waewatuid kutsun ma *maa peale*, wabaduse- ja õnnemaale.“

Korrage segas ennast Püha Sedan käraga wahele:

„Aitab juba su mässulistest kõnedest. Ma tunnistan et ristiniimese kõrgemaid usulisi tarbeid minu ametiwennad — Jõulu, Lihawõte ja Nelipühi küllaldaselt täidawad. Sinul närakal ei wõi midagi uut ega paremat olla. Mis aga *nüüdse aja* tegelikkusesse ja ideaalsetesse tarbetesse, aujärje, altari, isamaa ja sõja armastusesse puudub, siis suudame meie mõlemad, Keisri Sünnipäew ja mina, kõige laialisemaid nõudeid täita.“

„Hurraa!“ karjus Keisri Sünnipäew ja jõi õlleklaasi tühjaks.

„Meie täidame üheskoos“, jatkas Ph. Sedan, „praeguse aja tegelikka ülesandeid: meie korraldame sõjawaelisi ühisi ja ehitame soomuslaewu. Ja äda sellele wälisele ja sisemisele waenlasele, kes julgeb meie isamaa au wasta kätt tõsta — soomustatud rusikaga lööme ta lõmaks. Aga sina, poisinolk, missugusid elulisi nõudeid sina täidad? Ainult suuri sõnu oleme sult kuulda saanud.“

„Minu lipule on kirjutatud: Kaheksatunnine tööpäew“, wastas Esimine Mai.

„*Kaheksatunnine tööpäew*? Säh sulle! Sa jutlustad siis logelemist? See on ju kultuura äwitamine. Kõike saada ja mitte midagi teha — see on sinu moraal. Ptüh, ptüh, kolm korda ptüh!“

Paha meele pärast ei saanud teised õiget sõnagi suust. Nad jamasid läbi-segi. Kõik olid ästi ärritatud.

Siis tuli kohtuotsus:

Esimine Mai on selles süüdlane leitud olewat, et ta seadusewastaselt ennast pühaks on kuulutanud. Missuguse kuritöö eest ta rahwanaeruks äbiposti mõistetakse.

Politseinik saatis kohtuotsust täide. Esimine Mai oli äbiposti külge kõwaste kinni köidetud, ja kohtunikud wiiekesi kutsusid rahwast kõlwatumale kurjategijale kätte maksuma.

Korrage akkas äbipost puhkema ja õitsema. Punased õielehed tungisid ta ahelalülidest läbi ja nende kaswu jõud purustas wägiwallakütked.

Kaugelt tulid mees- ja naistöölised ja lapsed pidulikkude salkadena ja piirasid Esimise Mai ümber, kes oma wabastatud liikmeid sirutas. Kõik läksid kindlal sammul edasi, kewadele ja rõemudele wasta.

Kohtumõistjaid ei pannud enam keegi tähele, ja nad walasid endi nurjamineku üle kaastundliku politseiniku rinnal walusaid pisaraid.

Rahwuswahelise politsei määrused.

Mai tuul tõi mu kätte paberi, mis näitab kuida walitsus oma pealiskaudset seisukohta rewolutsiooni mahasurumises on muutnud. Missugused abinõud olid siis tarwitusele wõetud selle wõidujulge olewakorra-kukutaja — maipidu pühitsemise wasta? Sõjawäed olid kasarmutes jalule seatud, igale soldatile oli 15 padronit antud, igasugused rongikäigud keelatud, ettewõtjate poolt oli pidustusest osawõtjate kohta lõpuarwe andmise ähwardus antud. Ja ometigi kaswas surwe all esimesemaipidustus ja sai wabadusele püüdjate inimeste waimliseks mõisteks, ehk ta oma wälimuse poolt ennast küll weel täielikult awaldada ei wõinud. Et taimekülw tärkaks, seks rullitakse ta kinni. Ka proletariaat tõuseb õitsema oma kindluses wastaste talla rõhumisel; nad tahawad küll ta waenlased olla, on aga õiete talle aednikkudeks.

Kõik walitsused jõudsid ses asjas wiimaks selgusele. Walitsuste kannatus katkes wiimaks esimise mai julgust nähes, kes kõnesolewal aastal Wenemaal Kristuse Ülestõusmise pühadega kokku langes. Kõigi kultuuramaade, see on niisuguste maade asemikud, kes üksteist täiendatud 12-tolliste suurtükide abil äwitawad, pidasid ilma waelusteta koosoleku ära; nad tulid Berliini raekotta kokku ja andsid esimise mai pidutsemise kohta rahwuswahelise politsei määrused wälja, mis kõigis ühisuses olewates riikides wälja pidi kuulutatama. Isegi Jaapan ja Wenemaa wõtsid määruste wäljatöötamisest ühesnõus osa.

Küsimuse korralduse aluseks oli see mõte, et olewa ühiskonnakorra olemist niipalju mitte poliitikaline pühapidamine ei ähwarda kui mai iseloom iseenesest. Rewolutsiooniline ädaht peitub, nagu nad kõik ühelmeel le tunnistasid, just selle päewa olemises ja aastaajas. Täitsa põhjendatult näidati, et kui töölistele see rahwuswaheline püha tingimata soowitaw on, siis ei ole takistust kui see mõne teise päewa, näituseks 1. nowembri peale wiidaks. See päew olla kahjuta. Ta ei ärata julgeid ega äbemataid instinktsi. Ei sütita seadusewastaseid püüdeid wabadusele, waid äratab

ennem surma ja kõdunemise, mädanemise ja pikalise nohu mõtteid, kütteinete kallinemise ja peawarjuta külmetamise mõtteid. Ühesõnaga, see päew äratab inimestes alandust, milleta riigimasina korralik käimine ja tööstuskaubanduse ning põllumajanduse loomulik käik mõeldaw ei ole.¹

Kõige selle najal wõttis rahwuswaheline maiwastane konwerents nõuks mõjuwad sunduslised määrused mai kohta maksma panna ja kõiki tema loomule omaseid kontrahirikumisi awaldada. Mai peab tsiwilisatsiooni wasta wõtma ja ta uhke ülemeelsus, mis proletariaadilegi pähe paneb selle riigiwastase mõtte, et temalegi õigus on antud tantsida ja laulda, suudelda ja õrnalt kaisutada, kunsti ja lõbu maitseda, puhkepüha pidada, unistada ja arwustada — see politseimääruste wastane kewadewoog peab kõigi olewate määrustega kokkukõlas õieti kaewatud ja kõrwaliste juurewoolude eest oitud kallaste wahele juhutama.

Teadagi et rahwuswahelise politsei õigusemõiste seisukohast lubamata on, et süütad, kes töökohustuse alla ei käi ja keda siis ka töötingimiste omawolilise rikkumise pärast wastutusele ei wõi wõtta, et need ilmasüüta inimesed maisunnimääruste läbi kahju kannataksiwad. Sellepärast ei panda seda määrust mitte neis kohtades maksma, kus niisugused isikud elawad, kes oma warandustest suuri sissetulekuid saawad; on lootus sel teel edespidi weel enam kui seni ajani kohtade järele paremaid ühiskonnakihtisi pahematest eraldada.

Alamarahwa asupaikade kohta tuleb järgmised abinõud tarwitusele wõtta:

1) Kogu maikuu jooksul ja eade ilmadega juba keskaprillist peale pannakse igalpool 24-tunnine tööpäew maksma. Üksigi töölistest ega muudest isikutest, kes wähe palka saawad, ei tohi selle aja wältusel wabrikust, kaewandusest jne lahkuda. Tööta perekonnaliikmed ei

¹ Nähtawaste eksisiwad kultuuraisandad sellesgi; vähemalt *seitsmenda nowembri* pidustus ei kuuluta neile nüüd midagi ead. Tõlk.

tohi elumajast wälja tulla. Kui aknad uulitsa pool on, siis tulewad need kindlaste kinni katta. Kooliskäiwad lapsed peawad kogu ajaks kooliruumidesse jääma. Rinnalastele liimitakse seks ajaks sellekohase liimiga gummikorgid mokkade külge. Pesu ei wahetata. Püha-päewa puhkust ei ole.

2) Et wõimalust mööda äid ilmu ära oida, pörutawad sõjawäed kitsikuse ajal granatitega wasta taewast, et wihmanilweid üles kutsuda. Öhu jahendamiseks peab tarwilikul määral wäawliauru tegema.

3) Päikesepaiste lühendatakse enne lõunat 4—5 ja peale lõunat 1—¹/₂ tunni-peale.

4) Naermine on keelatud ja iseäranis taewale on tema naerunägu lubamata.

5) Sugupoolte ühendus keelatakse kangeste ära. Igasugust wastastikkust lähenemist nuheldakse weresegamise seaduste järele.

6) Linnud, kes laulda mõtlewad, wõtku endile politseist luba, kusjuures soowitawate laulude sõnad ehk sisu tsensuura alla käib. Politseil on õigus laulu wiisi ehk sihti moraalinõuete kohaselt muuta. Armastuselaulusi ei lubata milgi juhtumisel. — Linnud, kes nende reeglite wasta eksiwad, lastakse maha.

7) Puudele, kes pakatada wõi õitsetada mõtlewad, kirjutatakse ette et nad polit-

seile punktipealt teada annaksid, mitu lehte wõi õit kawatsetakse luua. Lubataw arw määratakse elanikkude tarbe kohaselt kindlaks.

8) Lillepöesaid ja sellesarnaseid kaswusi sallitakse ainult siis, kui selleks aegsaste luba on palutud, ja sedagi üksi siis kui nad kummulipööratud tühjade konserwikarpidega kaetud on, selleks et inimeste silmade eest sigidusesaladust warjata ja inimesi soowimata ihade tõusmise eest oida.

9) Igasugused ja igasihilised kewadeunistused käiwad walitsuse luba alla. Wabaduse, õnne ja mõnu ihked on nuhtluse wäärt. Igasuguste muude soowide tekst käib aegsaste kohaliku politseikantselei läbiwaatuse alla; kui kohastele unistustele pitsat alla on löödud, siis lubatakse neid tegewust awaldada.

10) Kõigi lepinguosaliste riikide kalendrites tõmmatakse esimisele maile kriips peale; nimetatud kuu algab 2. maiga ja lõppeb selle kuu 32. päewaga.

Niisuguse sisuga oli minu kätte tulnud dokument täidetud. Ma ei kahtlegi et wiimaks ometi esimine mai, ja kõik mis sellega ühenduses, juureni ära on äwitatud. Kurja wasta wõitlemiseks ei ole muid abinõusi. Ja see, mis siin ette toodud, peab tingimata eesmärgile wiima.

1. mai 1920. a.

Wenemaal ju wõidupüha,

Saksamaal weel wõitluspüha,

Eestimaal ei sedagi.

Aasta rewolutsiooniliikumist Saksamaal.

(Kokkuwõte „Kom. Intern.“, „Rote Fahne“, „Internationale“ jt järele.)

Saksamaa rewolutsiooniliikumise arenemist möödaläinud aastal wõime sisuliselt kolme järku jaotada: esimene, mis kõige rikkam oli wäliste sündmuste poolt ja Baieri nõukogude wabariigi langemisega lõppes, selle pöörepunktiga, kus Scheidemann-Eberti sotsiaaläraandjate walitsus oma kõrgemale tipule jõudis, kus ühtlasi lõppes ka tööliste toetus sellele walitsusele kontrrewolutsiooni vastu wõitlemisel, ja kust algas selle walitsuse sisemine lagunemine ja töölisteuljade kogunemine iseseiswale tegevusele, mis teist arenemisejärku kujutab; kolmas järk algab walitsuse wäljaastumisega monarhistide vastu — uurimiskomisjoni nimetamine sõjasüüdlaste otsimiseks — millele uus lagunemine walitsusepartei ridades, seekord wäikekodanliste oluste ulgas, osalt aluseks oli, osalt järgnes.

Aasta algul seisis liikumine weel eelminewa nowembrirewolutsiooni roobastes, mis Willemi tirannismuse kukutamiseks oli alanud ja sotsiaaläraandjate pukileupitamiseks lõppenud; aga waewalt parikuune arenemine oli juba selgeste näidanud, et liikumine selle esialgse saaduse raamidest akkab üle kaswama, et ta omale kaugemad ja kõrgemad eesmärgid üles seab. Iga päewaga laienes ulkades arusaamine, kuigi esmalt weel uduselt, et nüüd enam rewolutsiooni üksikasjaliste peensustega tege mist ei ole, waid et liikumine ühiskondlise korra põhjaliku pööre poole sihib.

Sellest sai wägaästi aru ka äraandjate walitsus ise, kelle juhid selle äbistawa poliitika jätkamisega, mis neid 1914. a. 4. augustist saadik awalikult ikka enam ja enam kodanluse leeri wiis, töörahwa ulkasid järjekindlalt põhjaliku

ühiskondlise rewolutsiooni wadjadust arusaamisele tõukasid. Oma saatuse pärast wärisedes — õigem kapitalistlise kurnamise kadu kartes — akkasid nad oma noore „demokraatia“ kaitseks *tööliste wasta*, kelle werega walitsusewõim Willemi käest Ebert-Scheidemanni kätte wõidetud, wägiwallaabinõudest barikaadisid ehitama. Isegi iseseiswa sots.-dem. partei poolt, kelle liikmed walitewate petistega alaliselt kokkulepet sobitasid, ädaohtu aimates, kõrwaldas walitsus iseseiswa s.d. partei liikme Eichhorni Berliini poliitsei ülema ametist.

See oli äbistaw oop Berliini töölistele, selge samm selleks, et nende selgroodu murda. Tööliste rewolutsioonilisemad kihid ei wõinud sellele wastust wõlgu jätta. Nad kuulutasid äraandjatele omalt poolt sõda; peale ligemate nõudmiste — Eichhorni paigalejätmine, Noske walgete ihukaitselihunikkude wäljasaatmine Berliinist ja sõjawägede seadmine tööliste kontrolli alla — peale kõige selle nõutakse äraandjate walitsuse lahkumist. Nõudmise toetamiseks kutsutakse töölisi üles üleüldisele streigile.

See oli loomusunniline wastuakkamispuhang, kus puudus weel selge arusaamine liikumise ulatusest ja neist tagajärgedest, kuhu ta järjekindlalt pidi wiima, kui küsimus äraandjate wägiwallawalitsuse kukutamisest tõsiselt üles seati. Puudus wõitlewate poolte jõudude õige indamine ja puudus kõigepealt järjekindlus wõitlusetaktikas. Isegi Berliini proletariaat ei toetanud täiel mõedul eesrinnas sammujate wäljaastumist, rääkimata weel terve Saksamaa laiadest ulkadest. Ja otse wõitluse ajal peetakse läbiraäkimisi wastastega, mis arusaadawalt wõitlemiseoogu alwas, wõitlejates

usalduse kaotas lahingu otsustawa ise-loomu kohta.

Lõpp oli nagu ta niisugustel tingimistel olema pidi: kodanluse lihunikudesalgad, kes neljaaastase ilmasõja jooksul oma meistrikunsti täiusele jõudnud, „seawad korra jalule“ ja langewad siis metsikus wihas ja werises kättemaksuihas kangelaselikkude wõitlejate kallale, et nende weres kustutada silmapilklist äbi, ja alandust, ja surmairmu oma eesõiguste, oma tulekindlate kappid ja kastide, oma püha eraomanduse puutumatus pärast.

Wereojade ja metsiku wägiwalla kõrwal woolawad sopa, laimu, waenuässituse jõed. Werises wõiduullustuses ei leita küllalt alatust ja roppust, millega mustata rewolutsioonilise wäljaastumise algatajaid ja „süüdlasi“, kelleks nüüd üheläälel kommunistisi, spartakuslasi tembeldatakse, kelle kaela kogu sündmuste eest wastutus weeretatakse, olgugi et wäljaastumise juhatajaks teised ringkonnad olid olnud. Kommunistid olid organisatsiooniliselt weel liig nõrgad seesuguste suurte ülesannetega wõitluse juhtimiseks; pealeselle olid nad liikumise sisemist jõudu algusest saadik õieti innanud ja nõudnud, et jõukohaselt ka liikumise ülesandeid piirataks ja ühe punkti ümber koondataks; olid aga siis, kui wõitlus lahti puhkes, proletariaadile surmani truuks jäädes wõitlusest sel mõedul osa wõtnud, kuiwõrt seda nende põhjusemõtted ja taktika lubasid.

Sellest oolimata saatis kodanlus oma wihalained, oma sopamere wood pea-aegu ainuüksi kommunistide wastu; taltsutamata werejanus karjus ta ikka uusi ja uusi ohwrid nõudes: „Maha spartakuslased!“ „Kaagile Liebknecht ja Roosa Luxemburg!“ Seda ulgusid iga päew sajad tuhanded waenukihwiti sülitawad lehed ja lehekesed, see oli jutuaineks timukasulaste ridades, kes teadsid, et iga spartakuslase wereohwer ealmeel wastu wõetakse ja iga sellega seotud wägiwallategu armulikult kinni kaetakse Scheidemann-Ebert-Noske kolmainuse poolt.

14. jaanuaril mattis see piirita werejanu ja waenusopa meri oma aisewatesse woogudesse kaks kõige wihatumat elu, kaks rewolutsiooni eesrinnas sammujat,

kaks wõitluselipu kandjat — Karl Liebknecht ja Roosa Luxemburgi. Sotsiaaläraandjate esimine kätepesemine sündis proletariaadi kõige paremate, kõige kindlamate eestwõitlejate weres. Liebknechtile ja Luxemburgile järgneb peagi aua teel — kuigi „loomulikul“ surmal, tõepoolest aga maha murtud kauase wangistuse raskuste all ja waibudes selle koleduse ees, mille ohwriks ta paremad sõbrad ja kaaswõitlejad langesid — wana 70-aastane Franz Mehring. Sotsiaalimukate esimine weresaun rewolutsioonilise töörahwa kallal oli wiimaselt ta kolm kõige paremat juhti riisunud — kümnete teiste kõrwal, kes ülekeewa waimustusega ja wabaduseihaga esimistes ridades wõidelnud. —

Aga ei jaksanud rewolutsiooniliikumist lämmatada ei timukate jälgid weretööd ega nende weel jälgimad wariserikoned rahwuskogus (asutawas-kogus). Järgnewatel kuudel, weebruaris ja märtsis, akkab käärimine uueste ja awal dab ennast wõimsas streigilaines, mis Reini-Westfaaleni söekaewanduste ringkonnast algades laiali laguneb üle terve Kesk-Saksamaa, sealt lõuna poole Baadenisse, Baierisse ja Würtemberki arunedes ja Berliinis oma kõrgemale tipule tõustes.

Uus tõusulaine ei ole eelmisest wõimsam mitte ainult wälise jõu poolest, waid ulatab temast kaugemale ka sisuliselt. Küsimus ei seisa nüüd mitte enam üksikutes isikutes, walitsusetegelaste wahetuses, waid kõik nõuded, mis awaras liikumises üles seatakse, keerlewad sotsialiseerimise, nõukogude ja nõukogude walitsuse juhtsõnade ümber.

Kodanlus ja ta wabatahtlikud ihukaitsewäetimukad sotsiaaläraandjate leerist kaotawad oma werise wõidujulguse, oma meelegendluse ja „annawad järele“ — antakse lubadusi sõnades, paberil; töötatakse täita ülesseatud nõudeid. Ja jällegi wõidawad nemad: otsustawa wäljaastumise asemel ruttawad iseseiswa s.-d. partei juhid jällegi timukasulastega läbirääkimisi pidama, wõitlejateridades sünnib segadus, tekiwad mõtete lahkuminekud; osa kaldub kokkuleppimisele ja paneb sõjariistad maha, teise osa sunnib timukatekari werise wägiwaljala waikima.

Noske on uueste kapitali „isamaa“ päästnud; ta on nüüd kõigi kurnajate ja wereimejate, sahkerdajate ja kepijuhkrute, isamaaullustajate ja „kõrge ilma“ mõlemist soost oorade pailaps ja kallistatud kangelane. Selles armukaisus on ta walmis uutele ohwritel, mida temalt kõik see trobikond nõuab — et Berliini töörahwa peadest lõpulikult wälja peksta rewolutsiooni aateid ja seega kodanlust wabastada sellest kohutawast luupainajast, mis talle unerahu ei anna. Prowokatsiooni abil muretseb kontrrewolutsioon tarwiliku ettekääne, ja Noske laseb oma werekoerad töörahwa kallale lahti. Metsik sõjaseadus annab timukatele talitamiseks waba woli. Ja selle tarwitamise eest ootab neid peasilitamine. See õhutab „wägitegudele“. Leitnant Marlo laseb ühte unikusse maha tappa 29 madrust, keda ta salakawalalt lõksu meelitanud (Noske ja Eberti isalikul õnnistusel lastakse see mõrtsukas iljem ilusaste wangist ära sõita). Uulitsatel liiguwad wangistatute otsatud riad. Wangikodadest ja kasarmutest kostawad piinaohwite õudsed oiged. Ikka uued surnukehade wirnad kerkiwad üles. Tapetute ja piinatute arw ei tõuse mitte ainult kümneteni, nagu jaanuaris, waid sadade ja tuhandeteni.

Ja jällegi, nagu jaanuaris, oli kommunistidepartei see patuoinas, kelle selga kõik süü weeretati, kellelt kõige eest wastutust nõuti, kelle pihta kõik wiha- ja tasumisenooled sihiti. Partei juhid suruti, niipalju kui neist korda läks kinni püüda, trellide taha; kõige wihatumad saadeti ilma pikema jututa teise ilma — wiimaste ulgas Leo Jogiches, kes liikumise üks agaramatest ja järjekindlamatest tegelastest olnud. „Põgenemisekatsel“ Moabiti wangimajarepil — „põgenemine“ mitmekordsete lukkude ja riwide taga, mitmekordsete wahtide walwel!! — laskis timukas talle kuuli selja tagast rindu. . . Partei ladudes, trükikodades, kooskäimiskohtades pannakse metsikud rüüstamised toime, wõimsamad äälekandjad sunnitakse põranda alla pugema. Ja kõike seda ilma et kommunistline partei nüüdgi oleks streiki wõi sõjariistus kokkupõrkamisi juhtinud wõi weel vähem neid elusse

kutsunud. Nagu jaanuaris, oli ta ka nüüd ainult selleks kõike jõudu tarwitanud, et loodusjõuliselt lahti puhkenud liikumist tõsisele rewolutsiooniwõitluse teele juhtida, mööda sotsiaaläraandjate prowokatsioonikuristikudest ja iseseiswate sotsialistide libisewatest kokkuleppesahkerdustest. Aga kodanlus ja sotsiaalpetised said ja saawad wäga ästi aru, kus nende tõsine waenlane asub, ka siis, kui ta weel täiel ulatusel nende wasta wälja ei astu; sellepärast tühjendasid nad oma wihakarikat just kommunistide kallal. —

Weel kaugemale kui weebruaris ja märtsis ulatas liikumine sisuliselt kui ka wäliselt Müncheni nõukogudewabariigi wõitlustes järgnewal maikuul, selles Pariisi kommuuna Baieri wäljaandes. Selles sündmustikus, mis õieti sotsiaalpetiste walitsuse poliitlikisest umbkotist alguse sai, nende äraandjate prowokatsiooniga peale akkas, mille kaudu tööliste tõsise nõukogudewalitsuse asemel mingisugune nõukogude wärdjas, kodanlaste ja sotsiaalpetiste pilli järel tantsiwate nõukogude sisteem taheti kaela toppida, läks töölisteklass juba oma seniste juhtsõnade — nõukogudewalitsuse ja sotsialiseerimise — teostamisele.

See sündis muidugi üle nende jõdude peade, kes esialgse wärdjaga maha olid saanud. Need olid armetu jõuetud üleüldse midagi tegema, ja esimine tugewam kontrrewolutsiooni puhang oleks nende pilpamaja kukerpalli wisanud. Aga enne kui see sündis, astusid töölisteulgad wabrikutest ja töökodadest wahahele, wõtsid asutatud organisatsioonid oma kätte ja löid senise wõltsitud nõukogude asemele tõsised *tööliste* nõukogud ja tööliste nõukogude walitsuse.

Töölisel tegid mis nad iganes suutisid, nende tuline iha kapitalismuse orjusest wabaneda ja uut korda luua seisab igast arwustusest kõrgemal. Küsitaw on ainult, kas nad seda katset, mis sotsiaalpetised neile prowokatsiooniliselt jalgade ette toppisid, üleüldse ei oleks pidanud endist eemale lükkama. Kuid siin ei ole koht seda külge sügawamalt arutada. Meie wõiksime wast ainult meele tuletada Marxi sõnu töölisteklassi eksisammude kohta, et töölisteklass, kes

iiglasuur on oma ülesannete ja jõu poolest, ka iiglasuuri wigasi ja eksitusi teeb.

Müncheni nõukogudewabariigi eksitus seisib selles, et ta kandejõud — tööliste rewolutsioonitug — liig ühekülgsest sihitud oli kõrgete eesmärkide poole, kuna tarwiliselt tähele ei pandud raskusi, mis sel teel waritsewad ja arwesse ei wõetud katse kordamineku eeltin-gimisi.*

Need eeltin-gimised olid aga Münchenis wäga kohatud. Baieri on eestkätt põllupidajate riik, jõukate talupoegade maa, meie Tartu- wõi Wiljandimaa. Niisugune maa on rewolutsiooniliseks kesk-kohaks, kust liikumine üle maa peab laiali lainetama, waewalt sünnis. Tööpoolest jäigi terve Saksamaa Müncheni tööliste wäljaastumise peale üsna waikselt waatama ja sündmuste arenemist ootama.

Kes aga mitte ootama ja waatama ei jäänud, oli kontrrewolutsioon. Mis iganes traditsiooniliselt Lõuna-Saksamaad Preisimaast lahutab, kelle kohta seal senini ainult wihaseid märkusi wõis kuulda, — nüüd andsid nende mustad ja walged jõud üksteisele wennalikult kätt; ühise surmawaenlase, töölisteklassi weriseks mahasurumiseks. Siin ühines ühiseks pealetungimiseks kõigi reaktsi-onääride wäärind põhjast lõunasse ja kepijunkrutest Scheidemanni ning Ebertini.

Müncheni rewolutsiooniwõitlus lõppes kohutawa kurbmänguga. Kuna jaanuari wäljaastumine kümned ohwrid oli nõudnud ja märtsipäewadel sajad wõitlejad langenud, wiis Müncheni nõukogudewabariigi äwitamine tuhanded tulised rewolutsioonisoldatid auda. Ja jällegi laastas tagurluse wereiha eestkätt kommunistide ridasid, kes ka selles liikumises esiotsa ainult arwustaja osa oli etendanud, seletades et olewates eeltin-gimistes nõukogudewalitsuse mõtte teostamise katse korda ei wõi minna, siis aga, kui ulgad loodusjõuliselt omeli wõitlusesse tormasid ja oma aateid täide wiima tõttasid, kauem enam pealtwaatajateks ei wõinud jääda, waid ka siin liikumisele kawa- ja plaanikindlust püüsid anda. Ka siin näeme, kuidas wiha-üüd: „Mahaspartakuslased“ kõiki walgeid ja muste, sõjajanuseid junkruid, saagi-

ihalisi kapitalistisi ja Ebert-Scheidemanni „sotsialistisi“ kommunistide materdamisel ühendab.

Müncheni nõukogudewabariik oli suur eksisamm, aga ta oli ühtlasi ka suur samm — edasi rewolutsiooni wõitluse- teel. Kuna jaanuaris küsimus weel isikute ümber keerles, märtsis juba üksikute põhimõtete juure oli jõudnud, näeme siin töölisteulka siin kindla käega juba kogu wana korra oone põhjalikule purustamisele astuwat, et tema asemele uut, tööliste oma walitsust seada. Kauge- male endistest wäljaastumistest on läinud rewolutsioon oma sisu poolest, suuremaks on ta kaswanud wõitlejate ulkate julguse poolest. Ja just sel mõt- tel on Müncheni sündmustik, kõige oma nurjamineku, kõigi oma eksituste peale waatamata julgustajaks ja lootuse ära- tajaks liikumise edaspidise arenemise teel.

*

Müncheni werepulmaga oli Ebert-Noske walitsus oma jalgealuse kindlus- tamisega lõpule jõudnud. Töölisteulka de toetusel, kes sinnamaani weel ta kaasas sammunud, oli ta oma wõimu kontr- rewolutsiooni pealetungimise wasta kin- nitanud. Teisestküljest aga oli ta selle sündmusega ka oma sisemise lagune- mise otsustawale pöörepunktile jõud- nud. Müncheni mõrtsukalisest tapa- tööst peale on langenud wiimanegi pet- lik ja mädanenud purdepalk, mis sinna- maani weel sotsiaaläraandjate poliitika najal ülewal seisib selle aigutawa kuris- tiku peal, mis kodanlust proletariaad- ist lahutab ja mille põhjas nüüd sügaw töörahwa werewoog wahutab.

See wahutaw werewoog ei ole aga ära uhtunud mitte ainult äraandlikka orjakütkeid, millega petised tööliisi ko- danluse ikkes kinni pidasid, waid ta on igawikumerde kannud ka need Saksa- maa s.-d. parteis tardunud ja kiwinenud waated wõitlusetaktika kohta, mis igal tingimisel töörahwaulkade awalikust rewolutsioonilisest wäljaastumisest möö- da iilisid ja wastast ümberpiiramisega tahtsid wõita.

Selle „wereta rewolutsiooni“ idee tra- ditsioonid, mis Kautsky, kui „puhta mark- sismuse“ wõimsam jutlustaja ja seletaja armust mitte ainult Saksas, waid õige

laialiselt mujalgi laiade ulkade kindlaks tõearwamiseks olid kujunenud, selle idee petlikud traditsioonid purustas Noske werine rusikas Saksamaa tööliste ulgas armutult pihuks. Teiselpool rikastas tegelik rewolutsiooniwõitlus töölisteliikumist aruldaselt innalise ideelise sisuga, löi ka Saksamaa töölisteklassile oma rewolutsiooniwõitluse traditsioonid, mis tal senini puudusid. Ja need traditsioonid oma mitmekülge tähtsusega on saanud wõitlejatele allikaks, kus nende ridadesse alaliselt wärsket jõudu juure woolab.

Rewolutsiooniwõitluses tegelikult wälja astudes purustas proletariaat selle kodanlise ilma, kodanlise riigi „seaduslikkuse“ nõiaringi, milles Saksamaa töölisteliikumine wiimastel aastakümnetel oli keerlenud ja millest wäljatungimise eest teda juhtide terawmeelsus kõige jõuga oli oidnud. Rewolutsioonilaine purustas ühe kui teise tõkke — seaduse pühaduse ja juhtide mõjuwõimu, wõitlejateridasid wõitmata palawa wabaduse tungiga ja oma jõu tundega täites. Töölisteulgad õppisid aru saama, et kõik muu senine parteitegewus ja kõik teised walitsusewiisid ainult ettewalmistuseks ja sissejuhatuses on olnud lõpulahingule, kus proletariaadil kõik tuleb kaalu peale panna; nad õppisid aga ühtelugu ka tegelikult wõitlema selle wastasega, kelle kätte kõik sõjaline jõud koondatud, jõud, mis siimaani ilmwoitmata paistis olewat ja sellepärast juba algusest peale sõjariistus wäljaastumise mõtet alwas.

Rewolutsiooniwõitluses langenud wiieistkümmetuhande proletaarlase weri tõi Saksamaa töölisteliikumisesse läinud aastal otsustawa pööre, pani töörahwaulgad esiti nende senisel seisukohal kõikumama ja warsti, uute oopide all, edasi liikuma. Teed ja sihti, kuhu poole edasi minna, näitas neile kommunistide järjekindlalt seisukoht ja wäljaastumine igas lahingus.

Ja nii näeme juba esimistest kokkupõrkamistest peale selgemale arusaamisele jõudjaid töölisi Scheidemanni lipu alt lahkuwat ja iseseiswa s.-d. partei ridadesse walguwat, mille taktika neile esialgul wastuwõetawam paistis olewat kui kommunistide oma. See paisutab iseseiswuslaste organisatsiooni, tõukab

teda aga ühteaegu ka järjekindlalt ikka enam ja enam rewolutsiooniteele. Kuna parteijuhid weel igal kohasel ja kohatul juhtumisel sotsiaalpetistega kokkuleppimise, seega kodanluse ilma pugemise mõttest kinni aarawad, suruwad alt-poolt alaliselt juurewoolawad ulgad parteid ikka enam ja enam rewolutsiooniteele, ikka enam ja enam kommunismuse poole.

Iseseiswa s.-d. partei kongress Leipzigi oli pöörepunktiks selle partei arenemise teel ja kogu Saksamaa töölisteliikumises üleüldse. See oli tööliste ulkade wormilik ja awalik lahkumine II Internatsionaalist, kõigi nende mädanenud sildade põletamine, mis proletariaati senini weel kodanlusega sidunud. See oli ühtlasi ka ukkamõistew otsus kogu selle kõikuwa ja wankuwa poliitika kohta, mida iseseiswuslaste juhid — töörahwaja kodanluse wahel kõlkudes — senini ajanud ja osalt tänapäew weel ajawad.

See oli otsustaw samm III Internatsionaali poole. Küll ei suutnud see samm kongressil weel lõpulikult enamust wõita; küll ei ole laiased ulgad weel selle lõpupunktini jõudnud, aga nad on teel sinna poole, ja missuguseid keerusi ning käänakuid see ka teeks, missuguseid piatusi ning kõrwalekaldumisi ka iganes ette tuleks, ei ole wähe matgi kahtlust, et teekond selle — kommunismuse — lipu all lõppeb.

Niisamasugust rewolutsiooniteele wäljajõudmist näeme ühtaega ka ametiühisustes, selles paindliste ja „seaduslikkusesse“ angunud töölistejuhtide peakantsis. Seda näitas terawalt üleüldine ametiühisustekongress, kus kokkuleppelastele mõjuw wastasrind — enam kui weerand kogu kongressist . . . isegi moonutatud walimiste peale waatamata — oli tõusnud; weel terawamalt aga kõige tugewama üksiku ametiühisuse, metallitööliste kongress, kus wana, iganenud ja rewolutsiooniwastase bürokraatia kukutamise algust tehti.

Kogu selle liikumise woolu soolaks ja pärmiks on olnud kommunistline partei. Küll oli seegi ise alles noor, niiasti organisatsiooniliselt kui ka waimliselt. Ja needgi tugewamad jõud, kes juhtides ees sammuda oleksid wõinud, niitis

Ebert-Noske-Ludendorffi „demokraatia“ armuta maha. Selle tagajärjel on parteil sisemises elus nii mõndagi walusat silmapilku, nii mõndagi tugewat wapustust tulnud läbi elada, ja kui need veel tänapäewgi ei ole lõpulikult tasandatud, siis on partei raskematest kriisistest ometi läbi ja sammub terwenemisele ning kaswab sisuliselt kui ka arwuliselt. Ta mõju töölisteukade edasikihutamisel seisab aga selles, et ta kõigest oolimata iseseiswalt ühiskondlisi küsimusi arutab ja rewolutsiooni paratamatust näidates tööliste arusaamist igal sammul, kõigi abinõudega kokkuleppepoliitikast eemale, iseseiswa väljaastumise teele tõukab. Ei ole kahtlust, et sündmuste arenemine talle proletariaadiridadest selle jõu toob, mis tal liikumise juhtimiseks otsustawates wõitlustes ja iljem iiglaülesannetes uue, kommunistlise korra loomisel waja läheb. —

Scheidemann-Eberti leeri on see arenemisekäik peaaegu täieliku alwatuseni nõrgestanud ja korratusesse ajanud. Kõik arusaajam töölisteolus on sealt juba lahkunud; kes sinna järele jäänud, need on wõimetud aktiivsele tegewusele, ja ainult oma passiivsuses püsiwad nad weel tänini parteis; esimine mõjuwam liikumiseoog wiib ka need minema.

Peale tööliste tõi 1918. a. nowembri-rewolutsioon sotsiaalpetiste parteisse ka suurel ulgal maaolust, jaoti senini poliitikalikumisest täieste eemal seisnud põllutöölisi, kuid weel suuremal arwul wäikekoodanlist olust — wäiketalupeogi, iseseiswaid käsitöölisi jt. Need ulgad ei tunnud oieti weel poliitikaabitsatgi, mida nad alles nüüd, parteitegewuse keeru sattudes weerima akkasid. Ja mis nad sealt pikkamööda üles loewad, ei ole kaugeltgi see, mida nad Scheidemann'i lipu alla astudes sealt lootsid leida, nende kõmukuulutuste järele, millega sotsiaalpetiste partei esines.

Nüüd, enam wõi vähem arusaamisega poliitikaailma seletama ulatades, on ka neis ulkades lagunemine täies oos. Osa sellest olusest — proletaarlased ja poolproletaarlased — sammuwad kas otsekohe kommunistlisesse parteisse, wõi lähewad seda teed iseseiswuslaste peatusjaama kaudu; teine osa, wäikekoodan-

luse tagurline element, walgub Ludendorffide leeri, oma „isakotta“.

Niisama laguneb ja wajub laiali nowembripäewadel parteisse astunud wäikekoodanliste aritlaste kogu, kes seal samati poliitikaailmaga tutwunedes omale wastawat kindlat seisukohta akkab otsima. Ausameelsed, järjekindlad demokraadid ühinewad paratamata tööliste rewolutsiooniliikumisega, kuna kahtlane omakasupüüdja olus Scheidemann-Eberti bürokraatiaga kokku sulab selleks aisewaks mülkaks, mis poliitiklist õhku kihwtitab.

*

Kolmas wool kujutab wahekordade arenemist sotsiaalpetiste walitsewa partei ja koodanliste ning wäikekoodanliste ringkondade wahel, kes nowembris (1918) kuigi mitte parteisse ei astunud, siis ometi walitsust toetama olid akanud.

Niikaua kui Ebert-Noske walitsusel tööliste toetuse näol weel teataw wõim oli, mille peal ta ülewal seisis, ei näinud koodanlus kusagil teist jõudu, mis paremine ta uwisid oleks kaitseanud. Sedamööda aga, kuidas töölistes ikka enam ja enam oma wõitlusteetele kaldusid, oli sotsiaalpetiste walitsus sunnitud rohkem ja rohkem tagurliste oluste peale toetama, kelle wõim töölisteklasi wasta wõideldes sõjaliselt järjeste tugewamaks kaswas.

Arusaadaw et suur- ja keskkoodanlus, nähes kuidas Ebert-Noske walitsus seesmiselt iga päewaga ikka enam lagunes ja mädanes, kuna sellewasta wana militarismus uue jõuga pead tõstis, esimesele selja pöörasid ja Ludendorffi ringkonnas oma tulewast kaitset ja warju nägid. Sellele sammule — liginemisele tagurlise militarismusega — õhutas neid weel lagunemine liitriikide poliitikas, nende omawahelised kokkupõrkamised, mis nende ühist väljaastumist alwasid, ja selle kõrwal nendel maadel kaswaw töölisteliikumine, mis neid igapähte üksikultgi sõjaliselt nõrgestas.

Wäikekoodanluse tagurline olus ei osanud muidugi mitte nii selgelt oma uwisi üles seada kui seda suurkoodanlus tegi; need ringkonnad on üleüldse wõimetud iseseiswa poliitika ajamiseks. Nad wärisewad iga wapustuse ees ja igatsewad ainult rahu, mis nende pisikest

äriajamist kindlustaks. Ka nemad said aru, et Eberti ja Scheidemanni kõdunewad riad seda jõudu ei kujuta, mis kindla walitsuse pandiks wõiks olla, ja sellepärast walgusid ka nemad militarismuse kilbi warjule, kelle raudne rusikas neile julgem päästja paistis olewat. Nende juht ei ole idee, waid nahk. Takka õhutas neid siin weel lootus, et tugewnew militarismus — liitriikide wõimu alalise nõrkemise juures — ilma sõja wõitlejatele kord jälle mõjuwalt aanbaid akkab näitama, mis nende ringkondade surmaniaawatud isamaatundele rahustawaks plaastriks oleks.

*

Kõige selle liikumise arenemise kirjelduse täienduseks ja liikumise sisemisest tõukejõust paremaks arusaamiseks tuleme meele weel Saksamaa majanduslist seisukorda läinud aastal, lühidalt, paari joonega.

Lagunemine — see sõna iseloomustab tabawalt ka Saksamaa majanduslise elu seisukorda möödaläinud aastal. Sulu lõpetamine peale rahutegemist kergitas küll wähekesi toiduainetekriisist, kuid tegi majanduslise seisukorra üleüldiselt weel raskemaks. Rahakurss langeb piatamata ja kiireste. Selle nähtuse juures on kapitalil iseäranis kasulik kõike üles osta, mis Saksamaal saadawal ja wälja wedada, kus selle eest kallimas wäljamaa waluutas (rahas) makstakse. Mis iganes kättesaadawal, tehakse sellepärast liikuwaks kapitaliks — kaubaks, ja woolab wälja. Walmistusesse mahutatud kapital (tööstuseettewõtete kap.) sulab silmanähtawalt kokku; tooresaineid wäljast enam sisse ei tooda, waid ainult weel wähesel mõedul toiduaineid, riiet jne.

See on tööstuse sarnasesse seisukorda wiinud, nagu wanaste Wene talupoeg

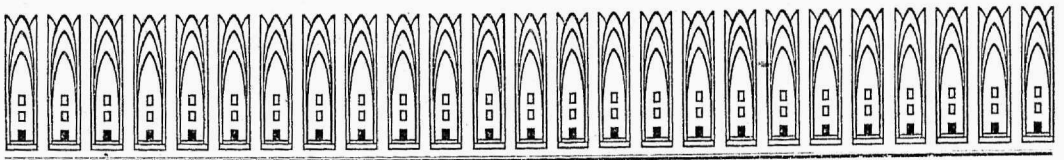
oli, kes näljaajal majadelt õlgkatusedgi loomatoiduks maha kiskus. Ainult selle wahega, et Wene talupoeg uue lõikuse saadusest lootis oonetele uut katust peale panna, Saksamaa tööstusel aga seda „paremat“ aega kusagil tulemas ei näi olewat. Kapitalismus on oma elu lõpul sinna wälja jõudnud, kust ta asumaadel arilikult tegewust algab — rööwmajapidamise juure. Sellele majanduslisele seisukorrale wastab täielikult kodanluse meeoleu ja ingeline laad: pöörane priiskamine ja läbilöömine on üleüldine nähtus; tahetak *täna weel* elust wõtta, mis wõtta saab, omse peale ei mõtle keegi. Nähtus, mis omane ja tuttaw kõigil lagunemiseajajärgkude lõpuastmetel niisasti majanduslisel kui riiklisel alal.

Sellel lagunewal majanduslisel alusel ei ole mingisugune laiade ulkade seisukorra parandamine mõeldaw; see läheb, wastapidi, iga päewaga ikka raskemaks ja kitsikumaks. Ja kihutab sellepärast töölisteklassi wastapanemata sunnil ikka enam ja enam rewolutsiooni radadele. Sest proletariaadil näib ainult kaks võimalust ees olewat: kas kapitalistline rööwmajandus ja lagunemine kestab edasi ja wiib proletariaadi nälja ja wiltsuse laastamisel auda; wõi purustab töölisteklass kõdunenud ja lagunenu kapitalistlike korra, kukutab walitsuse, kes seda korda werise wägiwallaga weel püiab ülewal oida, wõtab wõimu riigis oma kätte ja loob uue korra, kus wõimalik on majandust uuel, kommunistlisel alusel üles ehitada.

Meie näeme et ta wiimast teed samumub. See on raske, keeruline, suurte kaotuste ja ohwitega, kuid siiski ainuke pääsetee. Ainuke tee wälja sellest ukatuse, mädanuse, wiltsuse ja piina põrgust, kuhu kapitalismus inimesesoo on paisanud.

H. P.

Ülewaade nõukogudewalitsuse langemisest Ungrias.

(„Kommunistlisest Internatsionaalist“.)

Esimine rewolutsioon Ungrias 1918. a. nõndanimetatud krahw Karolyi rewolutsioon, oli üks neist katsetest, mis kapitalismust lõpulikust ja paratamata äwinemisest püüdis päästa.

Organiseeritud tööliste jõu kasutamine sõja läbi laastatud kapitalismuse päästmiseks ja uueste ülesehitamiseks — see oli Ungria nowembrirewolutsiooni põhisihiks ja peaesmärgiks, just niisamuti nagu Saksamaa ja Austria rewolutsioonisgi.

Ungria töölisteliikumise „kuulsad juhid“ tegid eameelega seda äraandmisetööd; Garami, sots.-dem. partei juht, asus Karolyi walitsuse kaubanduse- ja tööstuseministrina suure usinusega selle ülesande kallale, et väljasurewat tööstust ja kaubandust uueste üles ehitada.

Ja õigust öeldes pole sots.-dem. eestwedajad selles põrmugi süüdi, et nende püüded tagajärjeta jäid, et nendest ole nemata majanduslik olukord Ungria kodanlust sundis poliitikalist ja majanduslist wõimu tööliste kätte andma.

Liiduimperialismuse walitsejad, ainust päästmist nähes oma endiste wastaste maade täielises kurnamises, panid Ungria kodanlusele, niisama nagu Saksa ja Austria kodanlastele, säherdused tingimised ette, millede täitmine Ungria lõpulist äwinemist oleks tähendanud entente (liiduriikide) poolt uueste kawatsetud maapiirid, uus demarkatsiooniliin, mõistsid „uue Ungria“ möödapääsemata kokkuwarisemisele. Nende uute piiride juures ei wõinud Ungria iseseiswusest juttugi olla; ja nendele territooriuminõudmistele oleksid arusaadawalt weel waljumad majanduslikud nõudmised järgnenud.

Kapitalistlisi uwisid kaitswal Ungria walitsusel ei olnud nende nõudmiste

peale teist wastust, peale eitawa: „Ei, mitte milgi kombel.“

See „ei“ tähendas Entente püüdmistele awaliku wõitluse kuulutamist. Aga sel samal ajal käis see wõitlus Ungria walitsuse kodanlistel parteidel üle jõu.

Ainsaks lootuseks Ungrial wõitluses entente imperialistidega oli proletariaadi rahwuswaheline ühistunne. Ja tõepoolest oli põhjust loota, et entente proletariaat, kellel kodanlise Ungria laastamise wasta midagi poleks olnud, Ungria proletariaadi purukslõõmist ei lase sündida.

See asjaolu sundis Karolyi walitsust ja sots.-dem. juhtisi, kes ses walitsuses olid, proletariaadi rahwuswahelisest ühistundest nagu wiimsest õlekõrrest kinni aarama ja iseoma äranägemise wasta Ungria saatust organiseeritud tööliste kätte edasi andma.

Teiseks riigiwõimu edasiandmise peapõhjuseks proletariaadile rahulikul teel oli lootus sõjalise ühenduse peale nõukogude-Wenemaaga. Wene punane-sõjawägi jõudis juba siis Galiitsia wanale piirile üsna lähedale, ja wõis täie õigusega mõlemate proletaarliste maade sõjawägede ühinemise peale loota.

Peale selle kahe peapõhjuse, sundis ka weel see tõeasi Karolyi walitsust wõimu käest ära andma, et noore kommunistlise partei pooleoidjate arw iga päewaga kaswab, ja waatamata sellepeale, et peaaegu kõik kommunistidejuhid wangi wõeti, walgusid järjest uued ulgad wõitlewasse kommunistlisesse parteisse. Ja nii ei suutnud Karolyi walitsus surumisele wasta panna, mis töölisteklass oma jõudu ära tundes ilmutas.

Wõimu edasiandmise aluseks sai kokkulepe kahe waenulise partei — kommunistlise ja sotsiaaldemokraatlise partei wahel. Selle kokkuleppe loomisest osa-

wõtjad sotsiaaldemokraadid teatasid, et nad asutatawa ühendatud partei aluseks pandud kommunistmuse juhtiwad põhjused tingimata wasta wõtawad; ja kuni parteikongressi otsustamiseni selles küsimuses pidi ühendatud parteid „Ungria sotsialistlikeks parteiks“ nimetama.

Mõlemate parteide koosseis.

Kommunistlike partei liikmete tuumaks olid Wenemaalt tagasitulnud kommunistid, kellega kõige teaduslikum osa töölistest ühines. Parteisse kuulus samuti väga palju aritlastekihist noortest. Ja waatamata kõigi püüete peale sotsiaaldemokraatide poolt, kes selleks kõik abinõud tarwitusele wõtsid, et töölisti kommunistlikku parteisse astumisest tagasi oida, ajas partei sügawaid juuri tööliste seas, ja enne mõlemate parteide kokkuliitumist wõis kommunistlike partei juurte sellega rehkendada, et organiseeritud tööliste suurem osa kommunistlike parteiprogrammide pooleidumist awaldab.

Missugune oli aga sots.-dem. partei koosseis?

Oleks üksik arwata, et Ungria k. p. säherduse sots.-dem. parteiga ühines, missugune Ungria sots.-dem. partei enne sõda oli. Sõja algusega kaotas Ungria sots.-dem. partei niisamuti nagu teiste sõdiwate maade sots.-dem. parteidgi suure osa oma liikmetest osalt parteiliste tööliste sõjawäeteenistusesse wõtmise tagajärjel, peaaesjalikult aga sotsiaaldemokraatia kõlblise sissekukkumise tagajärjel; ootas ju õmeti parteilike liikmete päratu suur enamus oma juhtidelt wäljaastumist sõja wasta: Ungria töölistel lootusid, et II Internatsionaal, kes mitmesuguste maade sots.-dem. parteisid ühendab, sõja lahtipuhkemise wõimataks teeb. Ja peale seda kui need lootused nurja läksid, astusid ulgad parteist wälja, kes mitte ainustgi sammu sõja äraoidmiseks ei teinud, waid just wastaoksa sõjaprogrammi ja oma kodanlike diktatuura kõigiti toetasid. Nende wäljaastunud wanade liikmete asemele sai pärast nowembrirewolutsiooni Ungrias, kui sotsiaaldemokraatia eestweddajad poliitikalise wõimust akkasid osa wõtma, ka wäikekodanlikes ringkonda-

des moodsaks nähtuseks sots.-dem. partei liige olla; sots.-dem. parteisse astusid murruna kõiksugused wäikekodanlike wõsud: käsitöölised, pangatöölised, endised ohwitserid, endised politseinikud jne, kes oma „töölisterpartesse“ astumisega teda täielikult prostitueerisid. Ja partei juhid ei teinud kõige wähematgi selle prostitueerimise wasta.

Koguni ümberpöörduvalt, oma meeleiltses wõitluses kodanlike parteidega poliitikalise mõju pärast, ja iseäranis wõitluses koha eest asutawas-kogus, õhutasid juhid seda isegi taga, et kodanlike osused parteisse astuksid, ja astusid kõige laialisemat kihutustööd tegema säherduse liikmeksastumise kasuks, enast sellest mitte põrmugi eidutada lastes, et selle tagajärjel partei juba amugi mitte enam töölistepartei ei olnud.

Niisugusest kahest osast seisid ühendatud partei koos, kes Ungrias nõukogudewõimu alustamiseks pidi saama.

Siin on waja sellepeale tähelepanemist pöörata, et kommunistlike partei sisukam osa üleüldse selle wasta oli, et sots.-dem. parteiga kokkulepet luua, ja iseäranis oli ta mõlemate parteide ühendamise wasta, aga seda silmas pidades, et kokkulepe juba wangimajas k. p. juhtide poolt kindlaks tehtud, ja riiklike wõim juba Ungria proletariaadi nimel wasta oli wõetud, nii et k. p. sündinud tõeasja ette seati, siis jäid kokkuleppe wastased kommunistlike parteist wiimaks nõusse, et k. p. ja sots.-dem. partei parteilisi organisatsioonid ühendada. Sellele otsusele lähendas neid iseäranis arusaamine, et tööliste- ja talupoegade walitsuse wäljakuulutamise korral peab see walitsus enast linna- ja küla proletariaadi üksmeele peale toetama. Ja kui me terve maailma proletariaadi üles kutsume ühinema, siis ei tohi tööliste ja talupoegade riigis kahte töölisteparteid olla.

Tööliste- ja talupoegade sotsialistlike nõukogude

Iseenesestgi mõista et nõukogude koosseis igatepidi partei enese koosseisule wastas.

Peale nõukogudewabariigi wäljakuulutamist tõmmas enast suurem osa töölisteulkaadest põlgatusega oma endistes

juhtidest, sotsiaaldemokraatidest tagasi, sest iga terve mõistusega töölisele oli kõik see wale ja alatu äraandmine sots-dem. juhtide poolt silmanähtaw, kes vähemarenenud töölisi üles ässitasid töolisteklasi eelwäe — proletariaadi wabastamise eest wõitlewa kommunistlise partei wasta. Säherdust tööliste meeoleolu oleks wäga kerge olnud selleks tarwitada, et suuremat osa sots.-dem. juhtidest töolisteliikumisest jäädawalt kõrwaldada; selleks poleks wajagi olnud iseäranis südi kihutustööd teha, oleks kõigest tarwis olnud töölisele wõimlust anda takistamata oma esitajaid walida. Sellest asjaolust saadi siseasjade rahwakomissariaadis wägaästi aru, kus walimisewiis wälja töötati, mille põhjal terve walimiste raskusekeskpunkt töolisteuлкade pealt kandidaatide komisjonidesse kanti, kuna liikmed neisse komisjonidesse partei sekretariaadi poolt proportsionaalselt määrati, nii et enamus komisjonides sots.-dem. kätte läks. Töölised ääletasid ringkondade järele, üksikute nimekirjade järele iga ringkonna jaoks, mille tagajärjena iga tööline terve nimekirja eest pidi ääletama, kus 200—300 kandidaati peal oli. Arusaadaw, et ainult neid, kes nimetatud komisjoni poolt kokkuseatud awalikku kandidaatidenimekirja sattusid, ka nõukogudesse waliti. Sellega wõib ka seda asjaolu seletada, et kõige põlgtuse peale waatamata, mis töölised äraandjate, oma endiste juhtide wasta tundsid, sattusid wiimased ometi kõik walimiste kaudu nõukogudesse.

Kui asja seisukord juba keskkohaş eneses seesugusena kujunes, siis oli lugu prowintsis (maakondades) weel palju alwem. Et nimetatud prowintsinõukogude isiklise koosseisu kohta ligikaudsetgi ettekujutust anda, on sellest küllalt kui õelda, et esimisel ja ühes sellega wiimasel nõukogudekongressil peetud kõnede suurem osa sedawõrt wastarewolutsiooniline ja juudiwastane oli, et protokollide awaldamine otse wõimataks muutus.

P u n a n e - s õ j a w ä g i .

Ungria nõukogudewalitsusel polnud wõimalik õiget punast-sõjawäge luua, sest ta ei wõinud oma eelkäija, kodanlise walitsuse wabatahtlist sõjawäge

laiali saata. See sõjawägi oli isamaal-suse trummipõrina ja rahwusliste üld-sõnade nimel teenistusesse wõetud. Wõimata oli seda sõjawäge laiali saata, sest nõukogude-Ungria oli igast küljest sõjariistus waenlastest ümber piiratud, kes iga silmapilk walmis olid Ungria piiridesse tungima. Igaühel neist Ungriale waenulistest maadest — Lõuna-Slaawial, Tsehho-Slowakial ja Rumeenial — oli üksikult wõttes suurem sõjawägi kui Ungria nende kõigi wasta wõis wälja saata. Ja niimoodi tuli tahes wõi tahtmata juba olemasolewat rahwuslist sõjawäge punaseks sõjawäeks ümber nimetada. Kui me weel siia juure arwame, et wõitlus rumeenlaste ja tsehho-slowakide wasta juba iseenesest teatud rahwuslist laadi pidi kandma, siis saame kindla ettekujutuse selle sõjawäe waimust, kes Ungria nõukogudewabariigi käsutada oli.

Õige küll, kohe peale nõukogudewõimu wäljakuulutamist akati wabatahtlikka punasesse-sõjawäkke wõtma, aga ka seda teenistusessewõtmist toimetati ilma igasuguse walikutu. Juhatuskirjas oli küll öeldud, et ainult isikud, kes ametiühisuste poolt tunnistuse wõi parteisoowituse ette näitawad, wõiwad punasesse-sõjawäkke wasta wõetud saada, aga tegelikult ei peetud sellest määrusest sugugi kinni.

Esimised sõjawäkke üleskirjutamise päewad andsid uueste korraldatud punasewäeosade koosseisu tubliduse mõttes niiwõrt albu tagajärgi, et kogumist üleüldse tuli seisma jätta.

Siis mobiliseeriti töölised ära. Aga ka siin ei läinud asi ilma sots.-dem. wahelasegamiseta. Oma mõju wähenemist mobiliseeritud töölise juures kartes, wiisid nad nõndanimetatud töolistepataljonide sisteemi läbi, neid pataljonisid ametiühisuste wõi üksikute tehaste kaudu organiseerides. Need pataljonid peegeldasid enestes kõiki tumedaid külgesid ametiühisustest, kust nad wälja olid wõrsunud; nendelt ei wõinud loota ei rewolutsioonilist oogu, ei kangelasemeelset eneseohwerdamist. Ungria ametiühisused pole üleüldse kunagi kuulsad olnud oma rewolutsioonilise meelsuse poolest; peale nowembrirewolutsiooni aga, kui ametiühisustesse niisamuti nagu parteis-

segi ulgaliselt väikekodanlised olused akkasid sisse astuma, lahkus neist wiimane rewolutsiooniline ingeõhk ära.

Nendel töölistepataljonidel oli weel terve ulk teisi puudusi. Kõigepealt ei tohi sõjalisi üksusi üleüldse mitte ametite järele kokku seada. Wõib omale ette kujutada, missuguse sõjalise tähtsusega wõiwad olla pataljonid, kes terwetena ainult kelderitest, wõi rätsepatest, wõi kingseppadest koos seisawad! Teiseks oli wõimata neis pataljonides distsipliinast kinni pidada, sest inimesed ei lugenud endid seal mitte punasewäelasteks, waid ainult ühe wõi teise ameti ühisuse liikmeks. Kolmandaks seisis suurem osa neist pataljonidest töölistest koos, kes terve imperialistlise sõja kestwusel ajapikenõust olid saanud. Iseäranis oli see nii metallitöölise juures. Arusaadaw et neil metallitöölisel ettekujutused sõjast kõige weidramad olid. Nii saatis, näituseks, üks metallitöölise salk saatkonna ülemjuhataja juure nõudmisega, et polk wäerinnalt peab ära kutsutama ja suurte kaotuste pärast Budapesti ümberloomiseks saadetama. Aga polk kaotas kõigest 3 inimest surnutena ja 5 aawatutena!

Peale tööliste mobilisatsiooni tegi walitsus katset üleüldist mobilisatsiooni läbi wiia. Aga selleks oleks pidanud ennem juba tugew sõjawägi ja ea juhatuse olema. Põlnud ei üht ega teist. Sellepärast pidi mobilisatsioon möödapääsemata läbi kukkuma, ja kukkusgi läbi.

Põllumajandus ja tööstus.

Maa, wabrikute ja tehaste sotsialiseerimisega käisid kõige suuremad raskused käiskäes. Pole imeks panna, kui Ungria talupojad, kelledest üks kolmadik väike-maaomanikud on, sotsialiseerimise mõttest aru ei saanud, ja see osa talupoegadest ei tahtnud kuuldagi ei kommuunadest ega riigimajapidamistest. Asjata kutsus nõukogudewalitsus neid üles tööliste- ja talupoegadewalitsust toetama; nad ütlesid linnatöölilistele leiwaandmisest lahti. Ungria, põllupidajate maa, jäi ilma leiwata.

Kuigi maatamehed nõukogudewalitsust toetasid, ei suutnud nad tihti peale oma kustumata maajanust wõitu saada

ja sundisid walitsust, kes riigimajapidamisi tahtis sisse seada, selleasemel mõisnikkudelelt ärawõetud maid tööstusliste töölisteartellide (kommuunade) kätte andma.

Suur osa töölistest ilmutas sama-sugust arusaamatust tööstusesotsialiseerimise wasta. Üheltpoolt pöörasid töölistes pea iga silmapilk walitsuse poole uutenõudmistega palgakõrgendamise asjas, teiselt poolt langes tööwiljakus iga päewaga.

Ja ka igasuguste kaupade puudus andis ennast liitlaste „rahulise blokaadi“ tagajärjel ikka terawamine tunda.

Wälispoliitika ja sõjaseisukord.

Niipea kui liiduimperialistid raskustest teada said, milledega nõukogude-Ungria tuli wõidelda, otsustasid nad sedamaid pealetungiwat sõjategewust ette wõtta, selleks Rumeenia ja tehho-slowakkide sõjawägesid tarwitades.

Esiti akkasid rumeenlased liitlaste käsul peale tungima. Punase-sõjawäe esialgset wastapanekut murdes surusid nad punaseid-wägesid Tissa jõeni (Theiss) ja wiskasid neid isegi Tissa teisele kaldale. Siin aga pandi rumeenlaste edasitungimine seisma, ja jõe kaitse kosus ja korraldas ennast punane-sõjawägi uueste. Nii et kui tsehho-slowakid pealetungimist algasid, leidsid nad juba punasewäe poolt niisuguse meeleeitliku wastaseisusest ja said temalt irmsa oobi, mille järele punane-sõjawägi wastapealetungimisele minnes tsehho-slowakkide üle täieliku wõidu sai. Aga selle wõiduga algas ühtlasi Ungria punase-sõjawäe kurbmäng.

Tsehho-slowakkide sõjawägi oli punasewäe poolt purustatud, ent see wõit jäi sellepärast kasutamata, et töölistepataljonid löödud waenlase edaspidisest tagaajamisest lahti ütlesid.

Sel ootamata asjaolul olid saatuslikud tagajärjed — kõigepealt sõjalises mõttes, sest olid ju selkombel peaaegu kõik wõidu kasud nullini wiidud; teiseks anti seega lähenewale sisemisele wasterewolutsioonioole kõige tugewam tõuge. Töölistepataljonid pidid ju tõepoolest nõukogudewõimule kõige tugewamaks toeks olema. Kelle peale wõiwad nõu-

kogud siis veel toetada, kui töölisedgi kahtlema lööwad? Ja nii tuligi peale töolistepataljonide äraütlemise Szegedini wastarewolutsioonilise walitsuse juures suurendatud tegewuseawaldus nähtawale, algawad wastarewolutsioonilised wastaakkamised Doonau ülejõe-maakondades, raudteelaste osalised streigid ja teataw käärimine punasewäe osades.

Kõige tugewama oobi andis aga see töolistepataljonide tegewiis nõukogude-Ungriale rahwuswahelises mõttes.

Kui punane-sõjawägi tsehho-slowakid piiridest wälja tõrjus, mis Ungriale wahe-rahuh tingimistega kindlaks määrati, ja neid kaugele demarkatsiooniliini taha paiskas, saatis rahukonwerentsi esimees Clemenceau radiotelegrammi Ungria wälisasjade rahwakomissarile nõudmisega, et Ungria punased-wäed Tsehho-Slowakia wäerinnal endid demarkatsioonijooneni tagasi tõmmaksid, lubades et siis ka rumeenlased Tissa äärest ära lähewad ja demarkatsioonijoonele asuwad, mis neile rahukonwerentsi poolt on ära määratud. Kuigi kõigile selge oli, et Clemenceau telegramm muud midagi ei ole kui arilik diplomaatiline temp, aga töolistepataljonide äraütlemist tsehho-slowakide tagaajamise jatkamisest silmas pidades oli nõukogudewalitsus sunnitud Clemenceau nõudmisi täitma, sellepeale waatamata et tal wõimalus oli tsehho-slowakkide sõjawäge täielikult purustada ja siis alles liitlastega läbirääkimistesse astuda. Aga oli paraku waja käesolewa seisukorraga ja selle asjaoluga rehkendada, et kui walitsus punaseid-wägesid Tsehho-Slowakia pinnalt ära ei kutsu, siis lähewad nad omawoliliselt sealt ära, ja siis on kõik kaotatud. Nii siis polnud nõukogudewalitsusel teist pääseteed, kui punast sõjawäge demarkatsioonijooneni tagasi tõmmata.

See pealtnäha wabatahtlik, aga tegelikult sunnitud taganemine tõi enesega kõige äwitawamad tagajärjed kaasa. Nagu ma juba tähendasin, ei olnud Ungria punane-sõjawägi wäikekodanlastest isamaalistest lootustest mitte waba. Ja tema meeoleu peale pidi ärawõidetud territooriumi „wabatahtlik“ mahajätmine kõige alwemine mõjuma. Iseäranis kõrgemates staabides ja kõrgemate komanderide keskel tundus sü-

gaw isamaaline pettumus selles asjas, et korda ei läinud Ungria wana, ennesõja-aegse piiri puutumatus kaitsta. Sarnastel äärmiselt albadel tingimistel tuli rumeenlaste wastapealetungimist alata, sest waatamata Clemenceau lubaduste peale ei awaldanud rumeenlased kõige vähematgi tahtmist Tissa ja demarkatsioonijoonel wahel asuwa maariba mahajätmiseks. Pealemuu tuli ka see asjaolu arwesse wõtta, et punane-sõjawägi sõjategewuse soikujäämise wahejärgul tingimata lagunemisele oleks läinud. Ainult wõit rumeenlaste üle wõis seisukorda päästa.

Otsustati pealetungimisega algust teha. Aga seal tuli wälja et meil peastaab täielikult puudub. Peale Tsehho-Slowakia wäerinnalt äratulemist läksid peastaabist aguse ettekäandel peaaegu kõik endised ohwitseid ära, kes peastaabi mitmesuguste asutuste eesotsas seisid, kuna peastaabi uueste kokkuseadmise üle nädala aega nõudis, nii et rumeenlased wõimaluse said endid suurepäraselt ette walmistada punastele-wägedele pealetungimiseks ja Rumeenia kuninglikud sõjawäed Bessaraabia wäerinnalt Ungria wäerinnale wõisid wisata.

Selsamal ajal akkasid Ungria wastutawates nõukoguderingkondades kuulujutud laiali lagunema, nagu oleks nõukogude-Ukraina just sel ajal, kui nõukogude-Ungria rumeenlaste wasta pealetungimist ette walmistas, rumeenlaste poole rahuetpanekuga pööranud. Need kuulujutud leidsid toetust wäljamaa lehtede teadaandmistes, millede eesmärgiks oli arwatawaste tükikülwamine kahe nõukogudewalitsuse wahel. Pärastpoole oli meil wõimalik sellekohta kindlale arwamisele jõuda, et nõukogude Ukraina sarnast ettepanekut kunagi ei olnud teinud ja teha ei mõtelnud; aga see asjaolu, et pealetungimisel wangiwõetud Rumeenia soldatid peaaegu erandita Bessaraabia wäerinnalt uueste pärale jõudnud wägedest pärit olid, kinnitas neid tuulestwõetud kuulujuttusi.

Käesolewas kirjatükis ei saa ma meie pealetungimise üksikasju läbi waadata ja kirjeldan seda pealetungimist ainult kõige lühemates joontes.

Pealetungimine määrati 20. juuli, Inglise ja Prantsuse tööliste esimise streigi-

päewa peale, ja algas ühtaegu kolmes kohas. Kõige tähtsam pealetungimine pidi Szolnoki linna juures, kogu wäerinna keskpaigas, ette wõetama, ja pealeselle pidid meie wäed tähendatud pealetungimise toetamiseks selsamal ajal pealetungima: Rumeenia wäerinna põhjajada piirkonnas Tiszaföredi alewiku ja lõuna-ida piirkonnas Czongradi (Tshongraadi) linna juures. Meie wäejuhatuse kawajärgi pidid kolmes kolonnes pealetungiwad wäed pärast Tissast üle minemist ühinema ja poolringina edasi nihkuma.

Tissast üleminek õnnestas ainult keskmisel kolonnal kes Szolnoki linna poolt peale rõhus. Sel kolonnal läks kolme päewa jooksul korda waenlase wäerinda läbi murda ja sügawalt temasse tungida; et ta aga mõlemast teisest kolonnest vähematgi toetust ei saanud, siis jäi see wäeosa nagu „õhku rippuma“, ja nii tuli ka see pealesurumine seisma jätta. Tugewajõuline wastapealetungimine, mis rumeenlased kolmest kohast ette wõtsid, sundis seda rühma taganema. Sel kombel lõppes meie pealetungimine täielise lüüasaamisega.

Pealeselle akkasid sündmused peadpööritava kiirusega arenema. Punase-sõjawäe wastapanek oli lõpulikult murdud ja ta seljataga põlnud kindlat, üksmeelset, teadwuslikku töolisteklassi, kes igasuguse ohwri peale oleks walmis olnud. Ungria töölised ei seisnud kahjuks oma proletaarilise ülesande kõrgusel. Nõndanimetatud „nälg“, mille üle Budapesti töölised kaebasid, ei wõi wõrreldagi sellega, mis Peterburi ja Moskwa proletariaat tunda on saanud ja weelgi tunneb, ja isegi need wäikesed ohwrid, mis Ungria proletariaat rewolutsiooni kaitsmise tööle tõi, äwitasid temas lõpulikult waimustuse ja igasuguse eneseohwerdamise tahte. Igalpool wõis tööliste juures wäsimust ja rahulolematust oma töolistewalitsusega tähele panna. Sellepärast põlnud ka punasel-sõjawäel kusagilt toetust ammutada, koguni ümberpöörduvalt, töolisteulgad ise wõtsid wastapanemise jatkamise asjas eitawa seisukoha. Töolisteulcade ja punasewäelaste eneste rahulolematust ei toetanud kunstlikult mitte ainult kodanlised kontrrewolutsionäärid ja endised ohwitserid-walgekaartlased, kelle kätte

peaaegu kõik juhatajateametid punases-sõjawäes koondusid, waid ka wanad sotsiaaldemokraadid, töolisteliikumise juhid. Wiimased ei pidanud oma wastarewolutsioonilises kihutustöös kõige alatumaidgi wõtteid selleks liig alwaks, et rahwaulkade wäsimust ja rahulolematust oma kasuks tarwitades neid nõukogudewalitsuse juurest, ja peaaesjalikult kommunistilisest parteist ära tõmmata. Oma kitsarinnaliste parteilistele uwidele ohwerdasid nad töolisteklassi kõige tähtsamad uwid.

Sotsiaaldemokraadid ei leppinud kihutustöoga töoliste seas, nad läksid awalikule wastarewolutsioonilisele tegewusele, mille wiljaks oli wastarewolutsiooniline wäljaastumine 24. juunil Budapestis.

Seda wastaakkamist walmistati „Rahwuslise sots.-dem. partei“ lipu all ette, mis samasuguse juudiwastase wärwiga oli üle tõmmatud, nagu s.-dem. juhid Haubrich ja ta sõbrad peale 1. augusti pööret terwe s.-dem. parteile andsid, kes riigiwalitsemise oma kätte wõttis; 24. juuni wäljaastumise käsk anti selle sama Haubrichi nimel, metallitöoliste ametiühisuse tuntud tegelase poolt wälja, kes 1. augusti sots.-dem. walitsuse juhataja oli. Ülemjuhatajaks ehk sõjadiktaatoriks määrati selleks juhtumiseks, kui nõukogudewõim peaks langema, kontrrewolutsionääride poolt 24. juunil Stromfeld, kes peale 1. augusti pööret peastaabi ülemaks oli. See asjaolu, et juuni wastaakkamisest sotsiaaldemokraadidgi osa wõtsid, kes Doonau jõe monitooridekomissarideks olid, tõendab et siin töolisteklassi äraandjate osaw käsi töötas.

Kõige paremaks tõenduseks sellele aga on Ungria nõukogude kestwuseaja wiimaste päewade ajalugu.

Peaaegu terwel Ungria nõukogudewalitsuse kestwuse ajal ei jätnud sots.-dem. juhid salajat asjaajamist liitriikide agentidega järele; iseäranis sobisid nad Budapesti ja Wiener saatkonnaga selle eesmärgiga, et nõukogusid kukutada ja kõike wõimu sots.-dem. kätte aarata. Liitriikide agendid lubasid sotsiaaldemokraatidele täielist ainelist ja kõlblist toetust pakkuda, nii et kommunistid alatasa sunnitud olid iseoma „wendade“, sots.-

dem. pealelangemise võimalusega rehkendama.

Sellest s.-d. salajasest läbikäimisest liitriikidega teadsid alguses ainult vähesed, aga kõrwuti sündmustega väerina ja sisemise seisukorra alwenemisega lagunesid kuulujutud järjest jõudsamine selle kohta laiali, et liitlastel mitte midagi „töölise-talupoegade“ walitsuse wasta ei ole ja et nad omaltpoolt ainult kommunistide tagandamist walitsuse juurest nõuawad; sotsiaaldemokraatidel, neil „töisistel ja kindlatel töölistejuhtidel“ on waja ainult kõik wõim oma kätte wõtta, ja entente annab neile täielist toetust; ei ole enam sõda, kaob nälg; rumeenlased jätawad liitlaste tahtmise wasta oma alla wõetud maakohad jälle maha, jne. Ühesõnaga, töölistele lähewad paradiisüksed lahti. Ja see kõik sünnib sotsiaaldemokraatia kaastegewusel.

Kellelgi ei wõinud kahtlust olla selle kohta, kes neid kuulujuttusid laiali laotas. Ja siiski uskusid wäga paljud töölisteulcade seast seda waleit kui kõige suuremat tõtt.

Wälised asjaolud näisid neid kuulujuttusid tõendawat; nii näituseks wõis s.-d. järjest kaswawat eemalekaldumist kommunistidest tähele panna. Üsna awalikult akati selle üle kõnelema, kui Ungria punase-sõjawäe ülemjuhataja Wilhelm Böhm, ka sotsiaaldemokraat ja metallitöölise juht, aigusega asja põhjendades, oma ametikohustest lahti ütles ja kolm päewa pärast asjade äraandmist Wieneri sõitis, et seal Ungria saadiku kohta wasta wõtta. Kõigile oli selge et ta Wieneri sõitis s.-d. ja liitriikide wahelise lepingu lõpulikkuks wäljatöötamiseks.

Sellepärast pole mitte midagi imeks panna et töölised, kes mitte seisukorra kõrgusel ei seisnud ja oma kohused ära olid unustanud, tööliseklassi äraandjate alatumale kihutustööle alla andsid ja oma koosolekutel s.-d. kasuks wälja astusid, „töölisewalitsust“ nõudes. Selle asjaoluga on ka see seletaw, et nõukogudewalitsus wõimu äraandmise küsimust Budapesti nõukogu awalikul koosolekul mitte ääletamise alla ei lasknud minna, terwe maailma ees asjate säherdust kuju anda püüdes, nagu oleks ainult lootuseta sõjaline seisukord ja wälis-

poliitika tingimised nõukogudewalitsust sundinud wõimust lahti ütlema.

Terwe see lugu poleks oma loomuliku lõpuni jõudnud, kui mitte entente pimedastpeast oma sisse uskuwaid s.-d. poleks petnud. Waatamata itaallaste lubaduse peale, kes s.-d. wõimu nende kätte edasiandmise pärast tingisid, ei jätnud rumeenlased pealetungimist seisma ja ei läinud Tissa äärest tagasi demarkatsioonijooneni, waid überpöördukt, nad jatkasid edasitungimist ja wõtsid Budapesti ära, kus nad niimoodi üles astusid, nagu poleks seal mingisugust s.-demokraatide „walitsust“ olnudgi, ja selle õnnetuma walitsuse seisukord muutus lõpuks wäljakannatamataks. Ja langemine, mida talle 300 walgekaartlast endistest politseinikkudest ja ohwitseridest ette walmistasid, sai möödapääsemataks. „Sõjariistus ploletariaat“ aga, kelle peale see äraandja „töölisewalitsus“ nagu pidi rajatud olema, waatas täielise ükskõiksusega ta kukutamise peale.

Kõike ülewaltoodud arwesse wõttes peame weel kord tunnistama, et nõukogude-Ungria wäga kõikuwa alusmüri peale oli ehitatud, sest sots.-dem. ja kommunistlise partei waheline kokkulepe ja ühendamine, kommunistlise programmi täielise omakstunnistamise põhjal, oli ja jäi, ainult wälispidiseks ja pealegi weel õiglusetaks, mis ka selle wõimu täielisele lõdwenemisele ja äwinemisele tõuke andis.

Kommunistide peajuhtmõteteks wõimu wõtmise juures olid: 1) lootus Wene ja Ungria punaste-sõjawägede tegeliku sõjalise ühinemise ja sotsialistlise rewolutsiooni ja tööliste- ja talupoegadewalitsuse ühisekaitsemise peale, 2) lootus rahwuswahelise proletariaadi tegeliku toetuse peale nõukogude-Ungria kallalalangewa rahwuswahelise kapitalismuse wasta. Need lootused ei läinud täide; Wene punane-sõjawägi, kes käesolewa aasta märtsikuul juba Austria wana piiri peal seisis, oli edaspidisele taganemisele sunnitud, rahwuswaheline proletariaateiawalandanud aga entente juhtiwate imperialistlike ringkondade peale sedawõrt tugewat surwet, et see tsehho-slowakide ja rumeenlaste pealetungimist oleks suutnud tagasi oida ja seega noort punast Ungria wabariiki päästa.

Minu eesmärgiks ei olnud selles aruandes mitte Ungria nõukogudewabariigi terwet ajalugu ära jutustada, ma püüdsin ainult võimalust mööda Ungria nõukogudewõimu langemise põhjusi seletada ja seepärast peatan ma siin peasjalikult ainult eitawate külgede juures, mis mõni kuu kestnud tööliste-talupoegadewalitsuse juures Ungrias nähtawale tulid, kuigi tegelikult neid juhtumisi mitte wähe ei olnud, kus imekspanemise-wäärt selge klassiline teadwuslikkus ilmsiks tuli, niisama ka eneseohwerdamine töölisteklassi ideaalide kaitsmises ja kangelasmeelne julgus, mis end wõitluses nende ideaalide elussewiimise eest awaldas.

Ja meie wõime üsna kinlad olla, et raske oobi peale waatamata, mis sotsiaalne rewolutsioon Ungria nõukogudewõimu langemisega sai, see aeg mitte mööda ei läinud ilma sügawate jälgedata,

mis ta Ungria töölisteulkaadesse järele jättis. Tööliste klassiline teadwus tõusis jõudsaste, see klassiline teadwuslikkus tungis maa kõige kaugemate metsanurkade tööliste sekka.

Ungria töölisteklass ja kehwa talurahwas teab juba, mis neile nõukogudewalitsus tähendab; nad said juba õiget wabadust tunda, täielist wabadust, mis neid kapitalistide kurnamise eest kaitseb ja seda ei unusta nad juba enam iialgi ära.

Meie kultuuriline walgustusetöö, meie püüd tööliste ja kehwa talurahwa klassilise arusaamise tõstmiseks, meie tegewus töö sotsiaalses korraldamises peab warem wõi iljem oma wilja kandma. Meie oleme täieste kindlad rewolutsiooni lõpulises wõidus ja wõime julgelt tulewikule wasta minna.

M. Gabor.

Budapestis, dets. 1919.

Tormis.

Tormimühas firejõuga
Tõuseb loodus waiksest unest,
Waibund ilmas wõimsa jõuga
Pühib maantee angelumest.

Tormimühas walmib kõue,
Loidab tuli, sõhwib äike.
Jha täidab meie põue,
Elgib elu koidupäike!

Tormimühas wõimsalt jõudwad
Ülle metsa tuisuood,
Elumerel kiirelt jõudwad
Rahuranda mäsuwood.

Tormimühas ei u ärkab,
Wärskust, kirgi ilmal' toob,
Loodusmängus edu märkab —
Surnud ilma uueks loob.

Oskar Kullerfupp.

Kommunismus.

See on inimkonna kõrgem püüd ja suuremeelne wõitlusüüd. Edasi sihikindlalt nüüd — on meie tahtewõim ja kirglik igatsus. Me päästame rahwad waewast ja — taewast . . .

Kangenud ju orjade wõrgud, ja meid kardawad kõik jumalate ja kuradite pörgud. Madalmaal tirandewäed poewad irtunult meie eest ära: neil irtus on Kommunismuse sära.

Tõõrahwapereft tõuswad mehed, kes on meie pühade piiliete ehted. Nad näitawad teed uue elu aatele ja awawad wäratid päikese waatele, mis ahwateledeks tõuseb üles, et päästa rahwaid, kes orjusesüles.

Edasi julgelt nüüd, wabad rahwad, kes jäädawalt orjuseft endid päästa tahtwad!

Ruttame sinna, kus Kommunismusepäike, kus müritseb maa me wõidulaulu kajaft. Seame walguse poole päike, astume üle igast keelatud rajast. Äwitame taewad ja äwitame pörgud, lõhume käsi rauad ja kõik ahelatewõrgud.

Edasi sinna, kus Kommunismuseaade — inimkonna selginud waade, Üles! Üles kõik Kommu-nismuse poole — edasi — walguft tooma kõgu inimesejuole!

Eduard Juhani.

Leena sündmused.

(4/17. aprillil 1912.)

Meile kõigile tuttawad „Leena sündmused“ olid Leena kullakaewanduse osaühisuses. Suurem jagu neist kaewandustest on põhjaommikupoelses Irkutski kubermangu osas, Witima jõe aru Bodaibo piirkonnas. Sellest weel põhjapool on Olekminski mäeringkond, kus selsamalühisusel ka kaewandusi on.

Sinna kareda kliima maale, kus soojus üle 4 kraadi ei tõuse, ajas nälg ja tööpuudus inimesi. Iseäranis palju woolas 1908—10. aastal töölisi Siberrisse, milleks raudtee omaltpoolt kaasa aitas. Töölised olid sunnitud ükskõik mis tingimisega tööle akkama, ja need tingimised olid Leena kaewandustes iseäranis rasked.

Ka palk oli töölistel madalamal kui muidu ümberkaudsuses; nii said lukusepad 1 r. 75 k. päewas 3 rubla asemel, puusepad 1 r. 50 k. — 2 r. 50 k. as., sepad 1 r. 90 k. — 2 r. 90 k. as. jne. Selsamal ajal olid aga tarbekraami innad arilikkudest indadest 35—75 pr. kõrgemad. Nii et üksik inimene saadawa 40—50-rublase palgaga ära ei saanud elada. Perekonnaga töölised olid sunnitud kõrwalteenistust otsima.

Töö oli ütlemlata raske. Külmetanud kaewandusemaad tuli sagedaste mahatehtud kiwisõetulega sulatada. Ohupuhastus oli alb ehk puudus täitsa, nii et kaewandus sagedaste wingu täis oli. Eriti raske oli nn. „mürgades kaewandustes“ töötada, kus wesi ülewalt ja külje poolt sisse woolas; ehk küll töökauba järele peremeesteühisus töölistele weekindlad riided pidi muretsema, ei tehtud seda, ja paari tunniga oli tööline läbi märg. Riidepanemise-ega kuiwatusetuba kaewandustes ei olnud. Mis töölisel tööle tulles seljas oli, sellega ta ka töölt

läks. Talwel tuli töölistel kaewandustest kasarmutesse 3—4 wersta kaugusele minna 40-kr. külmaga, mis nende riided kõwaks külmetas, nii et inimesed nagu jäepurikad olid.

Tööaeg oli õiguse järele 10 tundi, tegelikult aga pikem, sest tööülemuse nõudmise peale pidid töölised terve tunni ja weelgi warem enne wilet oma tööosakondadesse minema. Tööpäew lõppes alati 15—30 minutit peale aega, kus töölisi sunniti tööriistu ja -abinõusid oma kohale seadma.

Kahetunnine lõunawaheaeg oli paljalt paberil, sest töölised pääsiwad aegamööda wäikeste salkade kaupa, mis minutit 20 lõunele minnes ja teist niipalju tagasi tulles käest ära wõttis. Siia juure tuleb weel arwata, et töölised paar wersta töökohast eemal elawad ja et riietekuiwatamine ulk aega tarwitab.

Nii wältas tööpäew õieti 11½—12 tundi.

Tööliste elamisekasarmud olid wõimata wiletsad ja terwisewastased, nii et nad sõna kõige otsekohesemas mõttes enam loomalaudad kui inimeseelukohad olid. Aknad olid pisikesed, magamiselowad mustad ja kitsad, walgust ja õhku irmus wähe. Põrandad lagund, seinad paistsid osalt läbi; suwel palaw ja lämmataw, talwel külm ja niiske.

Söögiolud alla igasugust arwustust. Tööliste tarwis anti teist ja kolmandat sorti toidukraami, mis juba rikki ja allitama oli läinud. Müüdaw liha oli tihtigi aisew.

Niisugused olid töötingimised, milles kaewandusetöölised waewlesid. Elukorra paranduse katsed olid asjata, sest walitsus ei mõelnudgi järele anda.

Streigi otsekoheseks ligemaks põhjuseks oli see, et Andrejewi kaewand-

duse tööliste määratud liha seest obuse suguosa leiti. Nagu uurimine näitas, ei olnud see ainus juhtumine, kus tööliste teisugust liha anti. Äritatud töölisel nõudsid et neile ainult ead liha antaks ja et kõõgiwanem wastutusele wõetaks. Kaewanduste-walitsus ütles nõudmiste täitmisest lahti ja töölisel kuulutasid 29. weebuaril streigi wälja. 5. märtsil teatati tööliste weel kord, et walitsus tööliste nõudmisi palga- ja töötingimise jne asjus täita ei wõi ja pani ette tööle akata. Töölisel seda ei täitnud.

Siis akkas walitsus teistmoodi peale: töölisi kasarmutest wälja wiskama ja neid toidukraamist ilma jätma. Rahu-kohtunik mõistis 16. ja 17. märtsil töölisel kortritest wälja. See kohtuotsus pani töölisel abitu seisukorda, sest kaewanduse piirkonnas muid elumajasid ei olnud, ja enne weete algust sealt ära ei pääsenud. Niisama mõjus ka osaline ja täieline toiduainetest ilmajätmine kaewandusewalitsuse poolt.

Aga ka see walitsusekatse ei aidanud; töölisel streikisid edasi.

22. märtsil tuli kaewandusemaale kuulus sandarmirootmeister Trestshenkow. See wilunud ja abinõudewalimises oolimata politseinik otsustas sõjariistade jõuga streiki lõpetada. Et aga töölisel üles ei astunud, siis otsustas Trestshenkow neid ise ülestõusmisele petta.

Peale selle kui ta Peterburisse ja Irkutskisse ulk ärewaid telegrammisid oli saatnud, kus ta tööseisakut kui wastaakkamisele ettewalmistust kujutas, ja pealeselle kui kaewandusesse salk soldatid saadeti, algas Trestshenkow sõjategewust. Öösel wasta 4. aprilli wõeti töölistesaadikud, keda Bodaibo linna taheti saata, ilma igasuguse põhjusega kinni.

Töölisel otsustasid endi asemikka wabastada. 4. aprillil läks 2—3000ne inimesteulk kohaliku prokuroriabi juure. Rahwaulga ees käisid selleks eriti walitud asemikud üleüldise palwekirjaga prokurorile. Mindi tasa ja rahulikult. Töölistekogu wasta tuli Irkutski wäeringkonna esitaja Tultshinski. Rahwakogu jäi seisuga andis palwekirja tema kätte, paludes et ta ennast asjaseisukorraga tutwustaks. Tultshinski akkas palwekirja lugema,

kuna selsamal ajal Trestshenkowi märguandmise peale rahwakogu wastas olew sõjawäesalk ilma misgisuguse oiatusega rahwa peale lasi. Kogupaukudele järgnes weel laskmine. Kuulid wingusid õhus, puurisid tööliste kehasid läbi, põrkasid wasta palkisi ja teed ja aawasid weel kord inimesi. Pealtnägija sõnade järgi kerkis püssikuulidest tolm üles. Lõpuks loeti ligi 250 surnut ja umbes 400 aawatut.

See laskmiselugu oli nii kisendaw ja rootmister Trestshenkowi süü oli nii silmanähtaw, et isegi kodanlisel ja wabameelsel ringkonnad sunnitud olid — kuigi ästi wiisakal ja pehmel toonil — Leena laskmise kohta oma rahulolematust awaldama. Riigiwolikogu luges tarwilikuks walitsusele arupärimist ette panna.

„Ühendatud ministritekabineti“ nimel wastas siseminister Makaarow, kelle ülesastumise tooni ja mõtet kõige paremine need ta sõnad awaldawad: „Nü oli, nü jääb.“ Tõepoolest ei läinud walitsuse tegewus töölisteasjus mitte sammu „ühendatud kabineti“ poolt awaldatud sõnadest lahku.

4. (17.) aprill awaldas Wenemaa töölisteliikumise peale sügawat mõju. Wenemaa töölisteklass wastas Leena laskmise peale ühemeelsete tööseisakutega, streikidega, koosolekutega, meeleawaldustega. See oli jälle esimine suur awaldus töölisteliikumises, mis peale 1905. aasta rewolutsiooni mahasurumist waikseks oli jäänud. Kui töölisteliikumine 1908—1912 Wenemaal kuidagi ennast suuremal kujul ei awaldanud, siis wõttis ta 1912. aastal selle ähwardawa laenena, mis Leena sündmus üles kihutas, rewolutsioonilise iseloomu. Peale sõjaalgul tekkinud lühikese peatuse tõuseb töölisteklass kindlaste jalule. Tuleb weebuaril- ja pärast seda oktoobrirewolutsioon.

Praegu on Leena laskmine juba ammu pööratud lehekülge Wenemaa paljukannatanud tööliste liikumise ajaloos.

Aga see on wäga õpetlik lehekülge, sest ta äratub töölisteklassi kõike jõudu kokku wõtma, et niisugust lehehülge uueste lugeda ei tuleks.

F. Sulkowski.

Ruudas Cestimaal tövrahvast kägistati.

Tööstistellimiste ajalugu on igalpool ja alati olnud. Proletariaat ise on alati ühuviste ja ohtudepõlvitust läbi läinud.

Ja meri... Seda on igal sammul valatud. Aga jätaks maad, mida oleme võitnud, on mereinna eest jäänud. Meri on meie vastuabimise igalpool ja igal ajal olnud. Oleme mõniseid võitvate võimalusi vereft tähtselt jootunud, juba aga ilka jälle kogunud ja uut pealetungimist etistanud. Oleme mahetegadeta igal määrtul mõeldnud, loed laetades, teiste pool oga vastastele jalgakirjandaid oopidid jagades.

Cesti tööstistellimise on võitlusest noor ja suurte kapitalistide maade tövrahvaga võitluses vähe ilmapiirivat tõrka jäänud. Aga tuntumad lahingud on temagi lõhnu, tunnevaid laotusi temagi kannatanud. Ja ta on proegu vastu rindu ilika ja veldi ka minagi, üht mõgemaie vendade teast, olen oma tõhujaid aaga ja teuvõit läinud.

Haristada said Cesti tööstistellimise suuremal mõdul ehmist tõrka 1905. a. ühnamuste tõrnä. Enne seda ei olnud Cesti tööstistellimise teovõimulikkus ja ta võlga arenemata oli ja lihvahajeb alles selguseta. See suurem tulestistimise pont Cesti tööstistellimise ajaloole põhja.

Teist tõrka astus Cesti tööstistellimise elundite lamale avalikult peale veebruarirevolutsiooni 1917 ja muutus algusest peale jõuka, millega tobanufel tõhust tult rehtendada. Kõik päle loffaalarandide poost Cesti tövrahva võerinda lahkis lõhuda ja jai moel sama jüdu ühustada ei läinud tõrka; wannad revolutsioonid" Rei, Käiner, Marina, Ah jt jäid oma revisjonismusega ära.

Diktooirirevolutsiooniga jai ka Cesti tövrahvas poliitikalise võimu peremehets ja ajus mehanitueka ümberloomisjeldis lakkale.

Tõlle ajuti lootusrikkas valmistuses. Ühegi ülesanne ei rajunud vastu olewat, tõigist talistustest loobeti üle saamat.

Reitel libedamat lõõd tungis vaba Cesti pürihesje mõgum maenlane meis algatust ümitedes, meid tõdumad maha lõma tundides.

Cestistest mõisatud, juurialantud, ettemõttjad, juurtaunmehed, ühelnoga, kõi Cesti tobanufise peremepoollim, vereagum, marutagurikem oja, kes maabidajate partistise „moalim“ oli loobunud, andis oma vennasühunikkudele Kõlli varantile ja Kõllapõhikets Ah. Sa üheskoos laobeti valmud Sõljamaste, looti truudlamist tundeid raudrõõhtis jalgade ette, et oma mõhujaid, mabrifud, pantiast ja kriidid

rahva omaks tegemise eest pakkis. Cesti tobanufise „pahemepoollim“ tiim, „tõderafond“ (aristlastepartei), „loffaalarandide“ (loffaalarandide), suuremal osal ja n.n. „tõderafond“ (omaagum, demokraatiline rahvaerafond, proegu „rahvaerafond“, Raan Kõnitsõni „elustitute edumõtte“ ja loodi tumarhajas tagurikemad aristlasted ja n.n. „võitvõitumehed“ (m), kes Sõlja raudrukkita loffaalarandidele ja kustumata mõgumustehesle ei uskunud, ei ühtinunud selle appipalvaga, kuna nad Anglise orientatsioonist omale enam jaja lootid.

Kui Cesti tövrahva valitlus, pealetungivate etuperritajega võitluses, maali taganad, mõttis tobanufise etotja võimu oma läite ja tuulutas ühesõnase mõlga, tõderafondist võimu n.n. „päästijelomitte“ läite andes; „tõigem poliitikaline võim oli maandutogu“, mis pörast „Cesti maabidamaks“ ümber ristiti. Kõnde ühesõnase teist tõiget mõni tund, kõi ühes Sedendorff; Kõllid on ällalt jaberdamist! Anglise tõbruse peale laidum oia tobanufise võgenes sellepeale maali mõlga, kuna tobanufise maali lillafel tapma eht taamtise laaja atama atkõid.

Tõgellult atkõid kõi maige terrori ajalugu Cestimaal varem peale: I. Kõlli Ahfanti, Kõri Kõlmuse ja Kõldoff Jõmbergi taamtisega. Himeiatud jeltistised oia Kõllina tööstist ja tapeti oma revolutsiooniliste tõhuste taamtisel Kõlli mõlga (I. Ahfanti jai lõha peal tuma, teised jats jeltistist juri loatud arvadeset), kuhu nad kui punafatõidõalafel mõlga mõtmist rahva läite tõrkaolama jõidid.

Üdame pilgu mõimalise järele tõgemalt tõigise verevõdesse, mida Cestimaal 1918. ja 1919. a. teistel toimetati.

Kõlget terrori Cestimaal mõib läite ojaße jagada: Sõlja etuperritajate aeg ja Cesti maharõhki aeg. Mõimast oia mõib omatõrka läite ajajõttu jagada: pütmata maalkitlaste võimu aeg enne ajutamatoogu ja ühendatud rahvasurnajate valitlus peale ajutamo-toogu loffaalarandide (Cesti maharõhki ajutam-toogu astus lõkku 23. apr 1919). Kõllume meid ajajõttu erajõid üksteist jabus kõi alla mõtia, nende „suuamabuste“ (kõigilamiste ja poomiste) ühloomu järele.

Cestist etuperritajate aeg.

Punase võimu maali tõgenemisejega jattust Cesti rahvaõigistajad, kes proletariaat valitluse ajal oma naja ja lõha eest ällkuurt

irmu olid tunnud, pöörasesse võimujoomas tusesse.

Algastd ulgalised tapmised, poomised, kinni võtmised, peksumised ja piinamised.

Õstnised ohvrid olid muidugi need puna-kaardiväelased, kes võitlustes vealetungijate vastu, peaaesjalikult Keila all, langevad. Nende ulgas oli ka füdi naisjõeliline Tischer.

Mapsalus vangistati s. Treufeldt ja Suetin. Õstmine sai 50 keptoopt; ka mõisteti ta Gesti kimulate poolt surma, surmaotfust ei lasknud täide saata aga Sassa okupatsioonivõimud. El Suetin sai 100 oopi.

Partus mõeti kõik kinni, kelle peale vähegi enamlustest osavõtmises kahtlus langes. Mitukümmend inimest lasti maha ja poodi osalt üles; nende surnukehad vijati Smajõkke. Saadud teadete põhjal võib oletada, et sealne ohvrite arv kaugelt üle saja oli.

Wörus, Nakweres ja mujal olid ulgalised tapmised. Nakweres poodi üles 12 inimest, Nõhwis mangimõetud punakaardiväelastewahisalk. Enne ülespoomist piinati ja pekseti neid irmjaste. Bealtnägija jutustab, et nendel näod werised ja paistetanud olnud, heha katnud räbalad.

Üksikasjaliselt siinkohal kõiki neid tapmisi, poomisi ja meeskivuid piinamisi arutada lähemaks liiga pikale. Sellest wast teine kord, kui võimalus tuleb terwet sellekohast materjali ära tarwitada. Siinkohal vaatame terwet seda tumedat aega üleüldiselt.

Peale õstnise pöörast jahti jäi Gesti maale jäänud kodanlus, „maaliit“ ja teised säherdufed „liidud“ tahaplaanile. Gesti rahvuslised wäeosad aeti latali ja kindlalt võimu külge asus okupator. Siis leppisid need „suured isefeiismuslased“ sellega, et usinalt „kahilasi“ isikuid üles andma tõttasid.

Õstniste ulgaliste tapmiste järele, mis peaaesjalikult Gesti kodanluse algatusel ja vealekämimisel lorda saadeti (suurt, peaosla mängisid selles muidugi ka Balti parunid, aga nende tegewus on nii ligidalt Gesti tagurilijema kodanluse mõtete ja mõtetega seotud, et meie siinkohal neid kahte walge terrori inge lahutama ei akka), siis tuli peaaegu jäänud waihus. Kogu okupatsiooniaja kestel tapeti pärast ainult mõned üksikud. Okupatsioonivalitus akkas pärast ainult kinni pidama.

Kohe peale nõukogudemalitsuse lahustumist wangistati igalpool kõik, kelle peale vähegi kahtlusewarju langes. Wangistatud mahutati koonduslaagritesse, Pääskülas, Wäana-Beetris, Allikul, Naisfaarel jm. Ka Tallinna elewaator täideti inimestega (seal oli omal ajal 700—800 inimest). Õstnise ulgalise wangistamise puhul toimetati peaaegu kõigi kohta järeleuurimist, mida pärastpoole enam ei olnud. Suur osa nendest õstnistest wangistatuist lasti mõne nädalase kinnioidmise järele wabaks. Osa neist jäigi wabaks kuni okupatsiooniaja lõpuni. Suurem jagu aga mõeti pärastiste pealekaebustete põhjal uueste kinni. Ka surmaotfust muudeti pärastpoole peaaegu kõigil poliitikasüüdlastel ümber ja tunnistati nad tähtajata wangideks.

Maal jäi kõik maffa kui auas. Soiku jäi igasugune inimeste isetegewus. Iga ettemaata-matal pillatud sõna eest rändasid inimesed wangilaagritesse.

Sassa sõjawõimud olid ütle mata toored. Kohalike elanikkude peale waadati kui koerte peale. Ka rõõwimist tuli Sassa sõjawäelaste poolt ette. Sest suurem osa okupatsiooniväest seisis inimestest koos, kes walitusetruudest wäeosadest kokku olid korjatud. Ei puudunud aga füsgi sõjawäeridades revolutsiooniline meeleolu, mida armurikkad wastaakfamid, mahalaskmised ja töörodudesse saatmised näitawad. Seda juhtus aga linnades; maal lataliolemate wäeosade seas ei tulnud wist peaaegu ühtegi wastaakfamisejuhtumist ette.

Alguses andsid wallad ja kogukonnad ohtralt inimest okupatorite kätte, kes neid wangilaagritesse matsid. Sõpupoole jäid niisugused juhtumised arwemaks, sest maaliitlased, kes „päästjad“ tallalakkumiseega edets püüdisid teha, ei leidnud tarwilist wastatulekut. Sedendorfi ringfond watas ühtewiisi alwakspanewalt tööliste kui ka Gesti kodanliste töusfute peale. Nuti plaanist, kuidas Gesti maad „riigitruude“ Sassa kolonistibega üle ujutada, et igasugust wastaakfamist juba idus lämmatada. „Iseseiswuslased“ akkafid sedajama teed mõdda wangilaagritesse rändama kui waejem rahwalihugi, nii et juba „maaliitgi“, kes küll Sedendorfi poolt ohtra toetusraha sai, wabest „sõrad wasta“ pidi toetama, muidugi argjelt ja tajakesi. Okupatoril oli aga peale „maaliidu“ weel truu eestikeelne ihuleht — „Tallinna Päwaleht“, mida piimatolitusinstruktor Brindfeld, s. Brants ja mõned teised toimetasid ja wälja andsid. Selle sõwalooptja õladele jäi siis wainline „rahwa rahustamine“.

Maal jäi inimestest lagedaks.

Legemamad ja tugewad läffid Wenemaale eht kõdunefid wangilaagrites, kus ulgad nalga surid (Wäana-Beetri wangilaagris nalgasurnute tarwis ehitati muu seas Keila furnuaaja juure isefäralik osakond, mis surewuse rohkest wangilaagritesse ijeloomustab). Üleüldse oli Gesti maa wangilaagrites umbes 5000 inimest; kui filmas pidada et nendest paljud enne okupatsiooniaja lõppu lahki said ja uued asemele tulid, siis sai muidugi rohkem kui 5000 inimest wangilaagripõlwe maitsta. Kõik ei olnud seal küll mitte poliitikasüüdlased, oli ka wiinapõletajaid, angeldajaid, wargaid ja muid; need olid muidugi aga ülisuures wähemuses.

Umbertäimine wangilaagrites oli ütle mata toores. Sassa sõjawäelilemusest võib kõigi aegade tooruse eeskujuks wõtta. Kõige arilikum tundaandmise wiis oli jalgabega peksumine. Sassa wõimumees tarwitas wõrdlemist wähe sõnu, sedaenam aga jalgu. Minus ja tihti tarwitataw karistus oli ihunuhklus. Seda jagati tummist kantslitutega; peksetaw tõmmati pingi wõi nari peale maha, üks akkas tal jalust, teine peast kinni, kuna kolmas „karistas“. Arilikult anti 30—50 oopi, isefäralistel lordadel aga ka rohkem, nii kuidas „tarwis oli“. . . Wangilaagrite seesmist lorda aga ette ei kirjutatud, see jäeti peaaegu täitsa wangide eneste wõleks. Ja see oli Sassa wangilaagrite parem külg. Wäljehed, raamatud, muusikariistad, mängud —

midagi ei keelatud; waadati ainult järele, et sõjariistu sisse ei toodaks.

Toit — peale $\frac{1}{4}$ naela leiba — oli folk, mida ka nälgijad toerad ei söönud. Seltpool tähenähtin juba et paistud nälgja surid. Lõpupoole parandati küll toitlusolusid, kuid rahuldavast jäid nad siiski kaugele.

Üleüldiselt tõkkuvõttis mõib siiski ütelda, et okupatsioonigaegne terror Cestimaal pehmem oli kui see wihen oma tagurkilema kodan use wõimulolekul oleks olnud. Wõrdluselks wõib tuua Soome t. Põdrasemalt ei ole wiski kufagil inimesi jalgabega tallatud kui seal t. gurline kildfond, Mannerheim eesotsas, teha lastis.

Nohtem kui otseohesed weristamisjed mõjus Saksia okupatsioonil ajal töötawa rahwakkasli wagasestegemiseks tema plaanikindel tillustamine. Tööstus suitus jurmaunale. Linnadesse jäid ainult endise te wõimj. töölisklassi riismed. Sellepärast oli ka Saksimaa revolutsiooni järele, kui okupeerijad maalt taganesid,

Päti nagaikawalitsusel

terge poliitikalise wõimu peremeheks saada.

Inglise orientatsioon (pooleoidmine) oli wõitnud.

Saagiaghnete taarnatena pöörasid „riigimehed“, kes labelitaaulise okupatsioonija puhul mööda Lääne-Groopa kabinettide tagatrepipiid olid kolanud ja sealt omale seljatagust mananunud, tasuks Cestimaa loodusewarade peale näidates, mida Inglis-Brantsule imperialismus mitte ilmade wabele ei tohiks jätta, Cestimaale tagasi. Tulid aritlased, tulid tööstusnitud, tulid mustad, alid, poolwalged, kirjud ja affasid „Cestit üles ehitama“.

Posta üleskutsega 11. nowembrist 1919. a. algab Cesti rahwakägitajate wabariigi ajalugu, ühtlasi Cesti töörahwa kõige äbematumana nina-pidi wedamise ja ka kõige ullemate weretööde ajalugu.

Maalitiikaste ajutisel walitsusel (needsamad Saksia orientatsiooni toetajad maalitiiklased töötasid nüüd Inglise tagatrepinuhkijatega käsi käes), kuhu „töörakond“ ja sotsiaaldemokraadid liidiks sisse läksid, leidus küllalt niivalju poliitikalisi tarkusi, et kõige laialisemaid poliitikalisi wabadusi „maksma panna“ (muudugi ainult paberil) ja sellega rahwa lähelepanekut tõstiasjade pealt tõrwale jutuda. Muuseas lubati ka kommunistlike partei Tallinna komitee äälekandjat „Kommunisti“, kes waheajal pöranada all tegutses, awaliktult ümuda, anti ihegi ametlik ilmumise-luba, ehk küll samal ajal täh. ajalehte wulitsal lehemüüjate käest ära torjati. Raua see aga ei kestnud.

Werise surwe ajajärk affab wennaste Meesander ja Adolf Kippari te tapmisega Illu-kal, Sõhri kihelk. Need selfilised olid oktoobri-revolutsioonist peale Rakwere täidelaatwa-komitee liikmed ja tulid Wenemaalt, kus nad okupatsioonial olid, perekondlistel põhjustel kodu-maale, sest nende faks nooremalt wenda (teine nendest, Julius, li „Töölise“ toimetuse liige, Tallinnas) ja öde — olid mangilaagriss kinni. Reid wangistas aga n.n. „katselisi“ (timukate-liit) ja lastis teel Rakweresse maha; see oli no-

wembrikuu lõpupäewadel, kui Cesti ajutine walitsus alles mõni päew wana oli; Tallinnas matfid sel ajal weel laialised „wabadused“.

Uga ka juba Tallinnasgi muutus õhk raskeks. Juba nowembri lõpupäewil pandi läbi-otkimisi toime, ettekäände all et Wiktor Kingis-seppa leida, lõpupoolest aga selleks, et ükskõik mis-sugust kommunistlikku tegelast tabada. Sel efi-misel läbiotkimisteoajal wangistati ulk inimesi, muuseas s. Ko Imeister, noorem Wennikas (pantwangina wenna eest, keda neil korda ei läinud kinni wõtta), Karl Sööt, nende ridade kirjutaja, Eige, faks wenda Tamme jt. Undi-ambad tulid nähtawale Tawmised algasid siis kui Soomest kihunikuwäzi leitnant Kalmu juhatusel päraie jõudi.

Ekmine ohwer Tallinnas oli, kui ma ei eksi, keegi Johannes Muuga. Ta mõisteti surma 16. detf. 1919. a., otsus saadeti täide jõiel wasta 18. detfembrit.

Sellest peale tehti surmaotsusid päewal ja jõuel. Surmaotsusid täide saatmas käis ise-äraline wäesalt Tallinna linnakomandandi komandest, n.n. „Sõkullide“ wäeosja. Si-kuid, kes selles „Sõkullide“ wäeosas teenisid, teada ei saanud, sest nende nimed oiti saladuses ja tabmas käfid nad factud nägudega. Itiipalju on aga teada, et nad suuremalt osalt noored Walmi mõisnikud, linna suurkodanlaste pojad ja muud sedasorti eludad olid. Nendele makseti kuninglik tasu, sest nende prassimisel ja joomisel ei olnud piirisi.

Maja nr 1 Bagari wulitsal oli pörgumafina oorattaks. Seal pestites kõige alatum ja toledam mülkas, kust inimeste ingedesse pörguwedelikku kallati: Seal saadeti laiali fõit „jalajafed“ ring-kirjad ja mustad nimelkirjad, mille järele inimesi rabasse weeti. Seal said alguse fõit need näkfulsõwad meffikused, fõit need wõitad irwi-tomised paremate rahwapoegade ja tatarde kallal, mida nii suure agarufega toimetati. Seal imeti werd, aga ei juudetud iglajänu kustutada. Waid ifka jälle läks uusi ohwrid maha, ifka jälle tundus tarbet uute lõbude järele (sest lõbu tundsid need ifandad inimeste piina-misest ülimäga).

Timukas Böder, sellele nagaikawalitsus töö-rahma were wäljainemiseks ja tema lõpulikults ärakägitamiseks piiramata wolitused fätte andis, tõlkis Sedendorfi „käin-keelan“ sõnafonalt Cesti keele, weel enam, ta lisas sellele omlatpoolet niisuguseid asju juure, millest ise i niisugune suurtsugu timukas, kui Sedendorfi unistanud ei olnud. Sedendorfi tundis, et tema seljata-gune tugew on, sellepärast oli ta awalik. Böderi ja komp. jalgealuse aga raksus ähwarda-malt, sellepärast mindi kawaluse ja prowokat-siooni juure.

Mis-sugust ofa sotsiaaldemokraadid selles pöö-rafes weresaanus mängisid?

Timukasulase ofa. Böder, Teemant (ekmine peaprofuroi), Larta jt tapid, Kei, Nst, Rõstner, Martna, Ostra jt oid sid aga ohwri peast ja jalust kinni, et ta wõgenema ei pädaks! Kuna kodanlased surmaotfust ette lugesid, sõlmisid nemand fõit ohwri kaela ümber! Oma alatu äraandlise po-kiitkaga püüfid nad saagist ofa wõtma pääseda. Nad ise kõnelewad, et nemad sellepärast maa-

liitlaste ajutisesse valitsusesse läksid, et selle karmi iseloomu pehendada; tõepoolest aga läksid nad sinna selleks, et kroje kohte kätte saada ja miljonid tasku pista, mida kõlner oma „Revalisega“ iljem küllalt selgelt näitas. Cesti tööstelaski kahetselohkumine, mis neil 1917. aastal täielikult luba läks, õnnestas nüüd — osalt. Nõhutan sõna osalt, sest teadmuslikem osa Cesti töörahvast jäi kommunistlikele aadetele, revolutsioonilistele mõitlusviisidele truuks ja selle eest kaotasid aasta kestel üle kahetuhande inimese oma elu.

Ugu siirfohal ka nimetatud mõned tähtsamad surmaotsused:

Elmine ohwer oli, nagu juba tähendatud, Johannes Muuga. Temal: järjekord s. Tõldsepp, Noormets, Kuppjar, Schütz, Weidenbaum, Kõks, Kuiv, peaaegu kõik Tallinnas pärit (Tõldsepp oli Võruist, Noormets Kundaist), siis Leopold Linder, nende ridade kirjutaja ligidalt sugulane, end. Mõri liigemendivabrikü tööline, pärast Rahnere täidesaatva-komitee liige, jt. Mõned surmaotsused muudeti ka ümber, näit. noorel seltsimehel Utkeril, s. Venigil, 17. detš. uulitsameeleamaldisel tapetud s. Rõboni mennial, kesleil Rõrmitsal jm. Üleüldse tapeti sel eelmisel „ooajal“ Tallinnas saja inimese ümber (eeluuri-misemangimajast üksi läks ümarguselt 70 inimesi).

Tallinna sündmusel kahvatamad aga nende metsikuste ees, mida timukas Kalmu „pohjanpojad“, daanlased ja teised rahvusvahelised jätkid korda saatsid. Need kirjjad loikasid lihtsast oma ohvritel nugadega kõrid läbi. Soomlased tähendasid sealjuures, et kommunistide inged püsikuuli väärt ei ole. Oli juhtumisi, kus rahvusvaheliste jätiste väeolades mangimõetud inimestel kõrid ammastega puruks näriti. Naisterahvaste seljas võideti ratsa ja tehti muud äbemata tükk.

Äähme jääkorras edasi.

Cestimaal oli igalvool ja üleüldse merine tapalawa. Murašid värsked vere loigud, pleekisid talnepakise praistel fondid. Kas siis surme vastasurvet ei suutnud äratada?

Suutis. Tema tapmise kõige paremal õitse ajal tõusis revolutsioonilaene

Saaremaal.

Saarte sündmusel nad väärt, et ka siin kohal, neis lühikestes ridades, kus sündmustikku ainult üleüldiselt jämedates joontes on märgitud, nende oleku kohta jääks ja nende jaoks enam ruumi pühendataks, kui vast lühikese ülevaate raamis vastavõetav on.

Tean saarte sündmustest küll ainult niipalju, kui palju nendeist teateid vangimajamüüride teha suutis tunnida. Aga ka sealgi ei jäänud need vastatajata.

Maalitudu prokurör Kaan Teemant pani omale saarte vereisaunaga timukatroni pähe. Tema isiklike järelevalve all tapeti viis umbes paarsada inimest saarte vastaakkamise puhul. Ta sõitis Saaremaale isiklikult ja oli seal paigal umbes 10 päeva.

Saarte „mäs“ tekkis peaaegjalikult timutatevæeteenistusest ärakütemisest. Viha oli rahva

ingest kõige kõrgema kraadini tõusnud, metsikused olid sidamed sappi täis kalkanud. Sellepärast puhkes sealne vastaakkamine laialdaselt, algjõulise. Ästi, korrapärastel juhituna oleks see liikumiseläene ehk suutnud üle väinade tungida, ja kui seal toetust oleks leidnud, siis terve selle poomiseisteme kikutajaks, töörahwarevolutsiooni elusjaitajaks saada. Ta oli juba niitaugele arenenud, et tuimalt käsi rüpes oides alla ei annud, kui vastase jõu ülekaalu nägi, vaid kustus — samm sammult võideldes, iga seisukohta kehadega kaitstes, iga äraantud maalapikest verrega värmides.

Saarte vereisaun paistab suure punase plekina selles vägivalla ajajärgus, mis Cestimaal punase võimu maalt välja taganemisel lõkete löi ja kats aastast on kestnud. See on ainus suurem vastaakkamine vägivallale. Ja seda tähelpanemata, et see vastaakkamine just saartel sündis, kus seda kõige vähem oodata oleks võinud. Sest saarte elutingimised on niisugused, mis suuremale, ühtlasemale, jürrikamale väljastaumisele just kõhast aluspinda ei paku.

Saarlaste ävitamisele asusid valged timukad iseäralise agarusega, iseäralise metsikusega, sest see ähvardas neid liig kõkselt. Saarte sündmuste järelekatjana kõnenes terror üle terve maa. Selle järelekatjana jätkid paljudgi inimesed oma elu — ka niisugused inimesed, kes täitsa riigustamad“ olid mujal Cestimaal, sest kardeti ükemaalist vastaakkamist ja püüti seda juba idus lämmatada. Soome ja teised rahvusvahelised lihunikud said uut julgust pusitamisteks ja kõride läbinärimisteks.

Selle vägistamise järele jäi nagu vaikemaks. Ugas asutawa-fogu valimisteelne kihustöö. Na timukafulased joti-demokraadid, kes soojade kohtade kaotamist kartsid, asusid kaunis ägedasse sõnavahetusesse maalitudu äradega, et eelolevatel valimistel endile rohkem ääli mõita. Osalt läks see korda, sest maal, kus igasugune selgitus võimata oli, usufiid rahvaalgad nende sõnamulinat ja nende fraktioon sai asutawas-fogus kõige tugevamaks. Linnades jäid nad aga vähemusesse, iseäranis seal, kus tööstus suurem ja tööstelaskes tugevam on. See näitab et töölised äraandjate eest ei ääletanud, vaid osalt valimist boikoteerisid ehk valimiskasti „risti lööddu töörahva nimekirja“ panid. (Täh-nimekirju lootati laiali pörandaaluse kommunistlike partei Cesti keikkomitee poolt; seal oli 120 nime, keda timukatavalitjus oli maha lastnud mõi üles poonud). — Peale

asutawa-fogu

kõkkufutsumist jäid tapmised väerinna seljataga armemaks. Väerinnal, muudugi, tapeti veel suurema ooga kui ennemal, sest nüüd oli Soome ja igasuguse muu rahvusvaheliste jätiste afe-mele, kes seni peatimukatets olid, „teguvõimas“ mees — batija Balahoovitsh astunud.

Suuremad tagakütemised algasid juulikuul, kui Tartus suurem avalik vastaakkamine oli. Äkati jällegi jurma mõistma, maha lastma, üles pooma, pitinama, peksuma.

Ja võeti päevabõrrale ulgalised väljasaatmised; muuseas saadeti, teatavaste, Wenemaale

osa laialiaetud ametiühisustefongressi liikmetest (kelle ulgast teel 26 inimest äraandlikul wiisil ära tapeti).

Erilisel tuleks paar sõnakest ütelda veel alatuftoorusest, mida surmamõistetud selfilliste wasta tarwitati. Peaaegu iga surmamõistetut pekketi enne otsuse täidesaatmist poolsurnuks. Tähti ei tapetudgi kuuli või nõõri abil, waid pekseti inimestel pealuud pükiparadega puruks või torgati neid tääfikaga läbi, mida üleskaawatud furnulehade järelewaatamine selgeks on teinud.

Cestimaal on walge terror niisama suure ullustuse ja ägebusena mõllanud kui mujalgi maadel. Cesti kodanlus on ennaft oma metfitu

merejänuga teiste maade wendade wäärilifets teinud. —

Siin on üleüldistes jämedates joontes walge terrori sündmustifku kirjeldatud nende ridade kirjutaja isiklifest seisukohast, isikliste saadud mõjude põhjal. Ja need isiklifed mõjud ei ole mitte rikkad faktidest, sest suure osa Saksa okupafiooni ajast ja Cesti ifeseismuse aja peaaegu terwelt olin sunnitud trellide taga mõõda saatma. On lootust wasta meie ingele nii lähedat surweaga veel t a i e l i k u m a l t kirjeldada, kui tõite sellekohast materjali tarwitada saab.

Peterburis 18. weebruurti 1920.

J. Linder.

Cestimaa lendlehed.

1.

Cesti töörahwale.

Selfimehed ja wennad!

Kaks aastat on mõõda kui Cesti walgefaart Saksa keiserliku walgekaardi eelwäena Cesti töörahwale efimist furd aadert last, türimid kodanlastest tühendas ja proletaarlastega täitis ning Cesti uueste wabakurnamifse põrguks muutis. Seda päewa pühifseb täna werekooer ja wereköan.

Riik nülgiwad ja kurnajad, sahferdajad ja marodeerid, kroonuwargad ja salakaubawedajad, nuuskurid ja kaagimeifrid, timulad ja salamõrtsukad — tulewad täna kokku pühifsema oma mõitu töörahwa üle, juubeldama kordalainud kurtitööde puhul, üle lugema saaki ja uute rõõwimifste, warguste, nülgiimifste, werekööde muste plaanifse sepiifsema. Nende palgatud teenrite juud ja sulad ülistawad täna eratordse usinufega faterkuubedes kelmide ifeseismust ja demokraatiat. Töõliste wereköödawatate kurtitögude ja aifewate kelmuste äbiplukka on erasriiklaste kätel pesemas kaaginõunikud sofsid.

Erasriigi efimifsele aastapäewaks oli werekooertel werekööjate jalge ette panna wereköö nõretaw ahelatesse needitud töörahwas. Väinud aasta jooikul rahustas Cesti erasriik ühes krahwi von-der Goltziga punase Wätimaa ära; käis korduwalt Narwa jõe ja Weifsi taga ja Pihkwas Walge-Wene kaagimeifritel pinda puhastamas wõllajammaste jooks: kahel koral murdis „demokraatlifse“ Cesti werekooer oma ambaid kaksudes punasesse Peterburifse wereköömale pääseda! Alles punaste ofjustawad sõjalifsed wõidud wõtsid temalt wõimaluse Wene töörahwa werd juua. Aga „oma“ töörahwa werd jooib Cesti erasriik edast. Urwa awalikult, nagu juulikuuul Tartu taganarabataljonis, reeglitõndlalt aga salajas on ta töörahwale aadert lastnud kaagiftohtuse, salamõrtjukatõõbastes ja Põborstis; on inkwififiooni piinatambritest teinud nurgafimi kodanluse wäewõimuwalitfufese, nuuskimifsest ja äraandmifsest — ülema riiklifse moorufe. Selsamal 16. oktoobril (wana kal. j.), kui sofsid

„Eestonia“ kontsertsaalis krododillipisaraid walasid 1905. a. rewolutfiooni-wõitlufste õhwrõite mälestufeks, tappis nende riik Tallinnas wahwa proletaarlase Mikhel Peterkopi, kelle kõrwad enne seda tangidega ära puret, keda kinnifseotult pekseti, irwitati ja pilgati ettepanekufega juudaks saada. Selsamal ajal, kui erasriigi saatkond Tartus rahujuttu ajas nõukogudewabariigiga, utati sealfamas kõige metfikumal wiifil ennaftalgaw proletaarlane Karl Tiltfen (wõeti R. Wõtku nime all kinni) ära, sest et ta kogu oma noore elu oli pühendanud wõitlufefe nülgiijate riigi ja walitfufse wasta ning surses weriife tombuna oma wiimase ingetõmbusenitruuks jäi proletariaadi pühale asjale.

Kuid walatud wereköö ei ole läinud aastal nii tihe õlnud, et katta Cesti erasriiki terwest tema alasti inetufese. Kus on piir kurnamifsele ja nülgiimifsele! Kus on piir warastamifsele ja rõõwimifsele päise päewa ajal „seaduslikufefe“ kätte all! Mis on selle walitfufewõimu nimi, kes ei wõta altkõemafku ja kus ei olde saagi kättejuhatajaks suurrõõwikutele ja suurwarastele! See on kelmide walitfus! — üüdfime meie, kui asutaw-fogu wiigilehede tuli riiklifelt organifseeritud kelmufefe. „Kelmide najal ei wõi riik seista!“ ütleb „Sots.“ n ü ü d, kuid filmakirjalifelt! Cesti erasriik wädaneb juureft latwadeni. Sotfide „Newalis“ ja 20 miljoni dollarline Ameerika laen, sofskaaldemokraatlif töõstus- ja kaubandusministertium ja 28 wagunitait salakaupa, mis Wätimaa poole kaubandusministertiumi loaga weeremas olid — see tähendab mõdanust, mis üdini ulatab, selle awalitfufse tulemine aga — riidu, mis riigipirukafagajate wahel aegajalt tõuseb!

Kodanlus on näidanud oma wõimu — tappa ja nülgiida töörahwast. Aga kodanlus on näidanud ka oma täit wõimetust majanduslifefe lagunemifsele piirifst panna, wiletsust ja äda osaltgi pehmenada! Saastatakse ja rõõwitatakse metfi, aga kättematerjali ei ole! Wäljameetamate metsamaterjalide wasta ei wõeta midagi fiffe, sest wäliskraha jääb suurkodanlufefe, kes kardab et jalgealune tal Cestis tulipunafeks

lähed! Tõdustus on waremefes! Põllumajandus on puškari majandus. Mõitjad ja suurtaalud munewad kuldmine nülgiatele nii kui ennegi. Werekoeer ja werekään pühitfewad täna oma wõitu tööraha üle.

Errasriigi aastapäew on orjapidajate irwitus tööraha üle täisõdnute kildkonna pidu faktuaal!

Errasriigi aastapäew on awalik wäljakutse Cesti töörahmale.

Rogu jõudu, Cesti proletaarlane, et ühe wõimsa oobiga purustada seda mammona Paabelt!

Cesti errasriigi juubeldamise püha ei ole proletaarlaste püha. Las pidufewad sel päewal iseseiswuslased üksi oma errasriigi kafuts.

Maha Cesti errasrii!

Elagu tööraha rewolutsioon!

Elagu Cesti töörahanõukogude wabariik!

Tallinnas, 24. weebbruaril 1920. a.

Kommunistlise partei Cesti keskkomitee ja Tallinna komitee.

2.

Rõigi maade tööliised, ühinege!

Langenute nimel.

Pool aastat on mööda üleilmfellt tuntud salamõrtsufatööst Sõborskis!

See mõrtsufatöö oli „Cesti sotsiaal-demokraatlise partei“ liitme, ministerdaja N. Hellati poolt korraldatud. Mõrtsufatöö täidesaatjad olid muuseas: kapten Lep p, 2. soomusrongi ülem, tema adjutant ohwitser Janson, 2. soomusrongi kapten Pa a y, ohwitseri kohuste täitja 2. soomusrongis Martinson, leitnant Ma i b a u m, 6. polgu ülem Lu k i n (wiimased kaks olid ainult „sohtumõitjad“), mõned alamwäelased 1. ja 2. soomusrongidest ja 6. polgust. 2. soomusrongi ohwitserid kassid surmamõistetud enne tapmist alasti wõtta ja jaotafid kõik tapetute mara eneste wahel ära, mis teiste sõdurite seas, kes tapetute kallal lootfid „soomust teha“, nurinat tekitas.

Kas on mõrtsufatöö korraldajatest ja täidesaatjatest üksigi wastutusele mõetud, kas üle kuulatudgi?

Urge küsige seda, waid küsige, kas ei ole mõrtsufad ikka weel saanud „auforgendust ja wabaduseristi“!

Kas on need, kes läinud aasta wastaakfamiifkuudel ära ukfasiid ühegi mõisniitu, rahwafurnaja, rahwamaenlase? Kas on need, kes sõjariistus kätt ei tõinud mitte tallegi wasta, aga julged olid äält tõstma furnajate wõimu ja walitfufe wasta?

Tapetutena, tundmata audades, elufalt maetutena errasriigi türmidest tõdunewad nad walitfewa furnajatekassid kättemalku ohwritena!

Uga tööraha aujate eestwõitlejate salamõrtsufad liiguwad wabalt, marsifwad paraabidel ja walitfewad oma tapmata palgatõõrorjade üle.

Töörahas on Cestis linnuprii! Walge terror walitfseb fin demokraatia kätte all!

Soomusrong nr 2 tuli Sõborskist Tallinna ja mõrtsufatöö fordafaatjad kuulafid asutamas-kogus irwitades pealt arupärimist 26 tapmise kohta ning pilgutafid ilma mõrtsufatöö korraldajatele ministrilaua taga ja ülema wäejuhafufe tooldel.

Kõrtsidesse maha jooma tapetutelt tõõmitud raha ruttafid need lihunikufesellid, kui asutam-kogu arupärimise profurõri kantfeleisje maha oli matnud. K. Nst aga müksas N. Hellatile külge: Meil on õiguslik riik — profurör uurib. Komet on nende uurimine.

Kait, kus Pilatufed käsi käiwad pesemas, on nende asutam-kogu.

Kuude kaupja walmistati seda nurjatut mõrtsufatööd ette. Walitfewate parteide eifimine tegu oli walgemäe äsfitamine klassiteadliku töömäe peale. Sotfid, töö- ja rahwaeakondlafed tarwitafid usaldust, mis walijad neile awaldafid, waleföödistufe tõstmitfeks kesknõukogu peale. „Wäline waenlane“ olla kesknõukogu nelja miljoni eest ära ostnud, ütlesfid nad ja otsustafid: ametiühifuste juhatusete liikmed, kellel ajapilen-dus, tuleb otsekohe mobilitseerida. Mis oli see muud kui mõrtsufatöökatse.

Kui see luhta läks, ahwardas fiefeminister N. Dinas juulis: kesknõukogu liikmed saadetakse Wenemaale, kui nad mõistust pöhe ei wõta. — Kas oli kesknõukogu liikmete ulgas üksigi, kes oleks kahelnud, et see ahwardus tõepoolest muud ei tähenda kui mahalafimist wäerinnal! Minult mõrtsufatöö korraldajad wõisid waga! kelmi näoga kinnitada, et walged ohwitserid ja sõdurid nende juufsekarwagi ei tõwerda, kelle otfaeffile kelmid pitseri alla wajutanud: nad on nelja miljoni eest waenlase poolt ära ostetud.

76-e „wäljasaatmine“ oli — luhtalainud mõrtsufatöökatse. Tuld andes lähenes soomusrong punaste seifukohtadele. „Wäljasaadetamad“ tõõwiti paljaks ja fuis kästi neid punaste poole minna. Nad jattufid kuulirahje alla. Kuft wõisid punased teada, et see soomusrongi des-fant ei ole!

Tallinnas 102-ge proletaarlase finnimõtmist ja wäljasaatmist toimetades telegrafeeris 1. sept. fiefimukas N. Hellat Waiwarasse kindral Tõnis-sonile: „Meie efwanematele õpetafid errasmehed tarkust altpoolt. Säame truits oma tarkade õpetajate mõtetele“ ning awaldas lootust, et ta kindralierraga ka „tulewikus“ kästfäes sammuda wõib.

Asutam-kogus aga pajatas N. Hellat: Mis wäljasaadetutega kommuunas juhtuda wõis, seda ei wõi meie teada.

Et aga 76-ga „kommuunas“ imekombel midagi ei „juhtunud“, see otsustas 26-e saatufe Sõborskis.

Proletaarlased!

Seltfimehed! Wennad!

Langenute nimel kufjume meie teid üles äwita kuritegelist alatur kodanufewalitsust!

Maha salamõrtsufate walitfusus!

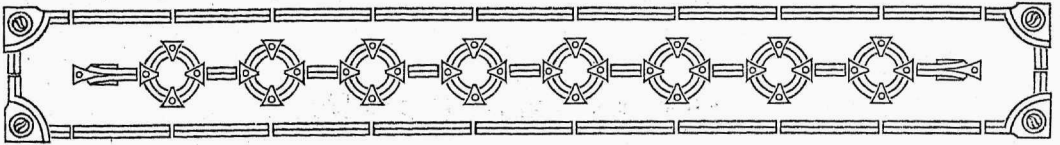
Maha Cesti errasrii!

Elagu tööraharewolutfioon!

Elagu Cesti töörahanõukogude wabariik!

Tallinnas, 6. märtsil 1920.

Kommunistlise partei Cesti keskkomitee.

M e t s m õ i s n i k .

M. G. Saltõkowi wanajutt.

Kusgi riigis, kusgi kuningriigis elas kord üks mõisnik, elas ja vaatas rõnjal meelel elu. Kõike oli tal küllalt: küll talumehi, küll leiba, küll loome, küll maad ja rohuaeda. Aga rumal oli see mõisnik, ta luges ajalehte „Teatajat“ (Вестъ), ja ihu oli tal pehme, walge ja wedel.

Ühekorra palus see mõisnik jedasi Jumalat:

— Oh Issand, kõigega olen ma rahul, mis ja mulle oled annud, mul ep ole millestgi puudust! Minult üks asi waevab mu südant, et talumehi meie maanurgas liiga ohtralt on siginenud!

Aga Jumal teadis et see mõisnik rumal inimene on, ja ei pannud ta palwet tähelegi.

Ja mõisnik näeb et külamehed ei wähe, waid neid kasvab iga päewaga ikka rohkem ja rohkem juure, näeb seda ja lõõb kartma: aga mis siis saab, kui „mats“ mind üsna paljaks lõõb?

Mõisnik waatab, uurib „Teatajat“, nagu seda sõherdusel juhtumisel tegema piabgi ja leiab sealt sõna: Püia!

— Minus sõna on kirja pandud, lausub rumal mõisnik, aga see on kuldne sõnate!

Ja ta hakkab terwest ingest püüdma, ja mitte koguni uisapäisa, waid õige seaduse ja korra järele. Suhtub et talumehe kama mõisajaks kaera pueb, sedamaid satub ta seaduse järele supipatta; lähed talumees salamahhi mõisa metsa ja lõõb ja raiub seal mõne puu maha, koke puud mõisa pinusse ja metsalaastajale seaduse järele trahwi.

— Just trahwidega saan ma praegusel ajal nende peale rohkem mõjuda, — seletab mõisnik oma naabritele, — sest neil on see tuntawam.

Talumehed näewad et kuigi neil rumal mõisnik on, on talle siisgi suur mõistus antud. Ta pingutab neid nii et nad enam kuhugi nina ei võinud pista. Kuhu ja ta ei waata — ikka ei tohi, ja ei ole lubatud, ja pole teie

oma! Tuleb loomake jooma, mõisnik koke ksendama: minu wesi! pueb kama õuepiirist wälja — mõisnik ksendab: minu maa! Ja maa, ja wesi, ja õht — kõik on korraga tema oma! Talumehel pole enam peergugi et tulb üles wõtta; pole raagugi et urtsikut pühkida. Siis pööras walla täiskogu palwega Issanda Jumala poole:

— Oh Issand! kergem oleks meil ühes oma wäetikeste lastega otsa saada, kui kogu eluaeg nii waewelda!

Armuline Jumal wõttis waesekeste filmawees ettekantud palwet kuulda, ja polnud sestsaadit enam talumeest rumala mõisniku maade piirkonnas. Kuhu talumees sai, seda ei pannud keegi tähele, muudgu inimesed nägid aga kuidas ühekorraga tolmune tuulispast tõusis, ja talumehe katused püksid wilksatasid nagu must pilw õhus. Mõisnik astub rõdu peale wälja, tõmbab, nuusutab õhku ja tunnistab: puhtaks, nii imepuhtaks on õht kogu ta maade piirkonnas saanud. Nii piabgi olema ja mõisnik oli rahul. Ja mõtles: Nüüd wast affan ma oma walget ihu ellitama, oma walget, õrna, pehmet ihu!

Ja nii elas ja oli ta ja hakkas oma inge peale mõtlema.

„Panen õige“, arutab ta, „omale teatri kaima! Kirjutan näitlejale Sadowski: armas sõber, sõida siia ja too ka naisnäitlejaid.“

Näitleja Sadowski kuulis sõna: tuli ise ja tõi ka naisnäitlejad ühes. Seal näeb ta aga, et mõisniku maja tühi on, pole kedagi kes teatri sisse seaks wõi eesriide üles tõmbaks.

— Kuhu ja oma talumehed oled pannud? pärib Sadowski mõisniku käest järele.

— Neid koristas Jumal mu enese palwe peale kogu mu maade piirkonnast ära!

— Oled aga ja, wennas, küll rumal mõisnik! Kes sulle lollite siis nüüd wett toob?

— Olengi juba mõnda aega ilma pesemata!

— Oled wist nõuks wõtnud näu peal seeni kaswatama akatal ütles Sadowski, pööras kannapealt ümber, läks ise minema ja wiis ta naisnäitlejad ühes.

Seal tuleb mõisnikule meele, et ta läheduses neli tuttawat kindraki elab; mõtleb: „Kaua ma ikka selle „gran-pasjangsfiga“ jändan! Kasjün diete korrats kindralitega wiitelesi paar „pulkat“ lüta!“

Üeldub — tehtud; kirjutasgi kutse walmis, määras päewa kindlaks ja saatis kirja ära. Kindralid olid küll päris kindralid, aga näljased, ja sellepärast jõudsid nad wäga ruttu pärrale. Jõudsid pärrale, ja nende imestusel polnud piiri, et kuidas wõis ometi õht mõisniku juures nii puhtaks saada.

— See on sellepärast, — oopleb mõisnik — et Jumal mu enese palwe peale külamehed mu maade piiridest ära koristas!

— Oh, kui ea, — kiidawad kindralid mõisnikku, — nüüd kaub wast teiepool ka see orjaais sootumaks ära?

— Jah, sootumaks, — wastab mõisnik.

Lõõwad ühe „pulka“, lõõwad teise, tunnewadgi kindralid, et nende tund on tulnud wiina juua, nad lähewad erutuks, piiluwad ümberringi.

— Teie, isandad kindralid, soowite wast einet wõtta? — küsib mõisnik.

— Ega see paha ei teeks, isand mõisnik!

Mõisnik iduseb laua tagant üles, lähleb kapi juure ja toob sealt iga inimese peale koogitese ja kirju prääniku wälja.

— Mis see tähendab? Küsiwad kindralid talle juuril silmil otša wahtides.

— Et wõtte ja söõge mis Jumal on annud!

— Aga meile kuluks liha, liha kuluks meile ära!

— Jah, aga lihapoolist mul teile küll pole anda, isandad kindralid, sest sellest ajast peale, kus Jumal mind talurahwast wabastas, pole enam tulustest pliidi alla saanud!

Kindralid wihastaftid endid nii tema üle, et neil ambadgi juus lõõsima akkasid.

— Aga sa ise ju ometi midagi õgid? — küsib nad talle peale.

— Toidan ennast niisama ühest wõi teisest tooresainest, ja sedapuhku on ju weel präänikuid. . .

— Küll oleb sa aga, wennas, rumal mõisnik! — ütlesid kindralid ja läksid mängu poolele jättes minema.

Mõisnik näeb et teda juba teist korda lollits tembeldatakse, ja juba pidi ta selle üle

pead murdma attama, seal filmab ta aga mängukaardide pakk, lõõb kõige peale käega ja attab „gran-pasjangsfi“ wälja panema.

— Eks me waata, isandad wabameelsed, — lausub ta, — kumb kummast jagu saab! Küllap ma teen teile weel selgeks, mis tõsine waimufindlus korda suudab saata!

Ta paneb „naiste jouni“ wälja ja ise mõtleb: „Kui kolm korda järgemööda wälja tuleb, siis olgu see täheks, et ei maksa ennast eeskitada lasta.“ Ja nagu kuuste, mitu korda ta ka kaarta uueste ei lau, ikka jälle tuleb dieti wälja!

Ei jäänud siis temasse enam kahtluse põrmugi.

— Kui juba õnnejumal ise nii tahab, — sõnab ta, — siis piab lõpuni kindlaks jääma. Aga nüüd aitab sedapuhku „gran-pasjangsfi“, lähen õige ja attan midagi tegema.

Ja nii käib ta mööda tubasid, siis istub maha ja jääb istuma. Ja nuud kui mõtleb. Mõtleb, misjuguised masinad ta Inglise maalt tellib, et kõik palja auruga saaks tehtud, nii et põrmugi orjaaisi ei oleks. Mõtleb selle peale, misjuguise wiljapuuaiat ta sisse seab: siin kaswawad pirnid ja ploomid, siin jälle wirsitud, seal pähkled! Waatab atnast wälja ja seal ongi juba kõik nii, kuidas ta teha mõtleb, kõik on karwapealt nõnda juba walmis! Nagu nõiawõimul painduwad wiljarõhkuse all ploomis, wirsitus ja apritofipiinud, temal aga pole muud muret kui wilja masinaga maha näpsida ja suhu pista! Mõtleb, kuidas ta niisuguseid lehmi attab kaswatama, et ei nahka ega liha ei ole, waid ainult selge piim, ikka ainult piim! Mõtleb, misjuguiseid aia- maasikaid ta istutab, kõik kahe ja kolmekordsed, nii suured et ainult 5 tükki naela lähleb, ja kui suurel ulgal ta neid maasikaid Moskwas müüb. Wiinati wäsi mõtlemisest ära, astub peegli ette ennast filmitsema, ja näeb et sinna aga juba wersjokipaksune kord tolm peale kogunud.

— Senjka! — öitab ta järsku, ennast unustades; seal aga tuleb talle kõik meele ja ta lausub: Noh, olgu peale mõnda aega niimõisi, aga neile wabameelsetele näitan ma ikkagi, mis waimufindlus suudab ära teha!

Wõreleb teine selmoel seni kui pimedaks lähleb, ja siis magama.

Aga unes on nägemised weel lõbusamad kui ilmsi. Ta näeb unes, et kuberner ise säherdusest mõisnikule omasest meelekindlusest teada sai ja maakonna poliitseiuilemalt, isprawnikult järele pärib: „Kust teile maakonda niisuke kange kukepoeg on tulnud?“ Ja

fiis näeb ta unes, et teda ikka sellesama meelekindluse eest ministriks tõsteti; ta käib laia lindiga ja kirjutab ringkirju: kindel olla ja mitte alla anda! Siis näeb ta und, kus ta Eufraati ja Tiigrise kallastel kõnnib. . .

— Gewa, mu sõber, — ütleb ta.

Ja kui unenäod kõik ära on nähtud, siis waja üles tõusta.

— Senjta! — öitab ta jälle ennast unustades, aga kohe tuleb talle kõik meele . . . ja pea wajub norgu.

— Mis nüüd aga tegema akata? — küsib ta iseendalt. — Kui paharett ometi mõne aldjagi wälja nõiduks!

Waewalt saab ta aga need sõnad üeldud, kui korraga kaptien-isprawnik ise ukse ette sõidab. Rumal mõisnik tunneb selle üle üpris suurt meeleand; jooksleb teine kapi juure, wõtab kaks kirjut praänikut wälja ja ise mõtleb: „Noh, küllap see ometi rahule jääb!“

— Ütelge, olge ead, ifand mõisnik, misjugal imetõmbel teie ajutised kohusealused ühekorraga kõik nagu tina tuhka on kadunud? küsib isprawnik.

— Waat asi on nii ja nii. Sumal koristas talumehed mu enese palwe peale mu maade piiridest täieste ära.

— Nii, mu ifand. Aga kas teil, ifand mõisnik, pole teada, kes nende eest maksusi aktab maksma?

— Maksusi? nemad, nemad ise! see on nende pühama kohus!

— Nii, mu ifand. Aga misjugal moel neid maksusi nende käest wõiks siise nõuda, kui nad teie palwe peale üle terve maailma on laiaki pillutatud?

— Seda ma küll ei tea . . . mina omalt poolt ei ole nõus maksma!

— Aga ons teil teada, ifand mõisnik, et rentei ilma pearahadeta ja maksudeta, weel wähem aga ilma wiina ja soola õigusteta elutseda ei wõi?

— Mis mina siis . . . mina olen nõus! nappi wiina eest maksan wälja.

— Aga kas te teate ka, et teie armu läbi meil turul ei tükki liha, ei naela leiba osta ei saa? Kas te teate ka, mis lõhn sel on?

— Lubage, mina omalt poolt olen nõus annetama! Sähite kaks terwet praänikut!

— Küll olete teie rumal, ifand mõisnik! ütles isprawnik, pööras ümber ja sõitis minema, ilma et kirjute praänikute peale oleks waadanudgi.

Nüüd aktas mõisnik asja üle tõsijelt järele mõtlema. Juba kolmas inimene tembeldeb

teda lolliks, juba kolmas inimene wahib ta otja, sülgab ja lähleb minema. Kas ta siis tõepoolest tola on? Kas siis tõeste see meelekindlus, mis ta nii oolhalt oma südames on kaswatanud, arilikku surelikku keeles muud midagi ei tähenda kui ainult rumalust ja meeletust? Ja kas siis tõeste palja tema meelekindluse pärast nii maksud kui ta riigioigused seisma on jäänud ja wõimalus kadunud on turul naela jahu wõi tükki liha saada?

Ja et ta rumal mõisnik on, siis plahwatas ta esialgu rõõmu pärast naermagi selle mõtte juures, misjugal karutükiga ta toime on saanud; siis aga tulid talle isprawniku sõnad meele: „Aga kas te teate ka, mis lõhn sel on?“ ja mehite löi tõsijelt karima.

Aktab teine arjunud kombe järele tubades edasitagaši käima ja ikka mõtleb: „Mis lõhn sel küll on? Kas ei lõhna see mitte mõnest asumiselefaatmisest? Näitufeks Tshhebotšaaridest wõi wast Warnewinist?“

— Ja kuigi Tshhebotšaaridesse saadetakse, mis sellest, vähemalt näeks terve maailm, mis waimukindlus tähendab! — sõnab mõisnik, ise aga mõtleb enese kohta juba salajas südamesopis: „Tshhebotšaarides saaksin ma ehk oma armast talumeest näha!“ Siis käib ta ümber, istub maha ja käib jälle. Kuhu ta ka ei lähe, kõik näib nagu lausumat: Küll oled sa aga rumal, ifand mõisnik! Seal näeb ta, kuidas iirekene üle põranda putkab ja kaardide juure ülib, kus ta „gran-pasjangsši“ wälja panu ja mis näppudest juba nii raswafeks on saanud, et seega iirekese isu äratada.

— Kih! — püiab ta iirekest ära irmutada.

Jir oli aga tark loom ja sai aru, et mõisnik ilma Senjkata talle kuidagi ei suuda kahju teha. Ta liputas wastufeks mõisniku ähwardawa üüde peale ainult saba ja wahlis talle järgmisel filmapilgul juba sohwa serwa alt otja, nagu tahaks ta üelda: oota, aga, rumal mõisnik, egas asi weel nii ei lõppe; ma ei sõõ mitte ainult su kaardid ära, waid pistan ifegi õõkune nahka, kui sa ta küllalt raswafeks oled teinud!

Ei tea kuipalju siis aega mööda läks, ainult seda näeb mõisnik, et tal teed aias tahtest ära ummistarwad, wõsastiit kubiseb mädudest ja kõiksugu roomajatest, kuna puieestikus metsloomad möirgawad. Kord tuli üks karu mõisjale üsna lähedale, kükitas maha; wahlis atnast mõisniku otja ja aktas kappi imema.

— Senjta! — karjatab mõisnik, aga järsku tuleb tal kõik meele . . . ja ta aktab nutma.

Ometi ei lahku meelekindlus temast fiisgi weel mitte. Mitmele korrale nõrleb ta jõud, aga niipea kui ta tunneb, et tal süda akitab ärdaks minema, aarab ta jedamaid ajalehe „Teataja“ kätte, ja filmapilt on nõtrus ka-
 bunud.

— Ei, parem muutun päris metslaseks, parem las ulgun murdjate loomadega mööda tihnikuid, aga ärgu üelgu keegi, et Wenemaa mõisnik, würst Urus-Rutshum-Kildibaew oma põhju mõtetest taganes!

Sa nii sai ta metslaseks. Kuigi jedapuhku juba sügise kätte jõudis ja õues päris pakane walitses, ei tunnud ta enam külmaqi. Ta läks pealaeft kuni jalatallani karwaseks nagu wanaaegne Gesaw, kuna küüned kõwaks nagu raud muutusid. Nina ei nuusanud ta juba mõnda aega enam, käis suuremalt jault nelja-
 läpufile ja pani imeks kuidas ta waremalt polnud tähele pannud, et säherdune jalutamise wiis kõige wiisakam ja kõige mõnufam on. Ta kautas ka selle wõime ära et ükfituid ääli wälja üelda ja omandas endale iseäralise wõiduüüde, wilistamise, siistamise ja mõrgamise wahje pealt. Aga jaba taha ta weel ei saanud.

Läheb teine oma puieftikku, kus ta ennewanaste oma pehmet, walget ja õrnast ihu ellitas, ronib nagu kass walgufiirufel puulatra ja luurab seal. Tulebgi jännes joostes, ajab enese tagumiste käppade peale püsti ja kuulatab kikkis kõrwul, kas kusagilt ädaoht ei waritse, — ja seal ta ongi! Nagu nool kargab ta puu otjast maha, aarab oma ohwrist kinni, kifub ta küüntega lõhti ja sööb kogu siifikonnaga ja ka nahaga ühes ära.

Sa ta läks irmus tugewaks, nii tugewaks, et ifegi omal õigufe arwas olewat sellejama karuga, kes talle kord läbi akna otja wahkis, sõbraks akata.

— Kas tahad, Mihailo Iwanõtsh, minuga ühes jäneste peale jahiti akata pidama? — ütles ta karule.

— Miks ma ei taha, — wastas karu, — ainult ühte ütlen ma sulle, wennas: asjata äwitafid ja selle talumehe ära!

— Kuda nii?

— Waata sellepärast, et seda wa külameest kaugeft mõnufam oli süta kui sinufugust mõisnikku. Sa sellepärast ütlen sulle lausa wälja: oled rumal mõisnik, kuigi sa mu sõber oled!

Selsamal ajal aga ei tohtinud kaptenisprawnik, kuigi ta mõisnikka kaitfes, niisugust tõeasja, nagu talumehe kadumist maapinnalt, mitte furnuks waikida. Tema teadaandmine tegi ta kubermanguülemufe rahutunaks, kes talle kirjutas: „Aga mis te arwate, kes siis nüüd akitab maksuji maksma? kes akitab mööda kõrtsiji wiina jooma? kes akitab süüta meelelahutufega aega wiitma?“ Kapten isprawnik wastab: „Rentei tuleb nüüd ära kautada, kuna süüta meelelahutufed ifeneufest ära on kadunud ja nende asemel kreifis riifumine, rööwimine ja tapmine maad on wõtnud. Neil päiwil pidi teda, isprawnikut emastgi üks poolkaru, poolinimene peaaegu lõhti kiskuma, misfugufes inimkarus ta just jedasama rumalat mõisnikku kahtlustabgi, kes terve segadufe alustaja on.“

Ülemad läfsid rahutuks ja kufufid nõufogu koftu. Dufustafid nii: talumees tuleb kinni püüda ja oma paika seada, rumalale mõisnikule aga, kes terve segadufe alustaja on, piab kõige õrnemal moel seda nõu andma, et ta oma fuurustamise jätaks ja maksude siifewoolamisele renteifse mitte takistufi ei teeks.

Seal lendas just parajaste läbi kubermangulinna pereteitnud talumeesteparw ja täitis kogu turuplatfi. Kohe koristati see Sumala õnnistus ära, pisteti pogrifse ja saadeti kreifsi.

Ühetorruga lagunes aga selles kreifis jälle agana ja lambanaha ais laiali, ja ühtlasi ilmuf turul jälle jahu ja wõi ja igafugufed fulgloomad müügile, kuna maksuji aga ühe päewaga nii palju siifse tuli, et kassaoibja säherduft rahatufhja nähes ainult imestufe pärast käed koftu löi ja üüdis:

— Kust te, kelmid, seda küll wõtate?!

Mis sai aga mõisnikufst? — küfib minult lugeja. Selle peale wõin wastata, et ka tema saadi kätte, kuigi suure waewaga. Peale kinnipüüdmiuf nuufati tal kohe nina ära, kasiti ta puhtaks ja lõigati küüned maha. Pealeselle tegi kaptenisprawnik talle sellekohafe märkufe, wõttis tal ajalehe „Teataja“ käest ära ja, teda Senjka järelwalwufe alla jättes, sõittis minema.

Ta elab weel praegugi. Baneb „graspasjangsfi“ wälja, igatsseb oma endist metfajelu taga, peseb ennast ainult sunnikorral ja ammub ajuti.

Labidaga mees.

Wõimata oli siin veel kahelda, et see keegi teine võiks olla, kui wana wikatimees ise. Ta on oma aukartust äratawate näjoontega ju nii wäga tuntud igaihele.

Jaa, see oli Nja Wana, kes ennast seal rahwa ulka poetas, mis kõnuteesid ja osa uulitsatgi täitis. Aga üksigi neist — peale minu enese — ei tunnud wanameest nähtawaste ära; rüüfina! tungisid nad üksitehst ette, et aga wõimalikult paremine rongitõiku näha, mis puhkpillide-muusikatoori saatel praegu pidi mööda minema.

Mind isiklikelt rongikäik suuremat ei uwi-tanud. Ma olin rohkem uudisimu pärast wälja tulnud, et rahwaukasi waadelda ja tähele panna kui üleüldisesse ärewusesse sat-tuda. Du ju nii wäga uwi-taw waimlikelt laine olla ja waadelda meeste- ja naisterah-waste kogu, kes waimlikelt joomastanud.

Wõib olla et see waimlikelt kainetsjäämine lubasgi Nja Wana ära tunda, kuna need waimlikelt joomastanud ulgad ainult seda ühte inimest nägid, keda nad waatama olid tulnud, ja kes nüüd wiimaks täielikult näh-tawale ilmus. Ta seisis püsti pikkamisi edasi-liikumas automobiilis, kõigutas oma siidist torukübarat ja kumardas naeratades waim-likelt joomastanud rahwa poole.

Selle aja sees olin ma otse Nja Wana kõrwale jõudnud, kes niisama nagu teda ümb-riühtew rahwauk kogu oma tähelepaneku automobiilis möödaõitwa mehe peale oli keskendanud. Aga kuna rahwauk waimus-tatult distas ja käsi plakutas, näis Nja Wana täieste külmas ja rahulikuks jääwat; ei ta õisanud ega plakutanud käsi; ta paistis waimlikelt täitja laine olewat. Kord wõi paar nokutas ta pead, nähtawaste nagu mil-legagi rahulolemise märgiks, ja kerge naera-tus libises üle ta näo; aga ei ta peanokutus ega naeratus paistnud kottukõlas olewat selle tunnetetormi siisuga, mis kottukogunud rahwauka filmanähtawalt lainetama pani.

Wististe — mõtlefin ma endamisi — lähe-wad Nja Wana arwamised rahwalekogu oma-

dest lahtu, wõi näeb ta asju, mida rahwa-ulk mitte ei näe.

Ma ei jõudnud oma uudisimule enam wasta panna ja puudutasin julgelt Nja Wana küünarnukka (selsamal käel, mis wikatit kan-dis), jutu sisesejuhatuses tähendades:

„Eks ole uwi-taw waatemäng!“

Wanamees pööras oma filmad minu poole. . . Misjufused filmad! . . Nagu pimestawad kiirtewikstajad, mille walgus inimese südame sügawamasse põhja tungib. Wististe imestas ta, et ma teda tundsin. Wõib olla arwas ta, et kõik selles suures kogus waimlikelt nii joo-wastanud on, et nende kestel olewat aru-kordset nähtust tähelegi ei pane. Kui ta aga mind korrats põhjalikult oli „läbi puurinud“, muutus ta nägu üsna lahteks ja sõbralikuks, ja ta wastas minu tähenduse peale:

„Jaa, wäga uwi-taw waatemäng; diet-ütelda waatemäng, mis sisesejuhatuses on uuele ajajärgule. Nja Raamatusse jääb see tähtsale paigale.“

Ta wastus oli mulle täieste ootamata ja arusaamata. Minu arwamise ja otustamise järele ei wõinud sellele sündmusele kuidagi nii suurt tähtsust anda, nagu seda Nja Wana näis tegewat. Tõepoolest paistis mulle kogu see sündmus rohkem mõne jandi iseloomu kandwat, mille üle rahwas iljem isegi naerma aktab, kui ajaloolise sündmuse iseloomu, mis Nja Raamatus tähtsa koha wõiks omandada.

Kuid siis ei teadnud ma veel niipalju kui ma arwasin teadwat.

Rongikäik, milles puhkpillidekoor mängis, rahwauk distas ja käsi plakutas, automo-biilis püsti seisew mees kumardas ja naeratas, wenis pikkamisi sellest kohast mööda, kus meie seisime, edasi kaugemale rahwamurru ulka, mis uulitsaid täitis ja kõigest jõust rongikä-guga kaasa rühkida püüdis. Wiimane märk, mis mulle temast veel filma paistis, oli suur plakat, järawail tähtil kirjutatud peal-kirjaga:

„R a h w a s t e L i i t.“

Ma pöörafin uueste Nja Wana poole.

„See mees seal automobiilis on siis ajalooline sündmus?“

„Rahklemata on“, vastas Uja Wana.

„Ja Rahwaste Liit saab omale Uja Raamatus tähtsa paiga?“

Uja Wana naeratas.

„Kes on sõnagi sellest kõnelnud, et Rahwaste Liit Uja Raamatus tähtsa paiga võiks omandada?“

Sällegi üllatas mind Uja Wana vastus.

„Bean tunnistama“, vastasin ma, „et ma teie sõnadeist sel mõttel aru sain, kui tähendafite et see waatemäng, mille pealtwaatajaks meie olime, Uja Raamatus tähtsa toha saab. Misfugufest muust tählepandawast nähtufest — peale Rahwaste Liidu — võiks üleüldse täuase sündmuse juures juttu olla?“

Sällegi naeratas Uja Wana ja küsis:

„Kas teie ei pannud tähele, mis automobiilis piisti seiswal mehel käes oli?“

„Siidist torukübar“, vastasin ma.

„Aga teie käes?“

„Ei mäleta et ma seal midagi oleksin määrganud.“

Mo jah, aga mina märkasin“, ütles Uja Wana.

„Ja mis seal oli siis?“

„Labiidas.“

„Labiidas? Heldekene aeg, mis ta sellega teeb?“

„Kaewad anda kuhu matta seda ühiskonna-klassi, mida ta esitab. See on mis Uja Raamatus tähtsa paiga saab.“

Raugelt eemalt kuulus muusitakooremängu, rahwadiistamist ja käteplakutamist. Ta saatis meest, kell labidas käes, ilma et ta seda tööriista oleks määrganudgi.

Ei määrganud seda nähtawaste ka labidatandja ise.

Ujafirjak „The Melting Pot“ S. P.

Kirjanikule.

Ura raiska aega pifa laulu, looga,
üttele mõte wälja lühikeste ooga.

Tööd on palju, aega wähe, puhkust waja; kõigil rutt.

Salm ja laul, romaan — üks leht, ja iga lause — terve jutt!

J. Lch.

U s f i r j a n d u s.

S. P. Bögelmanni toimetusel ilmunud:
Noored, üles! Kommunistiline Nooredoo-Internatsionaal. (Suur lehtkiri.) Jnd 20 rbl.

Marax. (Jean Paul Marat.) U. Amuueli agitatsiooniline ühewaatusline näidend Prantfufe juure rewolutsiooni ajast 1790. J. 15 r.

Trükkist ilmunisel (mai algul):

Geniu-Alljanow. G. Sinowjewi kõne.
Friedrich Engels. Mehringi ja Lafargue kirjeldused.

Suurematest töödest on trükkis:

R. Kautsky: Karl Marx'i majanduslikud õpetused (Bögelmanni tõlkes).

W. Kingisjapp: Iseiswuse itte all.

F. Mehring: Ajalooline materialismus. (M. Wallneri eesõnaga.)

Ettevalmistusel:

J. Arnwelt: Miks me mõisadejagamise wasta oleme.

S. Bögelmann: Nõukogudewalitus Benemaal.

R. Marx: Mõtteteaduse wileitus (tõlgib Bögelmann).

Bucharin ja Probrashenski: Kommunistimuse aabitis (t. E. Kingisjapp).

R. Luxemburg: Kas parandus wõi pööre (t. M. Wallner).

J. Engels: Sotsialismuse arenemine teadusets (t. M. Arnwelt).

J. Engels: Kommunistimuse põhjused.

Marx kõlmi wannutatud meeste kohtu ees.

M. Arnwelt: Kommuuna furnitehad.

Cesti kirjastus Peterburis, Fontanka 53, k. 9. Telef. 4 36 02. Postiaadress: Петербург, Фонтанка 53
Эстское издательство.

Õik' selle kolmiknumbri jaoks kawatsetud pilbid ja ilustused jääwad wälja, sest et tsinografiasutused mitte ühtainust tellitud klistsedest ilumuseajaks walmis ei teinud.

Kommunistilise partei Cesti keskkomitee Wenemaa büroo.

17. riigitrükkitoda Peterburis, 7. roodus, 26.

EESTI
RAHVUSBRAAMATUKOGU
AR